START

CONTROL TEST TARGET
for Kodak Quality Monitoring

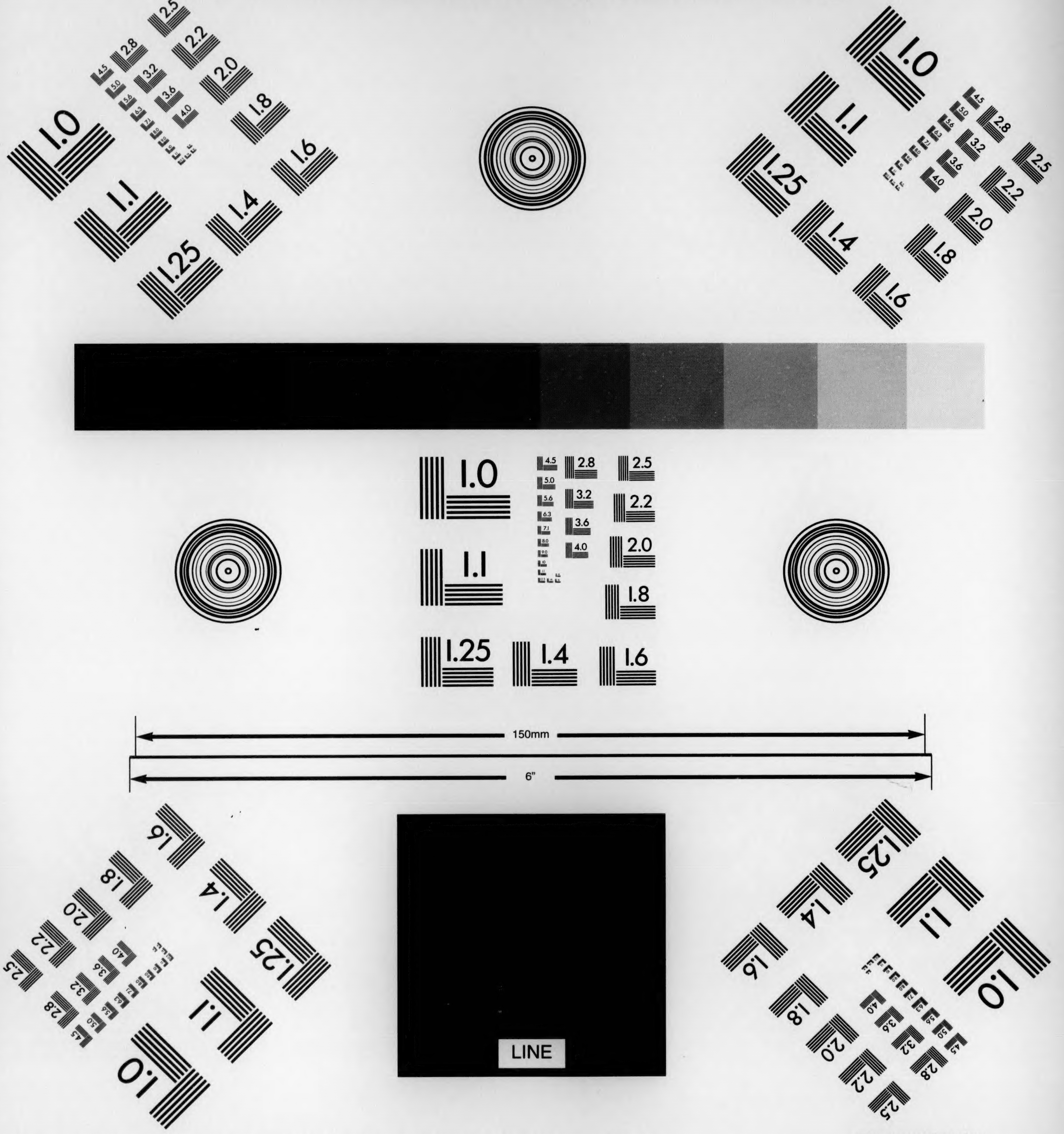

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww

Note: This target is intended for routine quality control checking and uniformity.
It is not to be used for certification of meeting any ANSI or ISO Standards for image quality requirements.
Note: To record background density, use a blank sheet of white paper.

A-2289 CAT 800 7403 Rev. 2/00 @ Eastman Kodak Company, 2000 Printed in U.S.A.

Document Imaging
EASTMAN KODAK COMPANY
Rochester, New York 14650
1-800-232-8811

DOCUMENT IMAGING

Kodak

Microfilmed 2005
By the
Center for Jewish History

For
YIVO Institute
For Jewish Research

NEW YORK, NY

Reproduction may not be made
without permission.

YIDDISH DRAMA

PRESERVATION

PROJECT

YIVO
LIBRARY

REEL
Y-2005-1914.13

Ettinger, Solomon.
Serkele : oder di yortsayt nokh a bruder : gor a nay teater-shtik in finef oyftsyen.
In : Ale ksovim. Vol. 2.
Vilne, 1925.

BIBLIOGRAPHIC RECORD TARGET

YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH

Master negative Storage Number Y-2005-1914.13

Ettinger, Solomon, 1803-1856.
Serkele : oder di yortsayt nokh a bruder : goa a nay teater-shtik in finef oyftsyen.
In : Ale ksovim. Vol. 2.
Vilne : B. Kletskin, 1925.
Vol. 2. pp. 289-459.
In Yiddish. Title on added t.p.: Etingers ksovim in tsvey khalokim. Title on t.p. verso: All works of Dr. Salomon Ettinger = Wszystkie dziela dra Salomona Ettingera. Edited by: Max Weinrich.

1. Yiddish poetry.--lcsh
I. Weinreich, Max. II. - Etingerskwovimintsveykhalokim.
III. AllworksofDr.SalomonEttinger.
IV. WszystkiedzieadraSalomonaEttingera. V. Lithuania-Vilnius

ID : NXYH01-B15667 CC: 9114 DCF: [HBR]
CALL #: /8821

Reduction ratio X10.0

סערקעלע

אָדער

די יאָרצייט נאָך אַ ברודער

גאָר אַ נײַ טעאַטער־שטיק
אין פינעף אויפצינען

Motto:

Kein Laster ist so albern, das sich nicht
Der Tugend Anstrich anzukünsteln wüßte.

Der Kaufmann von Venedig

פּאַרשוינען:

ר׳ משה דאַנציקער, אַן אויפגעקומענער עושר

סערקעלע, זיין ווייב

פריידע-אלטעלע, זייער טאָכטער, זי רופט זיך אַן אויף דייטש **פרידעריקע**

הינדע, אַ יתומה, סערקעלעס ברודערסטאָכטער

ר׳ גבריאל הענדלער, אַ שפעקולאַנט

מאַרקוס רעדליך, אַ סטודענט, וואָס לערנט זיך דאָקטעריי

ר׳ יוחנן, אַ שדכן

אַ פרעמדער

אַ דאָקטער

ר׳ שמעלקע טרויניקס, אַ ליטוואַק, ער איז דער בעל-בית פון דעם גאַסטהויז וואָס הייסט „די מרגלים״

בערל, זיין הויז-יונג

חווה, אַ דינסטמויד } ביידע ביי ר׳ משה דאַנציקער
חיים, אַ משרת }

ירחמיאל, אַ משרת ביי ר׳ גבריאל הענדלער, ער זאַהיקעט זיך, אַז ער רעדט

שמשים און **לאַמפּערטעס**

די מעשה איז אין לעמבערג

אַ וואָרט פריִ׳ר

סאַמע גוטס נאָר גאָר אַליין
קען אין דער וועלט נישט באַשטיין;
וואָרן ווי אַזוי קען מען וויסן, אַז עס איז גוט
אַז מען ווייסט גאָר פון דעם שלעכטן ניט.
איך בין אַזוי קלוג,
עס איז פאַר מיר גענוג,
אַז מען וועט אין דעם ביכל דרינען
כאָטש נאָר אַ ביסעלע גוטס געפינען.
סערקעלע! גיי אין דער וועלט אַריין,
לאָז מען דיך אַ ביסל דערקענען.
איינער וועט זאָגן, דו ביזט גוט און פיין,
דער אַנדערער וועט דיך פאַרברענען.
איך בעט אָבער נאָר דאָס איינע —
עס איז אַ בקשה, אָבער גאָר אַ קליינע —
לאָז מען טון מיט סערקעלען, וואָס מען וויל,
נאָר קיגן מיר לאָז מען זיין גאָר שטיל.

דער מחבר

ערשטער אויפֿצי

אַ שטוב ביי ר' משה דאַנצקער מיט דריי טירן: איינע אין דער רעכטער זייט, וואָס מען גייט דורך איר צו די איבעריקע שטובן; איינע אין דער לינקער זייט, וואָס מען גייט דורך איר צו סערקלעס שלאָפֿחדר. און איינע אין דער מיטן, וואָס מען גייט דורך איר אויף דער גאַס אַרויס. אין דער שטוב שטייט אַ ביסל מעבל, דהיינו: אַ קאַנאַפּע מיט עטלעכע שטילעכער, אַ שאַפֿע, אַ קאָמאָדע; איף דער וואַנט הענגט איין שפּיגל, און נאָך איין שפּיגל אַ גרויסער שטייט קיינאיבער דער טיר וואָס איז אויף דער רעכטער זייט, איף דער ערד; און אין מיטן דער שטוב שטייט אַ הייזעכדיקער טיש.

ערשטער אַריינקום.

חיים אַליין, דערנאָך חווה

חיים שטייט ביי דער טיר וואָס גייט אויף דער גאַס אַרויס און מאַכט זי צו. דערנאָך ציילט ער פֿון איין האַנט אין דער אַנדערער אַריין געלט אײנס, צוויי, דריי צוואַנציקער, אָ-וואַ, כּ'לעבן, אַ רײַניש מינץ, דאָס הייסט אַ ביסל אַ גוטער מענטש געווען! אָט ביי אַזוי אַ בעל-בית, ווי דער ר' גבריאלכן איז, איז טאַקע גאָר אַ תּענוג צו זיין,— עס איז גאָר עפּעס אַנדערש, ווי ביי מיין בעל-בית, מען דאַרף נישט אַמאָל די האַנט אין קאַלט וואַסער אַריינצוטון און מען פֿאַרדינט שוין געלט. הע? יאָ, מאָנטאָג און היינט איז ער דאָ געווען, האָט ער מיר כּ'לעבן שוין צוויי רײַניש מינץ געגעבן.— אַיי, אַלטעלע איז אָסור גאָר קיין נאַר נישט, איך זאָל זיין אַ מיידל, העט איך אים אויך ליב געהאַט, און

פֿאַרוואָס דען נישט? ער איז דאָך טאַקע אַ גוטער מענטש, אַ קלוגער מענטש, אַ שיינער מענטש; הלוואי איף מיר כאָטש די העלפֿט געזאָגט, העט חווה מיט מיר געזען אַנדערש געשמועסט. וואָס די טראַכט זיך, קען איך אָסור נישט פֿאַרשטיין! ער שטעלט זיך קיינן דעם גרויסן שפּיגל, וואָס שטייט אויף דער ערד כּ'לעבן, איך בין אויך קיין מיאוסער יונג נישט, האָב אויך געקרייזלטע פּאהלעך. נו, און אַז איך בין יאָ שוין אַ ביסל געשטופּלט,— אָ וואַ, ביינאַכט זענען אַלע אָקסן שוואַרץ! ער מאַכט אַלטמאָל אַן אַנדערע העוויה קיינן דעם שפּיגל איך זאָל נאָר וויסן, וואָס פֿאַר אַ פּנים איך זאָל מיר מאַכן, איך זאָל איר קענען געפֿעלן! אַזוי? ניין — אפֿשר אַזוי? אי פֿע! אַזוי גייט זיך דאָך גאָר די גאַל איבער פֿאַר מיר. אָ וואַ! אַזוי? כּ'לעבן, קיין היות נישט. חווה קומט צו גיין דורך דער טיר וואָס איז אין דער רעכטער זייט גאַנץ שטיל, בלייבט שטיין און קוקט צו, ווי חיים מאַכט העוויות קיינן דעם שפּיגל. חיים דערזעט זי אין דעם שפּיגל, ער פֿאַרדרייט זיך נישט, נאָר שמועסט זיך ווייטער צו איר אין שפּיגל אַריין חווה-לעב! איך האָב דאָך דיך כּ'לעבן זייער ליב, פֿאַרוואָס האָסטו מיך נישט אַזוי ליב? קוק מיך נאָר אַצינד אָן, איך בין אָסור נישט מיאוס, חד ביזט נאָר אַ ביסעלע איינגעשפּאַרט, און זעסטו — ער קלינגט אין דער האַנט מיט דעם געלט געלט האָב איך אויך! חווה לאַכט זייער הויך און אַנטלויפֿט. חיים לויפֿט איר נאָך איף דעם שפּיגל אַרויף און פֿאַלט אַרויף און פֿאַלט אַנידער, צעברעכט דעם שפּיגל און צעשיט דאָס געלט.

צווייטער אַריינקום

סערקעלע, חיים

סערקעלע אוי ווי מיר! וואָס איז דאָס, וואָס איז דאָס?! איך בין אַוועק! זי האַלט זיך ביי די זייטן אוי! האָב איך זשע ווי אַ כּוח אַזוי צו שרייען? משוגע זאָלסטו שוין ווערן, וואָס האָסטו

געטון? דעם גוטן שפּיגל! מײַן בײזער חלום זאָל זיך צו דײַן קאָפּ אָנהײבן און אױסלאָזן, דו גנבֿ! חז פּושע־ישׂראל! האָב דיר אַ שװאַרץ יאָר, אױ װײ מײַנע כּוחות! דער יונג װעט מיר נאָך דעם טױט מאַכן! אַז טאָג אַז נאַכט זאָל זיך אַ יונגאַטש נאָר שפּיגלען; העט ער לאַטש שױן געװעזן, העט מיך שױן אַזױ נישט געאַרט, אָבער אַזױ אַ פּאַסקודניק!... װאַרט נאָר, װאַרט, לאָז נאָר מײַן מאַן אַהײם קומען, מײַן משה װעט דיר שױן געבן פֿאַר ס׳דײַניקע! איך, װײסט אײן גאָט, האָב שױן קײן כּוח נישט, מיר דאָס געזונט מיט אײַך אָפּצורײסן. אױ װײ מײַנע כּוחות!

חײם הײבט זיך פּאַמעלעך אױף, קלױבט דאָס געלט און די שטיקלעך שפּיגל צונױף און זאָגט אין דער שטיל צו זיך נאָך דאָס שלימזל האָט מיר געפֿעלט, אַז די מיוחסת זאָל גראָד אָנקומען אױף מײַנע צרות. ער קרעכצט הױך אױ מײַן קאָפּ! אױ מײַן קאָפּ! איך האָב מיך גאָר דערהרגעט!

סערקעלע אַ מיצװה גדולה, װער געהרגעט פֿאַר אַלע ייִדישע קינדער,—װאָס האָסטו אָבער נאָך פֿון דעם זינדיקן שפּיגל געװאָלט האָבן, הע?

חײם אױ! דעם שפּיגל מײנט איר?—אױ, איך האָב אים נאָר אַזױ אַ ביסל געװאָלט איבערפּוצן, אױ! אױף פֿאַר גרױס אײַלעניש, בין איך אַזױ װי געפֿאַלן, אױ! איך האָב מיך גאָר צעהרגעט.

סערקעלע ביזטו קראַנק געװען הוזן צו רופֿן, זי זאָל דיר העלפֿן? װאָס האָט זי דען צו טון, די חצופֿה! האָט זי דען מער װי דאָס טעפּל צו פֿאַרזאָרגן? אומשטײנסגעזאָגט! אײן שלימזל גרעסער װי דאָס אַנדערע! אױ מײַנע כּוחות! העט איך נאָר נישט אַזױ חרובֿ געװעזן... אַ גאַנצע לעבע טאָג זיצט זיך נאָר דאָס מײדעלע בײַ דער צרה, בײַ דעם פּורעניות, בײַ איר הינדע־

לעבן, און העלפֿסט איר נאָך אירע גנבֿישע שטיקלעך אױספֿירן— װאַרט נאָר, װאַרט, לאָז נאָר מײַן משה אַהײם קומען, אױ מײַנע כּוחות!

חײם נו, גאָלדענע בעל־ביתטע! בײזערט אײַך שױן נישט, הװה איז אָסור גאָרנישט שולדיק.

סערקעלע פֿאַלט אים אין די רײד אַרײַן געשעדיקט זאָלסטו נאָר װערן מיט איר בחבֿרותא,—װער דען איז שולדיק, איך? אױ! װי דערלעבט מען שױן נאָר אײַ־רער אַלע פּטור צו װערן, װאָלט איך אפֿשר פֿאָרט אַמאָל געקענט קומען צו מײַנע פֿרײַ־ריקע כּוחות.

חײם נו, בײזערט אײַך שױן נאָר נישט, בעל־ביתטע־לעבן! איך װעל אײַך שױן פֿון אַצינד אָן אַלץ פֿאָלגן, אַפֿילו אין פֿײַער אַרײַן, אַבי בײזערט אײַך נאָר נישט.

סערקעלע אַ, געשעדיקט זאָלסטו װערן, װאָס טײַטש איך זאָל נישט בײז זײַן? קען מען דאָ נישט בײז זײַן? װאָס פֿאַר אַ תּירוץ װעל איך דאָ קענען מײַן משהן זאָגן, הע?

חײם ע, דער בעל־בית װעט זיך גאָרנישט אומקוקן, ער גײט דאָך אַנדראָס טאָג און נאַכט אַלץ אינאײנעם אַרום פֿאַרטראַכט.

סערקעלע פֿאָרשט אים װאָס זאָגסטו? ער גײט אַרום פֿאַרטראַכט? װאָס האָט ער צו טראַכטן, װאָס?—װאָס טראַכט ער, װאָס, הע?

חײם װײס איך, װאָס ער טראַכט? װאָס גײט דאָס מיך אָן, איך בין דאָך נאָר אַ משרת. — װאָס גײט מיך אָן, װאָס דער בעל־בית טראַכט?

סערקעלע נו־נו, זאָלסט דיך נאָר דערװעגן נאָכצופֿאָרשן, װאָס דער בעל־בית טראַכט, איך זאָל נאָר װידער עמיצן אַזױ דערװישן, װי איך האָב אַנומלט תּוזן הינטער דער טיר דערװישט— װינטש איך מיר אָסור נישט אין אײער הױט צו שטעקן.

חיים ע, בעל־ביתטע־לעבן! איך וועל אייך זאָגן, וואָס הווה איז אַנומלט געשטאַנען הינטער דער טיר — זי האָט דאָס מיך געמוזט הלכן.

סערקעלע אַוודאי מוז מען ערשט מיט ליכט זוכן אַזוי אַ נאַר, ווי דו ביזט. נאָר הער נאָר צו — וואָס האָב איך דיר דאָ עפּעס געוואָלט זאָגן? — אוי מיינע כּוחות! — יאָ, זעסטו... איך האָב מיך דערמאַנט... גיי, גיב מיר נאָר אַ שפּרונג אַריבער צו רעד־רעכן, און זאָג אים, איך האָב אים זייער שיין געלאָזט בעטן, ער זאָל היינט בײנאַכט קומען צו מיר אין שלאָפֿחדר אַריין, וואָרן איך בין עפּעס הרוב. איך העט געוועזן געשיקט נאָך אַן אַנדערן דאָקטער, נאָר עס האַלט זיך מיר, אַז ער קען שוין מיין נאַטור... אוי מיינע כּוחות! נאָר הערסטו, גיב אַכטונג, דאָס פּורעניות זאָל דערפֿון נישט געוואויר ווערן, — דו ווייסט דאָך שוין, וועמען איך מיין, העט?

חיים אוי, אוי, אוי! אויב איך שטויס מיך, וועמען איר מיינט! איר מיינט דעם בעל־בית אַוודאי?

סערקעלע גיי, ווער געשעדיקט! *זי זאָגט צו זיך אין דער שטיל* איטלעכער נאַר האָט זיין שכל ביי זיך — דאָס הייסט געווען אַ ביסל אַ גנב! *הויך צו חיימען* ווייסט נישט, אַז איך מיין הינ־דען? דאַרף מען אים ערשט אַרויסצוטייטשן, דעם שוטה. נו גיי שוין, גיי. אָט קומט שוין עמעץ!

חיים *נעמט מיט דעם צעבראָכענעם שפּיגל און גייט אַוועק.*

דריטער אַריינקום

ר׳ גבריאל, סערקעלע און צום סוף חווה

ר׳ גבריאל גוט מאָרגן, סערקע־לעבן! וואָס מאַכט איר גוטס? כּלעבן! איר זעט היינט זייער גוט אויס, אָן אַן עין־

דרע. נאָר וואָס איז דאָס? פֿאַרוואָס גייט איר דאָס היינט אָן דעם שטערנטיכל?

סערקעלע *מיט חן* יאָ, יאָ, גוט זע איך אויס, שפּעטס נאָר, שפּעטס! פֿראַוודע, איך זאָל ווידער קענען קומען צו מיינע פֿריערדיקע כּוחות, העט עפּעס אַנדערש געוועזן, אָבער אַזוי, אומשטיינסגעזאָגט — וואו בין איך שוין די שיינע סערקעלע, וואָס איך בין אַמאָל געווען! האָ, האָ! נישטאָ שוין די לייכנדיקע סערקעלע, וואָס אַלע פֿלעגן נאָך איר צו שטאַרבן, אוי מיינע כּוחות! — הע, הע, הע, איך קען מיך נאָך אַזוי ווי היינט דערמאָנען, ווי איך האָב דאָס ערשטע שלייערל אָנגעטון, און מען האָט מיך אין שול אַריין געפֿירט — וואָס פֿאַר אַן איבערגעלייף איז דאָס געווען! יונג און אַלט האָט מיר נאָכגעקוקט — מען האָט נאָר געדאַרפֿט צו הערן, ווי די גרעסטע שׂררות האָבן זיך געשמועסט: „די שיינע סערקעלע גייט, די שיינע סערקעלע גייט“. — אָבער איצט, וואו זע איך שוין גוט אויס, עס זענען שוין גאָר נישט די צייטן, וואָס זענען געווען ביי לייטן.

ר׳ גבריאל ע! וואָס פֿעלט אייך דען נאָך היינט? איר זאָלט נאָר געזונט זיין! *צו זיך אין דער שטיל* נאָך וואָס טויג עס איר?... *הויך צו סערקעלען* פֿאַרוואָס גייט איר דאָס אָבער היינט אָן דעם שטערנטיכל?

סערקעלע וואָס טייטש, איר ווייסט נישט? היינט ווערן דאָך דאָס פֿיר יאָר, אַז מיין גילדענער, איינציקער, שיינער ברו־דער איז נעבעך אונטערוועגנס געשטאָרבן. היינט, אומשטיינס־געזאָגט, איז דאָס נעבעך מיין דוד־לעבנס יאָרצייט.

ר׳ גבריאל נו, באַדאַרפֿט איר, אַ שלאַף מענטש, נאָך צו טרויערן? איר האָט דאָך ביי דער גילדענער בשורה אַוודאי גענוג געוויינט, וואָס ווילט איר נאָך?

סערקעלע גלייבט מיר, מיין ליבער ר׳ גבריאל, אַז הינט דעם, וואָס איך האָב זייער געיאָמערט, געוויינט און געקלאָגט, וואָס איך האָב געמיינט, אַז איך וועל וועם שוין גאָר נישט איבערלעבן, האָט מיר די שוואַרצע, פינסטערע בשורה נאָך גאָר מיין איבעריק ביסל כוחות אַוועקגענומען, אוי מיינע כוחות! וואָרן מאַלעם עס שטאַרבט אַ ברודער, אָבער אַזוי אַ ברודער! אַזוי אַ כשרע נשמה! אַזוי אַ וואוילקענעוודיקער! אַזוי אַ צדיק! זי ווישט זיך די אויגן און וויינט ווייטער.

ר׳ גבריאל אַ, סערקעלע! פע, שעמט אייך. איר וויינט? וואָס האָט איר אייך דאָ איצט גראָד דערמאַנט? אַזוי אַ קלוגע יידענע ווי איר זענט זאָל וויינען? פע, שעמט אייך ס׳לעבן, נו, נו, גענוג... הערט שוין אויף, איך קען נישט צוזען, אַז מען וויינט.

סערקעלע וויינט אוי ווײ, מיינע כוחות! הערט ער כאָטש געזען אַ קדיש איבערגעלאָזט — נאָר דאָס איינע טרייסט מיך נאָך, מיין משה זאָל לעבן וואָגט אַלע יאָרצייט קדיש נאָך אים.

ר׳ גבריאל און אים הינדען וועט עפעס זיין אַ לייט?

סערקעלע אַט, פלוצלינג, אַפילו נישט. נעבן לייט: די צרה, דאָס פורענות ווייס אויך עפעס? אומשטיינסגעזאָגט, שאָ־נס טון, אַקייגן רעדן — דאָס קען זי. גלייבט מיר, ער עליו השלום, זאָל זיך מיען פאַר אונז, זאָל אַצינד אויפשטיין און זאָל אָנקוקן דאָס גילדענע טעלטערל וואָס ער האָט איבערגעלאָזט, הערט ער ס׳לעבן נאָך אַ מאָל געווען געשטאָרבן פאַר צרות.

ר׳ גבריאל אַ חידוש ס׳לעבן! זי שיינט עפעס קיין שלימעזאַלניצע צו זיין, אַ חידוש ס׳לעבן. מיט פריידע־אַלטעלען ביינאַנד, דאָס הייסט דאָך גאָר ווי אויפגעצויגן געוואָרן, און פאָרט אַזוי אַ צרה צו זיין?!

סערקעלע ע! האָט מיר נישט פאַראיבל, וואָס פאַרגלייכט איר דאָ די צרה, די לייד, צו מיין אַלטע־לעבן? אָך איז מיר! אַ שיינער חילוק!... מיינט איר אָבער, אַז ווייניק געזונט האָט מיך דאָס געקאָסט? אוי! וואו זענען דען מיינע כוחות אַהינגעקומען? ווי געפעלט אייך איר נייען? אָט האָט זי זיך גאָר אַליין אַ פּאָר קעשענעס אויפגענייט! — אין איר העפטן, און איר שטיקן? האָט איר געזען דעם גויאישקן אַבעצעדלע וואָס זי האָט אויסגעשטיקט? און איר רעדן? און איר שרייבן? און איר בוך לייענען, — האָט דאָס גאָר אַ שאַין? פראַנציייזעריש און דייטשעריש ווי אַ וואַסער!

ר׳ גבריאל ווי אַלט איז זי, זי זאָל לעבן? איך מיין, עס איז שוין צייט זיך צו סטאַרען אום אַ חתן?

סערקעלע וואָס מיינט איר, ווייל זי איז אָן אַן עין הרע אַזוי אונטערגעוואַקסן? זי איז פאָרט נישט מער אַלט — ווי — ווי דרייצן יאָר.

ר׳ גבריאל אֶמת צו זיך אין דער שטיל אָן שבתים און אָן יום־טובים.

סערקעלע וואָרן ווי אַלט, מיינט איר, בין איך דען גאָר איינגאַנצן? מען מעג זאָגן, וואָס מען וויל — איך בין פאָרט מער נישט אַלט ווי — ווי זיבענעצוואַנציק יאָר.

ר׳ גבריאל טאַקע אויך אמת. צו זיך אין דער שטיל שוין פון צען יאָר אָן אַליך אין איין עלטער.

סערקעלע נאָר דער ברודער האָט מיך גאָר געעלטערט, און די צרה, די הינדע, נעמט מיר צום איבעריקן מיין ביסל געזונט אַוועק; אוי־ווײ, מיינע כוחות! צו דער חתונה בין איך, פראַוודע, געווען אַ גרויסע מויד, ווי אַ שיינע סאָסנע, און האָב געלייכט

ווי די זון אום תמוז; עס האָט קיינער נישט געוואָלט גלייבן, אַז איך זאָל ערשט דרייצן יאָר אַלט זיין.

ר׳ גבריאל צו זיך און דער שטיל איך גלייב עס נאָך נישט. הויך צו סערקעלען און האָט אַזוי יונג חתונה געהאַט? כ׳לעבן! די טאָכטער קער אויך צו די יאָרן חתונה צו האָבן, וואָס די מוטער.

סערקעלע יאָ, ווער שמועסט, עס זאָל זיך נאָר טרעפן עפּעס רעכטס.

ר׳ גבריאל ע, וואָס! גיט איר נאָר אַזוי עפּעס אַ גוטן מוהר, ער זאָל איר קענען פּרנסה געבן. היינטיקע צייטן קוקט מען ווייניק אויף יחוס — אַז מען טוט מיט דעם שווער, זיצט מען דערנאָך מיט דעם בער.

סערקעלע וואָס? יחוס? וואָס באַדאַרף זי דאָס נאָך מיין יחוס? איז זי דען שוין פֿון מיין צד אַליין נישט גענוג אַ מיוחסת? מילא דער ראָבּשיצער רבֿ — איז דאָך געווען — העי? — גאָר אַ נאָנטער קרובֿ; און דער סאַווראַניער מגיד עליו־השלום איז געווען מיין פֿעטערס שוואָגער אַ לייבלעכער, העי? — יאָ, אַ—אַ לייבלעכער קרובֿ, און דעם חס צבֿים שוואָגערס זיידע און איר עלטער־זיידע זענען געווען פֿון מוטערס צד... לייבלעכע מחותנים.

ר׳ גבריאל צו זיך און דער שטיל שוין טויזנט מאָל האָב איך דאָס פֿון איר געהערט. הויך צו סערקעלען איבערדעם זאָג איך דאָס, איר זאָלט איר נאָר זען עפּעס אויסזוכן אַ פֿיינעם יונג, עפּעס אַ גוטן מוהר.

חווה קומט דורך דער טיר, וואָס אין דער רעכטער זייט בעל־ביתטע! קומט אַריין, דער בעל־בית איז געקומען.

סערקעלע גיי, גיב אים שוין דאָס זינדיקע ביסל קאַווע, ער קומט דאָך דאָס נעבעך ערשט פֿונם דאַווענען. האָט נישט פֿאַר־איבל, מיין ליבער ר׳ גבֿריאל, איך מוז אַריינגיין צו מיין מאַן.

ר׳ גבריאל נישקשה, גייט געזונטערהייט.

סערקעלע אוי מיינע כּוחות! זי גייט אַוועק מיט חווהן.

פערטער אַריינקום

ר׳ גבריאל און דערנאָך פריידע־אַלטעלע

ר׳ גבריאל אַליין געלויבט צו גאָט, אַז איך בין אירער שוין פּטור געוואָרן — זי העט מיר דאָ נאָך צען מאָל איר יחוס איבערגערעכנט, ווי אַזוי דער פּויזנער מגיד האָט אָנגעקערט איר געשוועסטערקינד אַ בערדיטשעווער — חזן. נאָר עס איז שוין אַזוי אין דער וועלט: אַז מען קריגט נאָר געלט, ווערט מען שוין תּיכּף שיין, קלוג, פֿרום, אַ גרויסע מיוחסת און אַפֿילו יינגער אויך. ווער עס האָט די סערקע פֿאַר אַ יאָר זיבן נישט געקענט, ווען זי פֿלעגט נאָך מיט שפּייז און מיט מעל צו זיצן! ווער האָט זיך דאָס דעמאָלט געריכט אויף סערקען דער מעל־יידענע! ווער האָט זיך דען דעמאָלט גאָר אומגעקוקט אויף איר? אָבער איצט — זי האָט געלט, און ווער איז איר גלייך? דאָס טעכטערל, די גרינגע צרה, האָט פֿלוצלינג פֿון העלער הויט אַלע מעלות געקריגן, — נאָר וואָס גייט דאָס מיך אָן, איך דאַרף נאָר צו זען, זי זאָל האָבן געלט. איך וועל מיך שוין פֿאָרען, איך זאָל זי אין קיבער אַריינקריגן. פֿון מיינעטוועגן מעג זי זיין גרין אויך; איך האָב שוין אַמאָל אויף דער מלכּה גרין אויך אַ גרויסן קאָן אויסגענומען — שאַ! אָט איז זי דאָ! ער מאַכט זיך קענן דעם שפּיגל די פּאות און דעם קאַלנער צורעכט און נעמט אַראָפּ דעם ספּאָדעק אַ גוטן מאָרגן, מיין שיין פֿריילייִ! וואָס מאַכן זי גיטס?

אַלטעלע שמייכלט מיט חן אַ שעהנען גוטען מאָרגען, הער הענדלער, איך דאַנקע איהנען. ווי האָבען זי געשלאָפֿען דיזע נאַכט?

ר׳ גבריאל וואָס טייטש? וואו האָב איך געוואָלט שלאָפן? אין דער היים האָב איך געשלאָפן, איך נעכטיק תמיד אין דער היים.

אלטעלע *לאַכט* האַ־האַ־האַ, זעהען זי, מיין לעהרער האַט געזאַגט, דאַס ווען מאַן יעמאַנדען פֿראַגט: „ווי האַבען זי געשלאַפֿען?“ זאָ מוס ער אַנטוואָרטען: „גוט“; אונד ווען מאַן יעמאַנדען פֿראַגט: „וואָ האַבען זי געשלאַפֿען?“ זאָ מוס ער אַנטוואָרטען: „צו הויזע“.

ר׳ גבריאל מילא, אום וואָס גייט עס אינע דאָ, מיין שיין פֿריילי, צי מוז מען זאָגן „ווי“, צי מוז מען זאָגן „וואָ“? איך זאָג אינע, אַז דער לערער איז אַ שוטה, אַ נאַר; דאָס איז אַלץ איינס, צי זאָגט מען „חי“, צי „וואָ“, צי „ווי“ — אַבי מע שלאָפֿט.

אלטעלע *שטעלט צוויי שטולן צונאַנד און זעצט זיך אויף איינעם* איך ביטע, נעהמען זי פּלאַץ. פֿאָן וועמען האַבען זי דיזע נאַכט געטריימט?

ר׳ גבריאל *זעצט זיך נעבן איר* זעהען זי, מיין שיין פֿריילי! עס האָט זיך מיר אַ גאַנצע נאַכט געטריימט נאָר פֿון אינע, עס האָט זיך מיר געדאַכט, ווי מיינע בריקעס מיט סחורה זענען שוין פֿון לייפּסק אָנגעקומען, און איך האָב אינע אויסגעקליבן דיעד אַ שיינע מאַטריע אויף אַ קליידעלע.

אלטעלע איין צייג אויף איין קלייד? אַך! איך ביטע זי, וואָס פֿיר איינס? פֿילייכט אַ־לאַ פֿערוואַלטער שקאָט?

ר׳ גבריאל יאָ, יאָ, טאַקע אַ־לאַ אַלטער שטאָק. חוץ דעם אָבער האָב איך אינע באַזונדער געבראַכט אַ פּאָר בראַנזולעקעס, קינצלעכע. זי האָבן אָבער גאָר נישט געוואָלט צונעמען, וואָס איך האָב זי געבעטן, געבעטן און געבעטן. און איך ווייס נאָך נישטן,

פֿאַרוואָס זי האָבן ביי מיר אַזוי אַ קליין געשענק נישט געוואָלט צונעמען.

אלטעלע איך האָב ניכט וואָללען אַננעהמען? פֿאָן איהנען? ניין, דאַס קאַן ניכט זיין. זעהען זי, מיין ליבער הער הענדלער, דער לעהרער זאַגט אימער, דאַס איין טרוים ניכט וואַהר איזט, אונד ער האַט גאַנץ רעכט, דען פֿאָן איהנען מעכט איך אַלעס אַננעהמען.

ר׳ גבריאל פּשיטא?! *ער נעמט פֿון דער קעשענע אַרויס די מאַטריע און אַ פּאָר בראַנזאָלעטקעס און גיט אַלטעלען* איצט וועל איך זען, אויב זי זענען אַ וואָרטסמאַן!

אלטעלע *כאַפּט געשווינד צו די זאַכן* אַה, שעהן, איך דאַנקע איהנען.

ר׳ גבריאל ניין, מיין שיין פֿריילי! זי באַדאַרפֿן מיר גאָר פֿאַר אַזוי אַ קלייניקייט נישט צו דאַנקען, איך וואָלט אירעטוועגן כ׳לעבן מיין גאַנץ פֿאַרמעגן אַוועקגעגעבן, און ווייסן די פֿאַרוואָס? ווייל איך האָב זי טאַקע זייער ליב.

אלטעלע *קוקט אים שטאַרק אין פּנים אַריין און שמייכלט מיט חן* אונד דאַס קאָמט איהנען פֿאָן הערץ? זעהען זי, אונד איך קאַן איהנען ניקס מעהר אָפּפֿערן, אַלס — *זי גיט אים די האַנט ער זאָל איר אַ קוש געבן.*

ר׳ גבריאל *כאַפּט זי אָן ביי דער האַנט און גיט איר אַ קוש אין פּנים אַריין* מיין גילדן אַלטעניו! איך האָב אינע טאַקע זייער ליב.

פינפטער אַריינקום

חווה, ר׳ גבריאל, אלטעלע

חווה *זעט, ווי זיי קישן זיך און לויפֿן אויסאַנאַנד; זי זאָגט צו זיך אין דער שטיל* אָט־אַ־דאָס איז כ׳לעבן אַ שיין פּאָר פּלאָקן! הויך צו

אַלטעלען פֿריידע־אַלט... *זי כאַפּט זיך אין רעדן צוריק* פֿריילין! גייען זי אַריין, דער לערער איז געקומען און האָט זי געהייסן אַריינרופֿן.

אַלטעלע ווער, רעדליך? דער קונדאַס! זאָג איהם, ער זאָל מיך קאָממען וואַרגען, איך האָב אויף איהם לענגער געוואַרט, איצט זאָל ער וואַרטען.

חוה *הייבט אָן אין שפּיגל אויפצוראַמען.*

אַלטעלע נון? וואָרום געהסטו ניכט? די מיסטפֿיך! דאָס האָב איך נאָך אין מיין לעבענסטאָג ניכט געזעהן! איין מענש זאָל אַזוי הים זיין, ווי די איזט! געשעדיקט זאָלסטו ווערן.

חוה וואָס בין איך שולדיק, אַז די בעל־ביתטע שעלט מיך, פֿאַרוואָס איך רוים דאָ נישט איף.

אַלטעלע *מיט כּעס* דאָס איזט איין לודער! זי זעהט, עס זינד יעצט געסטע היר, שטעלט זי זיך יעצט אויפֿרימען! הינדע זאָל מיט אידר עטוואַס שאַפֿען, העט זי באַלד געלאָפֿען, אונד מיך, ווען איך אידר טויזענד מאַהל וואָס זאָגען זאָל, פֿאָלגט זי פֿאָרט ניכט. *זי נעמט אָן חווהן ביי דער האַנט און וואַרפֿט זי אַרויס* גיי, הי בעסטיע!

ר׳ גבריאל נו געננג שוין, בייזערן זי זיך שוין נישט, מיין שיין פֿריילי! עס קען אינען נאָך שאָדן. זענען זי נאָך בייז?

אַלטעלע אָ ניין, ניין, ווען זי נור וועק איזט, בין איך שאָן ניכט מעהר בעזע, — מאַן מוס נור איממער זעהען די דינכסטען אין דען גרעסטען רעשפּעקט צו האַלטען.

ר׳ גבריאל אוי, מיין משרת, מיין ירחמיאל, אַזוי אַ שטומער יונג ער איז, אַזוי ווי ער קען נישט רעדן, אָבער פֿאַר מיר האָט ער דעם גרעסטן פּרעשפּעקט, פֿאַר מיר מוז ער די נפֿשה האָבן.

אַלטעלע ווען איך אַמאַהל פֿאַר מיר זיין ווערדע, זאָ

ווערדע איך נור קריסטליכע דינסטען האַלטען, די וויססען זיך שעהן צו בענעהמען — ניכט וואַהר?

ר׳ גבריאל ווען וועט דאָס אָבער שוין אַמאָל זיין, ווען? איך האָב, פֿראַווידע, געכטן ווידער געשמועסט מיט ר׳ יוחנן שדכן, און ער האָט מיר צוגעזאָגט, אַז ער וועט היינט רעדן מיט דער מאַמען און מיט דעם טאַטן. גלייבן זי מיר, מיין שיין פֿריילי, אַז פֿאַר דעם סילוק האָט מען זיך גאָרנישט צו זאָרגן! אָט האָב איך ערשט אַ בריוו געהאַט פֿון די ברידער סיקאַרד פֿון מריעסט, אַז עס גייט מיר שוין הונדערט צענטן קאַווע און הונדערט צענטן צוקער, אַחוץ וואָס עס קומט מיר ווידער אָן פֿון ווין באַקאַליעס און אַנדערע פּראָחקטן.

זעקסטער אַריינקום

ירחמיאל, ר׳ גבריאל, אַלטעלע

ירחמיאל *נעמט אַראָפּ דעם ספּאָדעק* באַ־באַ־באַ־באַ־בעל־בית! גייט שוין אַ־אַ־אַהיים.

אַלטעלע *לאַכט זייער.*

ר׳ גבריאל זעען זי, פֿאַר גרויס פּרעשפּעקט קען ער אַזש דאָס וואָרט נישט אַרויסרעדן! *צו ירחמיאל* וואָס ווילסטו, וואָס?

ירחמיאל קו־קו־קו־קומט שוין אַהיים, אַז מען באַ־באַ־באַ־באַדאַרף 'אים, מוז מען ערשט לויפֿן זוכן. דער פּאָ־פּאָ־פּאָ־פּאָטשטער איז געקומען מי־מי־מי־מיט אַ־אַ־אַ בריוו.

ר׳ גבריאל נו גיי זאָג אים, ער זאָל וואַרטן אַ מינוט, איך קום תיכף צו גיין, אָדער — זאָג אים, ער זאָל דיר איבערלאָזן דעם בריוו.

ירחמיאל דעם שכל האָ־האָ־האָב איך אויך געהאַט,

ער בייזערט זיך אָבער אָ־אָ־אָן, שעלט איך מי־מי־מי־מיט פֿינסטערע קללות, ווייל אי־אי־איר זענט אים אַ־אַ־אַזוי אויך שוין שו־שו־שולדיק פֿאַר עטלעכע בריוו און גי־י־י־יט אים שוין אַ־אַ־אַזוי לאַנג נישט אָפּ.

ר׳ גבריאל *נעמט אים אָן און וויל אים אַרויסוואַרפֿן* נו גיי שוין צו אַל די שוואַרצע יאָר.

ירחמיאל נו, אי־אי־איך גיי שוין, וועט אי־אי־איר אָבער אַ־אַ־אַהין איך נאָכקומען?

אלטעלע *לאַכט זייער שטאַרק* דאָס הייסט איין רעשפּעקט!

ר׳ גבריאל *וואַרפֿט ירחמיאלן אַרויס* נו, גיי שוין, דו שטומער הונט.

ירחמיאל *גייט אַוועק.*

ר׳ גבריאל דאָס איז ער נאָר אַזוי פֿאַרשאַרט געוואָרן, ווייל ער פֿאַרדינט ביי מיר אַזוי פֿיל געלט פֿון מעקלעריי און צעטלגעלט; אַ קאַטאַוועס, מיינען זי, פֿאַרדינט דער אַבראַש ביי מיר אָן די מהרות, וואָס קומען אָן אַלע וואָך? וואָרן מענטשן ווילן גאָר דאָס גלייבן?

אלטעלע אָ! איך גלויבע איהנען, איך וויים, איך וויים, זי זינד זעהר רייך. זעהען זי, מאַן רעדעט מיר נאָך איין, נאָך איין— *זי דערמאָנט זיך אַ ביסל* נאָך איין—אי! איך האַב פֿערגעססען, ווי מאַן רופֿט עס אַן—ווי עס הייסט דאָרט, אויף יידיש—אַ, אַ—

ר׳ גבריאל אפֿשר גאָר, חלילה, אַ שידוך?

אלטעלע יאַ, יאַ, זאָ רופֿען עס די יודען. זעהען זי, אונד דער בריטיגאַם איזט איך אויסעראָרדענטליך רייך, ער האַט זיין אייגענם זעהר פֿיל געלד, זילבער אונד צירונג אונד איין זעהר גראָסעס איינפֿוהרהויז היר אין לעמבערג.

ר׳ גבריאל ע! גלייבן זי נישט, דאָס איז אַלץ ליגנד, דאָס זאָגט נאָר דער שווינדלער, דער שדכן, אַזוי, כּדי ער זאָל קריגן אַ סך שדכנות. איך וועל מיך וועטן, אַז ער האָט קיין געלט, קיין צירונג—און קיין הויז אויך נישט—איך קען שוין די שווינדלערס, די שדכנים!

אלטעלע איך וויים יאַ אַבער זעלבסט, דאָס ער האַט איין זעהר גראָסעס הויז, אונד די מוטטער זאַגט, דאַס ער איזט זעהר, זעהר רייך.

ר׳ גבריאל אונד איך שווערע אינע, אַז ער איז אַ גרויסער קבצן, אַ לייזאַק, אַ שווינדלער, און דער שדכן איז אַ ליגנער, אַ כּזבן.

אלטעלע וויססען זי דען שאָן, ווער דער בריטיגאַם איזט?

ר׳ גבריאל וואָס טויג מיר דאָס גאָר צו וויסן, אַז איך וויים נאָר, אַז ער איז אַ גרויסער אָרעמאַן, אַן אביון—איז שוין גענוג. אָט וועל איך דאָך טאַקע תּיכּף געוואויר ווערן, ווי הייסט ער, ווי?

אלטעלע ער הייסט ר׳ שמעלקע טרוינִיקס.

ר׳ גבריאל *צו זיך אין דער שטיל* אָ וואַ! אַזוי בין איך טאַקע אין דער ערד, דער איז טאַקע אַ גרויסער עושר. נאָר אַ קלוגער יונג קען זיך אַן עצה געבן. *ער לאַכט הויך* האַ־האַ־האַ, נו, וואָס האָב איך געזאָגט? דער לייטוואַק! דער שווינדלער! דער אביון! מיין אייגנס זאָל איך האָבן, וואָס ער איז מער שולדיק אויף וואָכנגעלט, ווי ער פֿאַרמאָגט. *צו זיך אין דער שטיל* אַ נאַר בין איך, נאָך וואָס טויג עס מיר? *הויך* און דעם פּאַסקודניק, דעם אַלטן כאַבאַק ווילן זי נעמען פֿאַר אַ חתן? *ער לאַכט זייער* דעם פּאַסקודנע ליטוואַק? דעם בייזן מענטש, וואָס האָט ערשט אַ ווייבל נעבעך דעם טויט געמאַכט?

אלטעלע האָט ער אידר זעען דען טאָג געמאַכט? זי וואַר יאַ אימער געזונד, נור די איזט פער צופאַלל פאָן די טרעפ הערונטער געפאַללען אונד איזט געשטאָרבען, וואַס איזט ער שולדיג?

גבריאל וואָס ער איז שולדיק? יאָ, ווער ווייסט? אַז אַזוי אַ ליטוואַק האָט פיינט אַ ווייב, קען כּלעבן גאָר זיין, אַז דער רוצח האָט זי אַליין פון די טרעפּ אַראָפּגעוואָרפן, כּדי ער זאָל זי קענען גאָר גרינג פּטור ווערן.

אלטעלע ער וואַר יאַ אַבער דאַמאַלס גאַר ניכט היר אין לעמבערג.

ר׳ גבריאל *ער פאַלט איר אין די רייד אַריין און רעדט גאַנץ געשווינד* אָבער זיינע משרתים זענען יאָ הי געוועזן, הע? אָבער בריוועלעך האָט ער איר געשריבן, דער גזלן, הע? — נו, נו, נו, האָט ער זיך שוין געוואַוסט אַן עצה צו געבן, דער רוצח! *ער ווערט קלאָ־מערשט בייז* נו, לאָזן זי מיך שוין גאָר גיין און נעמען זי זיך דעם ליטוואַק פאַר אַ חתן, איך וועל כּלעבן אויך קריגן אַ שיינע כּלה — איך וועל אָסור אויך נישט פאַרזיצן. נאָר עס איז גאַנץ גוט צו קענען זעלבע מענטשן, ווי זי זענען. ווי איך זע איין, מעג איך שוין אַוועקגיין? *ער וויל קלאָמערשט אַוועקגיין.*

אלטעלע *כאַפּט אים אָן ביי דער האַנט און לאָזט אים נישט גיין* אַבער, ליבער הערר הענדלער! געהען זי ניכט, אום גאָטטעס וויללען, זיין זי נור ניכט בעזע, איך וויל איהם יאַ גאַר ניכט, דעם ליטוואַק, ער זאָל נאָך טויזענד מאַהל זאָ רייך זיין, ער זאָל האַבען מיליאָנען רענדלעך זיין אייגענס! זי, נור זי, מיססען ווערדען מיין ברייטיגאַם, איך וויל גענויס קיינעם אַנדערען.

ר׳ גבריאל *קערט זיך צוריק אום און קוקט איר די האַנט* אַזוי, זעען זי, איז גאָר עפּעס אַנדערשט. אַזוי האָב איך זי גאַנץ

ליב, מיין שיין פריילי! האַלטן זי זיך נאָר ביי איין וואָרט, אַז זי ווילען נאָר מיך, וועט אַוודאי גאַנץ גוט זיין.

אלטעלע אָ יאַ, געווים, געווים, איך ווערדע מיך געווים ביי איין וואָרט האַלטען. זי מיססען מיין ברייטיגאַם ווערדען, זי מיסכען מיין מאַנן ווערדען — נור זיין זי ניכט מעהר בעזע, איך ביטע איהנען.

ר׳ גבריאל ניין, ניין, איך בין אַצינד שוין נישט בייז, נאָר פאַרדראָסן האָט עס מיך פאָרט, אַז אַזוי אַ קלוג, אַזוי אַ געשיקט, אַזוי אַ שיין פריילי, ווי זי זענען, זאָל פלוצלונג נאָכזאָגן זעלבע נאַרישקייט, וואָס אַ ליידאַק, אַ שדכן האָט דאָרט אָנגעפּלוידערט.

זיבעטער אַריינקום

ירחמיאל, ר׳ גבריאל, אלטעלע

ר׳ גבריאל ביזטו שוין ווידער דאָ? וואָס ווילסטו?

ירחמיאל דער פּאָ־פּאָ־פּאָטשטער מאַכט מיך נאָ־אָ־אָר משוגע, איך זאָל אַ־אַ־ייך אַהיים שלעפּן.

ר׳ גבריאל נו גיי שוין, האָב דיר אַ שוואַרץ יאָר. *צו אַלטעלען* אַטיעס, מיין שיין פריילי! אַטיעס, איך מוז שוין גיין, איך מוז אַוודאי האָבן זייער נייטיקע בריוו פון ווין און פון דאַנציק. איך וועל נאָך היינט דאָ זיין, ר׳ יהונתן וועט אַוודאי אויך היינט זיין ביים טאַטן. הערן זי נאָר, וואָס ער וועט ענטפערן, און האַלטן זי זיך נאָר ביי איין וואָרט — פאַרשטיין זי מיך שוין?

אלטעלע זאָרגען זי נור ניכט, עס ווירד געווים אַזוי בלייבען, ווי איך וויל. —

ר׳ גבריאל וויל שוין גיין אַטיעס, מיין שיין פֿריילײַ! אַטיעס.

אלטעלע האַלט אים ביי דער האַנט וואַרטען זי נור, וואָס איילען זי אַזוי? ווערדען זי היטע זיין אויף דעם טעאַטער?

ר׳ גבאיאל יאָ, מיין פֿריילײַ!

אלטעלע וואָס ווירד דען היטע געגעבען?

ר׳ גבריאל ווי תמיד, אַ האַלבער צוואָנציקער.

אלטעלע לאַכט האַ-האַ-האַ, אַבער וואָס פֿיר איין שטיק ווירד היטע געשפּילט?

ר׳ גבריאל אַלינאַ אָדער לעמבערג אויף יענער וועלט.

אלטעלע זי מיינען, אַלינאַ אָדער לעמבערג אין איינעם אַנדערן וועלט-טייל!

ר׳ גבריאל דאָס איז אַלץ איינס. נו, אַטיעס. מיין שיין פֿריילײַ! האַלטען זי זיך נאָר, למען השם, ביי איין וואָרט! איך האָב איצט גאָר קיין צייט נישט, איך מוז שוין גיין. אַטיעס, בלייבען זי מיט געזונט.

אלטעלע געהען זי מיט געזונד.

ר׳ גבריאל און **ירחמיאל** גייען אַוועק.

אַכטער אַריינקום

אלטעלע אַליין

זי באַקוקט די בראַנזאָלעטקעס מיט דער מאַטריע און מאַכט זיך צו־רעכט די לאָקן קיינן דעם שפּיגל, דערנאָך גייט זי אַרום אין שטוב און זינגט:

ווער זיך פֿאָן דעם טרויאַנגסרינגע
גאָלדענע טאַגע פֿילע פֿערשפּריכט —
אָ! דער קעננט דען לויף דער דינגע
אונד דאָס הערץ דער מעננער ניכט.

מאַנכע וואַרף זיך אָהנע ואָרגען
אין דעם מאַננעס אַרם, ווי דו,
אונד בעווײנטע דען אַנדערן מאָרגען
איהרע פֿרייהייט, איהרע רוה.

זי בלייבט שטיין און לאַכט האַ-האַ-האַ, דאָס איזט מיר דאָס איין ליד. זאָ איין יאַהר זאָלל נאָר שמעלקע ליטוואָק האַבען — ניין, מיט מיר און מיט מיינעם הענדלער ווירד עס גאַנץ אַנדערס זיין; איך וויס, איך בין פֿאָן זיינער ליבע איבערציגט. וואָס ער מיר שאָן אַללעס איבערגעשענקט האָט, זייט ער צו אונז הערײַנקאָממט, אוי, אוי, אוי! זי בלייבט אַ ביסל שטיל, דערנאָך רעדט זי מיט חן אַך! אונד מיין הערץ, מיין גוטעס הערץ, שפּריכט נור פֿיר איהן! איין נאַר מעכט איך זיין, איך זאָהל נעהמען דעם ליטוואָק אונד זאָלל נאָך נאָך דער האָכ־צייט אויך געהען יידיש אַנגעצאָגען. זי מעסט זיך אָן קיינן דעם שפּיגל די מאַטריע אין די בראַנזאָלעטקעס אַך! דאָס ווירד מיר אַנשטעהען, און ווען נאָך איין הוט מיט פֿעדערן דאַ צוקאָממען ווירד — אַך ווי שעהן! ווי הערליך ווערדע איך אויסזעהען! יאַ, דייטש מוס איך געהען, אונד מיין הענדלער אויך! אַך, ווען וויר זאָ איינמאַהל אויסגעהען ווערדען, אויף איין שפּאַציר — עס ווירד אונס געוויס נימאַנד ער־קענען, דאָס וויר יודען זינד. זי בלייבט אַ ביסל שטיל ווען נור דער פֿאַרפֿלוכטע שדכן שאָן איינמאַהל קאָממען מעכטע. אונד וואָס ווירד איהם די מאַמעניו אַנטוואָרטען? זי טראַכט נאָך רייך איזט ער זעהר, דאָס איזט וואַהר; ער האַט עס מיר יאַ עטליכע מאַהל זעלבסט געזאַגט. כּלעבן, איך ווערדע זעהר גליקליך ביי איהם זיין, אַללע מיידלעך ווערדען מיך בעניידען. זי [illegible] אַ ביסל, דערנאָך גיט זי זיך פּלוצלונג אַ כאַפּ אַך! איך האַבע גאַנץ אָן דער שטונדע פֿער־געססען! דער רעדליך מאַכט מיך אויך גאַנץ טאָלל מיט זיינער לעקציאָן. ווען נאָר וועהרענד דער שטונדע ר׳ יוחנן ניכט קאָממען

מעכטע. נאר איך ווערדע די לעקציאן אויף נאכמיטטאג זעהען אבצו־לעגען, דענן נאך מיטטאג ווערדע איך שלאפען. (זי לאכט און לויפט אוועק.)

ניינטער אריינקום

הינדע (קומט פון דער טיר, וואס איז אין דער רעכטער זייט, גאנץ פארזארגט.) אוי! וואס מען מוז נישט אליין ליידן, אז מען האט קיין טאטע און קיין מאמע נישט! איך טאר נישט זיין אין שטוב, ווען אלטעלע לערנט מיט רעדלעכן! איך בין שולדיק, וואס רעד־לעך זאגט, אז איך קען די לעקציאן נאר פון צוהערן פון וויטן בעסער ווי פרידעריקע! — גאט ווייסט, עס איז מיר שוין באלד אוממעגלעך לענגער אויסצוהאלטן די טעגלעכע עגמת־נפש פון פריי־דען און פון דער מומען באזונדער. וואס איך טו, געפעלט זיי אליין נישט. (זי איז זיך א ביסל מיישב.) נאר אפשר בין איך טאקע אזוי א שלי־מעזאלניצע, אזוי א צרה, ווי זיי זאגן? יא, העט מיר דאך דאס אבער רעדלעך געוועזן פארגעהאלטן און געזאגט: „דיזעס אונד די־זעס, מיינע ליבע הינדעלע, האבען זי שלעכט געמאכט; היר האבען זי געפעהלט, זוכען זי דיזע פעהלער ווידער גוט צו מאכען". און אז ער זאל מיר געוועזן נאר איין מאל זאגן, העט איך דאך אים אוודאי געפאלגט. און סאנדערע, איך זע דאך, אז אפילו גוטס, וואס אלע מענטשן מוזן זאגן, אז איך האב רעכט געטון, טאר איך אויך נישט טון: פארוואס? וואו עס וועט פריידען פאר־דריסן, אז איך האב רעכט געטון! (זי בלייבט א ביסל שטיל.) אוי! ווי ליב די מומע פלעגט מיך צו האבן, ווען איך בין נאך ביים טאטן עליו־השלום געוועזן. גאט איז מיין עדות, אז איך האב זי נאך איצט אקוראט אזוי ליב, ווי דעמאלט; און צו פארט זע איך, ווי

זי קריגט מיך אלע טאג מער פיינט. אוי! היינט ווערן דאס פיר יאר, אז מיין גילדענער טאטע איז געשטארבן! נאך איצט שטייט ער מיר פאר די אויגן, גלייך ער העט נעלעבט; ווי ער האט מיך פאר זעקס יאר, איידער ער איז אוועק פון אונז, גענומען אויף דער האנט און האט מיך געקושט און געוויינט. איך גע־דענק עס נאך אזוי ווי היינט, ווי ער האט געזאגט, ער וועט ווארטן ביז רעדלעך וועט קומען אים דער שול, ער זאל זיך מיט אים געזעגענען. ניין, אין מיין לעבן וועל איך דאס נישט פארגעסן דאס קושן, דאס האלדזן און דעם כאפ ארום מיט ביידע הענט, ווי ער איז נאר אריינגעקומען, גלייך ער העט געוועזן דיין אייגן קינד. אפילו פרעמדע מענטשן האבן, אויף אונז קוקנדיק, געקלאגט און געוויינט. (זי ווישט זיך די אויגן און וויינט.) גוטער טאטע! זיסער טאטע! האט דיר שוין דעמאלט דיין הארץ געזאגט, אז דו וועסט שוין נישט מער אהיים קומען? אז דו וועסט דיין קינד שוין מער נישט זען? אז דאס איז שוין דאס לעצטע מאל געוועזן? (זי רעדט ווייטער אלע מאל מער אן כוח און אזוי ווי פארטראכט.) יא, יא, דאס לעצטע מאל געוועזן! לעצטע מאל?—ניין, ניין. הארציקער טאטע! ניין... איך וועל עס שוין באלד נישט מער קענען אויסהאלטן. ניין, גוטער טאטע! עס איז נישט געווען צום לעצטן מאל, ניין, נישט צום לעצטן מאל האסטו דיין איינציק קינד געזען — וועלן מיר זיך באלד, יא באלד, ווידער זען! (זי פאלט גאנץ פארשלאפט אנידער אויף דער קאנאפע.)

צענטער אריינקום

הינדע, חווה

חווה (קומט אריין און זעט נאך נישט הינדען.) דאס עפעלע פאלט נישט וויט פונעםביימעלע! ווי די מוטער, אזוי דאס טעכטערל! אלטע

האט היינט אויף דער לינקער דיט געמוזט אויפשטיין, וואס זי וואיעוועט אליך אזוי פון דער פרי אן מיט מיר און מיט הינדען. וואו איז הינדעלע? איך האב געמיינט, זי איז דא. *זי קוקט זיך אום און דערזעט הינדען; זי גייט צו איר צו און זעצט זיך נעבן איר אנידער אויף דער קאנאפע* הינדע־לעבן! וואס ליגסטו אזוי, מיין האַרץ?! מאך דיר כ׳לעבן גארנישט דרויס, איך בעט דיך. *זי נעמט זי ארום און קישט זי* מיין גילדן לעבן! מאך דיר גאר קיין עגמת נפש נישט דרויס, וועסטו זען, ווי גאט וועט דיר נאך העלפן; דו וועסט זען, אז דו וועסט נאך אמאל זייער גליקלעך זיין. *זי וויינט און ווישט זיך אפ די טרערן פון די אויגן* וויין נישט, מיין לעבן! מיין האַרץ! וויין נישט, איך בעט דיך.

הינדע *ביזט זייער גערעכט, חוה!* נישט וואר? איך זאל נישט וויינען, זאגסטו? ביזט אפשר גערעכט, נאר עס האט א פנים, חוה־לעבן, אז דו האסט גאר פארגעסן, וואס היינט פאר א פינסטערער טאג איז.

חוה גלייב מיר, אז איך וועל פריער פארגעכן, אז איך לעב, איידער אן דער צרה פון דעם היינטיקן טאג! איך ווייס אוודאי גאנץ גוט, אז היינט איז מיין גוטן בעל־ביתס יאָרצייט, נאר זאג מיר, מיין לעבן: איז דען נישט אישלעכער טאג, זייט דער פינסטערער בריוו איז צו דער מומען געקומען, ביי דיר אזוי ווי תשעה־באב? האב איך דען נאך פון דעמאלט אן געזען פון דיר א פריילעכע מינוט? כ׳לעבן! עס איז אסור גאר קיין עבירה נישט, מעגסט שוין טאקע א ביסל פארגעסן, דו מוזט דאך דיין געזונט איך זען צו שוינען.

הינדע חוה! דו זאלסט דאס זאגן, דו? *זי זעצט זיך אויף* דיר זאל זיך גאר קענען די צונג ליינן דערצו, אזוי איינס צו זאגן? דו, וואס דו ביזט ביי אונז אין הויז דאס הייכט דאך גאר

טאקע ווי אויפגעצויגן געוואָרן? דו, וואס דו ווייסט זייער גוט, וואס פאר א טאטן איך האב געהאט, זאלסט אצינד אזוינס קענען זאגן? דו, וואס דו ווייסט זייער גוט, ווי גליקלעך איך בין געוועזן, זאלכטו קענען אצינד זאגן, אז איך זאל אן מיין גילדענעם טאטן נעבעך פארגעסן? גאר אינגאנצן פארגעסן? — אפילו אן דעם טאג, ווען זיין פינסטערע יאָרצייט געפאלט, זאל איך אויך אן אים פארגעכן? נישט וואר, חוה, דו ביזט גערעכט?

חוה נו, נו, מיין לעבן! איך בין אומגערעכט, דו ביזט גערעכט, דו קענסט נישט פארגעסן — ווער קען דען יא אזוי א טאטן פארגעכן? זאג מיר נאר אבער, מיין לעבן — אז דער טאטע איז יא אזוי גוט געוועזן קיגן דיר, פארוואס האט ער...

הינדע *פאלט איר אין די רייד אריין* דו מיינסט אפשר דאס, וואס ער האט אויף דער מומען דאס גאנצע פארמעגן אפגעזאגט? — גלייב מיר, מען מעג זאגן, וואס מען וויל — מן הסתם האט ער געוואוסט, וואס ער טוט, וואָרן די גאנצע וועלט ווייסט גאנץ גוט, וואס פאר א חכם ער איז געוועזן, און ווי ליב ער האט מיך, זיין איינציקן קינד, געהאט. דו אליין קענסט דיך נאך דערמאנען, ווי ער פלעגט צו ווינען אין גאנצע נעכט נישט צו שלאפן, אז איך בין נאר עפעס שלאף געוועזן. איבער דאס מיין איך, אז ער האט אוודאי געמוזט האבן א גוטן טעם, וואס ער האט אזוי געטון. און סאנדערע, העט איך שוין גליקלעכער געוועזן, ווען איך זאל האבן דאס גאנצע פארמעגן? ער איז פאָרט איינמאל פאר אלע מאל געשטאָרבן, און איך האב קיין טאטן נישט.

חוה וואס דאס פארמעגן העט דיר געוועזן געהאָלפן? דם! העסטו געדארפט צו זיין ביי דער מומען? העסטו געדארפט די צרות, די לייד פון איטלעכן באזונדער צו ליידן, וואס דו ליידסט איצט? העט געטאָרט א לאַרע פאַרך דיר א וואָרט רעדן? און לאמיר זיך נאר גאר נישט נארן, — ווער שמועסט פון עפעס

אַנדערשט, העטן נישט געקענט נעבן דיר נאָך אַנדערע מענטשן — פֿאַרשטייסטו, וואָס איך מיין — אַנדערע מענטשן — איך נעבן דיר גליקלעך זיין, הע?

דינדע קוקט חוהן גוט אין פּנים אַריין און פֿאָרשט זי איך פֿאַרשטיי נישט — אַנדערע מענטשן? וועמען מיינסטו? ווער זענען דאָס די אַנדערע מענטשן? איך ווייס נישט — מיינסטו אפֿשר דיך?

חוה גלייב מיר, הינדע־לעבן! איך ווייס, וואָס איך רעד, כּלעבן! איך רעד נישט פֿון קיין הויל פּאַס אַרויס, — נאָר זאָג מיר נאָר, איין זאַך וועל איך דיך פֿרעגן: זאָג מיר, וואָס האָב איך דיר אַזוינס געטאָן, וואָס דו ביזט קיגן מיר אַזוי שלעכט געוואָרן? זאָג מיר כאָטש, אַדרבא, לאָמיך אויך וויסן!

הינדע איך קיגן דיר שלעכט? חוה! עס האָט זיך דיר עפּעס געמוזט חלומען!

חוה אַוודאי האַרף זיך מיר ערשט צו חלומען — זע איך דען נישט אַליין, ווי דו ביזט שוין גאָר נישט די הינדעלע קיגן מיר, וואָס דו פֿלעגסט צו זיין.

הינדע זאָג מיר, חוה־לעבן! זי בעט זי אום גאָטעס ווילן, וואָס מיינסטו, וואָס?

חוה וואָס איך מיין? אוי, אוי! איך בין אָסור גאָר קיין נאַר נישט, איך זע אַלץ גאַנץ גוט וואָס עס טוט זיך, נאָר איך קוק צו דאָס גרייטע, און איך זאָג דיר דעם אמת, איך האָב אַלץ געמיינט, אַז דו וועסט מיר אַליין דערציילן — וואָרן ווער האָט דיך דען נאָך אַזוי ליב, ווי איך האָב דיך? פֿאַרוואָס זאָלסטו מיר דאָס נישט אַלץ דערציילן, הע?

הינדע גלעט חוהן ביי דער באַק איך בעט דיך זי קושט זי זאָג מיר שוין און מאַרטער מיך נישט!

חוה קוקט הינדען שטאַרק אין פּנים אַריין זאָג מיר נאָר, קענסטו

איינעם, וואָס ער הייסט מאַרקוס רעדלעך, הע? זיי בלייבן ביידע אַ ביסל שטיל.

הינדע לאָזט אַראָפּ די אויגן און שעמט זיך, דערנאָך כאַפּט זי חוהן אַרום מיט ביידע הענט און קושט זי חוה־לעבן! דו ביזט זייער גערעכט, איך ווייס אַליין, אַז איך האָב קיגן דיר זייער געפֿעלט; איך בעט דיך, מיין חוה־לעבן, די מיר מוחל, איך וועל דיר שוין אַלץ דערציילן. זי בלייבט פּלוצלונג שטיין גאָר שטיל און שעמט זיך.

חוה נו? אַזוי דערציילסטו מיר? וואָס שעמסטו דיך אַזוי? וואָס ווערסטו דאָ אַזוי רויט? גיי, ביזט אַ נאַר! זאָג אַרויס אינגאַנצן. אַ בלינדער זעט דאָך אויך. נו, דו האָסט אים ליב — ווער האָט דען רעדלעכן נישט ליב? איז ער דען נישט ווערט, אַז מען זאָל אים ליב האָבן? ער איז זייער שיין, געשיקט, קלוג און דערצו זייער ערלעך.

הינדע חוה־לעבן! וואָס ווייסטו, וואָס ער איז! איז דען גאָר דאָ אין דער גאַנצער וועלט זיינס גלייכן? קלוג, זאָגסטו? זע נאָר ווי ער באַנעמט זיך דאָ אין הויז ביי דער מומען זייט דריי יאָר קיגן איטלעכן באַזונדער, אַז קיין מענטש, אַפֿילו פֿריידע, קען אים נישט פֿיינט האָבן —

חוה פֿאַלט איר אין די רייד אַריין און ווער שמועסט פֿון דער בעל־ביתטע, די שטאַרבט דאָך גאָר נאָך אים.

הינדע שיין, זאָגסטו? וואָס טייטש, קוק נאָר אָן זיין שיין פּנים, די רויטע ליפּן, די שיינע קיילעכדיקע בעקעלעך, דעם הויכן גלאַטן שטערן און די פֿייערדיקע אויגן — ער איז דאָך טאַקע גאָר אַ פּאַטרעט. וואָס שמועסטו דאָ, אויב ער איז געשיקט? זיין זיס שמועסל, זיינע צוקערדיקע ווערטער! ער רעדט דאָך ווי אַ בוך. און ווער איז דען נאָך אין זיינע יאָרן שוין אַזוי ווי ער אין דעם דריטן יאָר דער מעדיצין? ער איז דאָך שוין טאַקע באַלד אַ גאַנצער דאָקטער.

חוה ווייסטו, ער האָט דאָ אַנטמלט געשמועסט מיט דעם שדכן, וואָס איז געווען ביי דער בעל־ביתטע דיך געלט לייען, פראַנצייזעריש צי לאַטיינעריש — כ'לעבן! זיי האָבן מיך געקענט פאַרקויפן, און איך זאָל גאָרנישט וויסן. *מען הערט אינדרויסן סערקעלעס קול, ווי זי שרייט: הינדע! הינדע!*

הינדע מיר דאַכט זיך, אַז די מומע רופט מיך?

חוה יאָ, יאָ, גיי שוין, גיי, וואָרן זי וועט שרייען אויף דיר.

הינדע *גייט און קערט זיך ווידער צוריק אום* חוה־לעבן! גאָך איין זאַך וועל איך דיך בעטן...

חוה *פאַלט איר אין די רייד אַריין* איך ווייס שוין, וואָס דו ווילסט מיר זאָגן; גיי נאָר, גיי, איך וועל שוין פאַר קיינעם נישט איבערהערן. *מען הערט ווידער סערקעלעס קול: „הינדע! הינדע! האָב איך נישט יאָ כוח צו שרייען דריי מאָל הינדע?—הינדע!"*

הינדע *לויפט געשווינד אַוועק דורך דער מיטלסטער טיר און באַגעגנט חיימען און גיט אים אין לויפן אַ וואָרף אום, ווי ער וויל גיין אין שטוב אַריין.*

עלפטער אַריינקום

חוה, חיים

חוה *לויפט צו און העלפט חיימען זיך אויפהייבן* וואָס טוט זיך דאָס היינט מיט דיר? צי ביזטו שיכור? צי וואָס?

חיים לאָז שוין הינדע אַריינגיין, זי מאַכט דאָך אַ געוואַלד, אַז מען קומט שיר צו לויפן.

חוה נו, נו, זי איז שוין געלאָפן. נאָר ווייז נאָר: האָסטו זיך נישט עתגעץ סקאַליטשעט?

חיים *בייזערדיק* צי האָב איך מיך יאָ סקאַליטשעט, צי נישט, וואָס גייט דאָס דיך אָן? פרעג איך דיך עפּעס?

חוה עפּעס ביזטו מיר היינט זייער בייז, חיים! איז דיר נישט אַ שיף אונטערגעגאַנגען?

חיים וואָס טויג מיר דאָס אַ סך שמועסן, חוה! מיט אונז האָט זיך שוין אויסגעלאָזט, אַן עק!

חוה *שמייכלט* עס האָט אַ פּנים, אַז עס האָט זיך צווישן אונז עפּעס גאָר אַמאָל אָנגעהויבן?

חיים וואָס? עס האָט זיך גאָרנישט אָנגעהויבן? נו, לאָז זיין אַזוי, היינט איז היין צייט. *ער גייט אַרום אין שטוב און רעדט קלאָמערשט אַזוי ווי צו זיך אַליין* האָט זיך נאָך אַזוינס פאַרלאָפן? אַ מיידל זאָל זיך לאָזן אַ קוש געבן פון אַ פרעמדן מאַנספּאַרשוין?!

חוה וועמען מיינסטו, וועמען?

חיים *בלייבט פלוצלונג שטיין פאַר חוהן* וועמען איך מיין? *ער לאַכט מיט כעס* וועמען זאָל איך מיינען? דיך מיין איך, דיך!

חוה *לאַכט* האַ־האַ־האַ, מיך? מיך מיינסטו? וואָס? איך האָב מיר געלאָזט אַ קוש געבן?

חיים יאָ, יאָ, דו מיינסט, איך האָב אפשר נישט געזען, ווי ר' גבריאל איז דורכגעגאַנגען דורך דער קיך און האָט דיר אַ קוש געגעבן? דאָס ביזטו נאָר אַזוי געוואָרן, זייט דו ביזט מיט דער בעל־ביתטע געווען אין דעם וואַרעמבאָד.

חוה *לאַכט זייער.*

חיים איך פלעג אָבער תמיד צו זאָגן, אַז מען זאָל קיין כלה נישט נעמען, וואָס איז שוין אַ ביסל אין דער וועלט געווען. *ער וויינט און ווישט זיך אויס די אויגן.*

חוה *לאַכט נאָך שטאַרקער.*

חיים ניין, עס איז שוין מיט איר גאָר נישט צום אויס־

האלטן! און אַלץ הירך דעם פאַרשוואַרצטן וואַרעמבאָר! וועל איך אָבער יאָ אַמאָל אַ חתן ווערן, מוז אין די תנאים שטיין בפירוש אַרויסגעשריבן, אַז די כלה טאָר קיין מאָל נישט פאָרן אין דעם וואַרעמבאָד אַריין. ער ווישט זיך אויס די אייגן און קוקט חווהן שטאַרק אין פנים אַריין איך ווייס נישט, וואָס דו ביזט דאָס אַזוי גרויס ביי דיר? אפשר מיינסטו גאָר, אַז איך בעט מיך זייער צו דיר? אַהאַ, אַוודאי; דאָ האָסטו טאַקע אָנגעטראָפן. עס איז מיר גאָר דראָן געלעגן, וואָס דער טאַטע האָט זיך איינגעשפּאַרט, אַז איך זאָל דווקא נאָר דיך נעמען, און איך, נאַר, האָב אים נאָך צוגעזאָגט. נאָר וואַרט נאָר, וואַרט — איך וועל אים שוין דערציילן פון דיינע הפּצעלעך, וואָס דו ביזט פאַר אַ שטיק סחורה.

חווה האַלט זיך ביי די זייטן און לאַכט זייער שטאַרק.

חיים מיט כעס נו, נו, לאַך נאָר, לאַך, וועלמיר שוין זען, ווער עס וועט שפּעטער לאַכן, איך צי דו. אָט לויף איך שוין צום טאַטן און וועל אים איטלעכעס פּיצל דערציילן! ער לויפט אַוועק מיט כעס.

חווה לאַכט האַ־האַ־האַ, דאָס הייסט געווען אַ נאַר! שלאָגן האָב איך מיך געזאָלט מיט דעם הולטיי! האָס איז דאָס נאָך אַ ביכל אַ נאַר! נאָר כלעבן, אַ גוטער, אַן ערלעכער נאַר, אַזוי אַ יאָר זאָל איך האָבן. עס טוט מיר כלעבן באַנג, וואָס איך האָב אים דאָ אַצינד אַזויפיל עגמת־נפש אָנגעטון. נאָר ער וועט שוין שפּעטער בעסער ווערן, כאָטש ער איז נאָך זייער אַוועקגע־לאָפן. ער וועט שוין שפּעטער אַליין קומען צו מיר און וועט מיך איבערבעטן. העט איך אַזוי בטוח געווען, אַז איך וועל מיך מיט אים עלטערן אין עושר און אין כבוד! זי לויפט אַוועק. דער פאָרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ.

סוף פון דעם ערשטן אויפצי.

צווייטער אויפצי

עס קומט פאָר די אייגענע שטוב ביי ר' משה דאַנצקער, ווי ביי דעם ערשטן אויפצי.

ערשטער אַריינקום

ר' משה דאַנצקער אַליין

ער זיצט ביי אַ טיש, דעם קאָפּ אויף דער האַנט אָנגעלענט, זייער פאַרטראַכט; דערנאָך הייבט ער זיך אויף און גייט אַ פּאָר מאָל אין שטוב אַרויף אין אַראָפּ און זיפצט. ער זעצט זיך ווידער אַנידער אין טראַכט אַזוי ווי פריער פּלוצלינג גיט ער זיך אַ כאַפּ אויף מיט אַ געשריי עס איז פאָרט נאָר געווען אַ חלום! ער רופט זיך אַ ביסל אָפּ, דערנאָך זאָגט ער אַ ביסל שטילער יאָ, פאַרוואָס האָט זיך מיר אָבער נאָך אין מיין לעבן נישט אַזוי אַ חלום גע־חלומט? גראָד היינט! גראָד אין דעם טאָג... ער קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטן איך מעג דאָך דאָ זאָגן, עס הערט דאָך דאָ קיינער נישט: היינט איז אַקוראַט דער טאָג, וואָס איך האָב אַלע אָפּגענאַרט, אַז מיין שוואָגער דוד איז אינטערוועגנס געשטאָרבן. אוי! הלוואַי העט איך דעמאָלט ליבער אַליין געווען געשטאָרבן, העט מיר אפשר בעסער געווען, ווי אַצינדערט! האָט דער שוואַרצער יאָר געדאַרפט גראָד דעמאָלט אָנצוטראָגן דעם בעל־עצה, דעם שמואל שרייבער, ער זאָל מיר עצות געבן! נאָר ער איז אויך נישט שולדיק: וואָס מען האָט אים געהייסן, דאָס האָט ער געטון — ווי מע שפּילט אַזוי

טאַנצט מען. סערקע! סערקע! נאָר דו האָסט מיך געקוילעט! *ער שווייגט אַ ביסל שטיל, דערנאָך הייבט ער אָן צו דערציילן און דערציילט אַלעמאָל העכער* · די נאַכט, זייגער צוועלף, האָט עס שוין אַוודאי געמוזט זיין, האָט זיך מיר געדאַכט אין חלום, אַז איך בין אַזוי ווי אויף יענער וועלט, און איך זיץ אין אַ ווינקעלע אויף אַן אָרט, וואו עס האָבן געברענט אָן אויצר מיט ליכט, אַזוי ווי יום־כּיפּור אין שול, און עס גייען אַרום זייער אַ סך מתים, אַלע אין תּכריכים אָנגעטון, אָבער אַזוי שטיל, אַז מען האָט ניט געהערט אַ שאָרך. *ער ווישט זיך אָפּ דעם שווייס פון שטערן* האָר און נעגל שטעלן זיך מיר קאַפּויר, אַז איך דערמאָן מיך דראָן! פּלוצלינג דערהער איך, ווי מען בלאָזט דאָס ערגעץ שופר. עס האָט אָנגעהויבן זייער שטאַרק צו דונערן און צו בליצן. איך האָב געהערט אַזוי אַ סך קולות, גלייך עס האָבן זיך אַלע ווינטן, אַלע זאַווערוכעס פון דער גאַנצער וועלט אויף איין אָרט צונויפגענומען און האָבן זיך געוואָלט פּרוּוון, ווער פון זיי עס האָט אַ העכער קול. אויף אַמאָל זענען אַלע ליכט אויסגעלאָשן געוואָרן, עס איז געווען שרעקלעך פינצטער, די ערד האָט אָנגעהויבן אונטער מיר צו ציטערן און צו פּלאַטערן; עס איז אַזוי אַ פּחד, אַזוי אַן אימה אויף מיר געפאַלן, אַז איך דערמאָן מיך נאָך איצט, ציטער איך ווי אַ פיש אין איטלעכן אבר, און עס ווערט מיר אַרויס קיל אין בויך, און עס דאַכט זיך מיר, אַז איך הער נאָך, ווי מען בלאָזט: פריער גאַנץ שטיל, דערנאָך אַלע מאָל העכער און העכער, ווי אַ תּקיעה גדולה. *ער שווייגט אַ ביסל שטיל* פּלוצלינג — עפענען זיך אויף צוויי גאַנץ גרויסע טויערן, און איך האָב דערזען שטיין צוויי שרעקלעכע לאַנגע הויכע מענטשן מיט פייערדיקע פליגל אויף דעם רוקן. איינער האָט געהאַלטן אין דער האַנט אַ גרויסע וואָג־שאָל, און דער אַנדערער אַ גרויסע פייערדיקע רוט — עס איז זיי געווען אַ מורא אָנצוקוקן. פּלוצלינג הייבט אָן איינער מיט אַ יע־

מערלעך קול צו שרייען: „ווי! ווי דעם, וואָס האָט באַגזלט אַלמנות און יתומים! ווי דעם, וואָס קען היינט נישט באַשטיין ביים משפּט! ווי, ווי אים! ער האָט קיין שום כּפּרה נישט!" — עס איז מיר געוואָרן פינצטער פאַר די אויגן — איך בין געבליבן שטיין, ווי אַ סלופּ. דערנאָך האָט ווידער דער אַנדערער אָנגעהויבן צו שרייען מיט אַ קול וואָס מען האָט געהערט פון איין עק וועלט ביז צו דער אַנדערער: „שטייט אויף! שטייט אויף תּחית־המתים!" און איך האָב מיט מיינע אייגענע אויגן געזען, ווי די ערד און דער ים האָבן אַרויסגעוואָרפן קעפּ, הענט, פיס און גע־דערים, און זיי האָבן זיך ווידער צונויפגעשפּעט און זענען גע־וואָרן גאַנצע מענטשן און האָבן ווידער געלעבט. פּלוצלינג... *ער רעדט אַלע מאָל העכער און רוט זיך אָפּ צווישן איטלעכן וואָרט* אוי! פּלוצלינג פאַל איך — ווי עמעץ — גיט מיר — אַ קלאַפּ — אויף דער — פּלייצע. ווי איך — קוק מיך אום — דערזע איך — אוי! דערזע איך — מיין — מיין שוואָגער — דוד — *ער שרייט גאַנץ הויך* משה! קענסטו מיך? *ער פאַלט גאַנץ מיד, אַזוי ווי פאַרטייבט, אַנידער אויף דער קאַנאַפּע.*

צווייטער אַרײַנקום

ר׳ משה, ר׳ יוחנן

ר׳ יוחנן *איז אַרײַנגעקומען און האָט געהערט ווי ר׳ משה שרייט „קענסטו מיך?". ער גייט גלייך צו צו ר׳ משהן און זאָגט* וואָס טייטש! אויב איך קען אייך? וואָס פרעגט איר דאָ פאַר אַ קשיא? אויב איך קען אייך? אָך איז מיר! קומט מיין שמועה אַפּיר, איר זענט דאָך דאָס קלאָמערשט מיט מיר פון איין שטאָט, אייער מאַמע זכרונה לברכה איז דאָך געווען אַ היוונעווערין, צאָרטל זלאַטעס! אָך איז מיר! איך האָב די זייער גוט געקענט, איך האָב אייער שוואָגער

ר׳ דוד, עליו השלום, איך זייער גוט געקענט, גלייך ער העט איצט פֿאַר מיר געשטאַנען.

ר׳ משה *כאַפּט זיך פּלוצלינג אויף* וואָס? — אוי! וואו, וואו שטייט ער? וואו? *ער כאַפּט אָן ר׳ יוחנן* וואו איז ער, וואו?

ר׳ יוחנן דאָס טייטש, וואו ער איז? וואו זאָל ער זיין? ער איז דאָך געווען אַ כשרער ייד, אַ צדיק — ער זיצט אַוודאי אין גן-עדן, ווי אַלע צדיקים. *ער קוקט ר׳ משהן אין פּנים אַריין און זאָגט צו זיך אין דער שטיל* אָ, זאָ: איך האָב פֿריער גאָרנישט אַכטונג געגעבן — ער מוז עפּעס האָבן אַ מעליגנע אין קאָפּ! איך האָב מיך באַלד געחידושט, פֿאַרוואָס ער אירצט מיך נישט. *הויך צו ר׳ משהן* ר׳ משה! זאָגט נאָר, איר מוזט עפּעס נישט זיין בקוו-הבריאה, וואָס פֿעלט אייך, וואָס? זענט איר עפּעס שלאָף?

ר׳ משה *קומט אַ ביסל צו זיך* אַ, ר׳ יוחנן! אוי! — יאָ — יאָ — איך בין הויל.

ר׳ יוחנן. וואָס פֿעלט אייך, מיין ליבער ר׳ משה?

ר׳ משה *שלאָגט זיך אין האַרצן אַריין* אוי! דאָ, דאָ ליגט דער הונט פֿאַרגראָבן.

ר׳ יוחנן. נו, קומט מיין שמועה אַפֿיר, פֿאַרוואָס שיקט איר אייך נישט נאָך אַ דאָקטער?

ר׳ משה *קרעכצט* אוי! ניין, ניטע, ניטע, לאָזט געמאַך, איך בין גאַנץ געזונט, עס פֿעלט מיר גאָרנישט. *ער וויל זיך אויסשטעלן און קען נישט* נאָר יאָ — זענט איר שוין לאַנג דאָ ביי מיר אין שטוב? אוי! איך ציטער, ווי אַ פֿיש, נישט וואָר? איך בין קראַנק, זייער קראַנק, איך גיי קוים אַרום — די דאגות, דאגות לאָזן מיך נישט רוען.

ר׳ יוחנן וואָס? דאגות? איר האָט אייך דאגות? האָט דאָס איז שיין! נאָר, קומט מיין שמועה אַפֿיר, איינער זאָרגט זיך פֿאַר אַ קוגל, און דער אַנדערער פֿאַר אַ גאַנץ טשאָלנט. מילא, בשלמא, איך, איך זאָרג מיך — נו, בין איך דאָך דהיינו, ווי איינער רעדט, אַ געמיינער מענטש! אַמאָל האָב איך יאָ אויף שבת און אַמאָל נישט, — אָבער איר? איר זענט דאָך, און איין עין הרע, אַ גרויסער נגיד ביז הונדערט און צוואָנציק יאָר, האָט נישט מער ווי אַ בת-יחידהלע, זייער אַ כשר טעכטערל, גוט און פֿרום און באַלעבן. שיין אויך, קומט מיין שמועה אַפֿיר — זי האָט געדאַט נאָך עמעצן צו געראָטן — אַ שידוך וועט איר, אם ירצה השם, אויך אַוודאי מיט איר טון זייער אַ גוטן, עס איז שוין באַלעבן צייט.

ר׳ משה *איז דערווייל איינגאַנצן צו זיך געקומען* יאָ, איר זענט גערעכט, מיין ליבער ר׳ יוחנן! עס איז שוין צייט — ווער ווייסט וואָס שפּעטער קען זיך נאָך טון. *ער פֿאַרשט אים נישט וואָר? ער קוקט ר׳ יוחנן שטאַרק אין פּנים אַריין* איך בעט אייך, איר זאָלט מיר געזונט זיין, זענט איר שוין לאַנג דאָ ביי מיר אין שטוב? איך זאָג אייך דעם אמת, איך בין עפּעס נישט ביים גאַנצן געזונט; זייט אַ פּאָר וואָכן קען איך אַליין נישט וויסן, וואָס עס פֿעלט מיר, איך קען קיין נאַכט נישט שלאָפֿן און רעד אָפּטמאָל אַזעלכע זאַכן וואָס זענען נישט געשטויגן און נישט געפֿלויגן. *ער פֿאַרשט אים ווידער* איר האָט דאָך דאָ געמוזט אַוודאי הערן, הע?

ר׳ יוחנן. יאָ, איך האָב טאַקע געהערט, ווי איר האָט מיך געפֿרעגט, אויב איך קען אייך. קומט מיין שמועה אַפֿיר, איר זאָלט לעבן, קענט מיך דאָך נאָך, ווען איך בין געווען אַ בטלן אין קליינעם בית-המדרש׳ל. נו, געלויבט צו גאָט פֿאַר דעם, איך בין איצט אַ שדכן, איך פֿיר אויס די גרעסטע שידוכים — גוט, מען כאַפּט אַמאָל אַ פּאָר קערבלעך! אָט וויל איך באַלעבן.

אייער אַלטעלען איך רעדן זייער אַ גוטן שידוך, איך זאָג אייך, אַן אויסגעפּאַל פֿון אַ שידוך. איר זאָגט אייער ווייב זאָלט לעבן קענט איר זייער גוט.

ר' משה *אין דער שטיל צו זיך* ניין, ניין, ער האָט, געלויבט צו גאָט, גאַרנישט געהערט! הויך מיין ליבער ר' יוחנן! איר ווייסט דאָך, אַז איך מיש מיך זייער ווייניק אין וועלכע זאַכן, דאָס קער נאָר צו מיין ווייב. זאָל לעבן, איך האָב ביי איר גאָר ווייניק וואָס אַ דעה צו זאָגן — איר מוזט דאָס נאָר מיט איר אַליין שמועסן. אויב איר ווילט מוחל זיין און דאָ אַ ביסל וואַרטן, וועל איך אייך זי דאָ אַריינשיקן. *ער גייט און באַגעגנט סערקעלען* אָט איז זי דאָ אויפן אמת! *ער זאָגט צו סערקעלען* אָט, ר' יוחנן דאַרף עפּעס צו דיר, מיין ווייב. *ער גייט געשווינד אַוועק.*

דריטער אַריינקום

ר' יוחנן, סערקעלע *און דערנאָך* אַלטעלע

ר' יוחנן גאָט העלף אייך, סערקעלע!

סערקעלע ברוך הבא, ר' יוחנן! וואָס זאָגט איר גוטס? זיצט אַ ביסל אַנידער *זי זעצט זיך.*

ר' יוחנן *זעצט זיך* אָט בין איך אַ ביסל אַריבערגעקומען, מיר וועגן דאָך איצט שכנים, אין סאַנדערע, איך האָב געהערט, אַז אייער מאַן זאָל לעבן קלאָגט זיך עפּעס, בין איך אים געקומען מבקר חולה זיין.

סערקעלע ווער? מיין משה? אָך איז מיר! וואָס פֿעלט אייך איין? ער איז, געלויבט צו גאָט, פֿריש און געזונט! ווער האָט אייך די ליגנד געזאָגט, ווער?

ר' יוחנן איך קען מיך אָסור נישט דערמאַנען, ווער עס איז היינט ביי מיר געווען און האָט מיר דאָס געזאָגט... *ער וויל זיך קלאָפּערשט דערמאַנען* איך קען מיך אָסור נישט דערמאַנען.

סערקעלע אַז זיי זאָלן רעדן אין גרויסע ליידן, אוי מיינע כּוחות! וואָס שׂונאים קענען אַליין אויסטראַכטן! הלוואַי העט איך אָן דיין שאָדן אַזוי געזונט געווען ווי ער.

ר' יוחנן נו, קומט מיין שמועה אַפֿיר, זייט פֿון מיינעטוועגן געזונט אין פֿריש, איר זאָלט אייך עלטערן אין עושר און אין כּבוד, איר זאָלט דערלעבן שׂמחות און גדולות אָן אייער קינד, טאַקע אַזוי ווי עס קומט אָן אייך.

סערקעלע אָמן, ליבער גאָט!

ר' יוחנן זעט איר, איך האָב דאָ גראָד גערעדט מיט אייער מאַן פֿון אַ שידוך פֿון אייער אַלטעלעס וועגן זאָל לעבן. מילא, אים געפֿעלט עס זייער, איך זאָג אייך — ער איז גאָר אַוועק, נאָר ער זאָגט: וואָס מיין ווייב זאָל לעבן וועט טון, וועט זיין געטון! כּלעבן, אַ נחת צו האָבן אַזוי אַ מאַן. איר וועגט דער בעל־בית און די בעל־ביתטע, וואָס איר רעדט איז גערעדט.

סערקעלע *שמייכלט* אויב איך האָב, אָן עין־הרע, ביי אים אַ גוטע דאָליע! אין ווידערום, פֿאַרדין איך עס אפֿשר נישט? ער, אומשטיינס געזאָגט, איז דאָך טאַקע, צווישן אונז געשמועסט, אַ גרויסער שלימעזאַלניק; קוקט אים נאָר אָן, אויב עס העט עמעץ פֿאַר זיין גאַנץ לייב און לעבן געוואָלט געבן כאָטש צען קרייצער, ער טויג דאָך טאַקע צו גאָרנישט. איך זאָג אייך, טאַקע צו גאָרנישט. ווער טוט אַלץ? ווער האָרעוועט? ווער שניידט קריעה? אוי מיינע כּוחות! ווער אַרבעט נעבעך אַזוי שווער און ביטער ווי איך?

ר׳ יוחנן. אַודאי וועט איר גערעכט! אַט דאַרף מען אַ קינד אויסצוגעבן, פֿאַרלאָזט ער זיך אינגאַנצן אויף אייך, און, קומט מיין שמועה אַפֿיר, איך בין דאָך אייך קיין נאַר נישט, איר וועט אם ירצה־השם תנאים שרייבן און חתונה מאַכן אָן אים אויך.

סערקעלע עס איז כ׳לעבן אמת, וואָס שמועסט איר דאָ? נאָר לאָמיך כאָטש נאָר הערן, ווער דער חתן איז — אפֿשר גאָר אַ סטודענט?

ר׳ יוחנן ע, וואָס! אייך וועל איך פֿלוצלינג רעדן מיט אַ סטודענט? שטייט דאָס אייך אָן? אַהי אַ מיוחסת? אַהי אַ נגידה? גייט שוין, גייט, אַהי אַ קלוגע יידענע ווי איר וועט זאָל מיך קענען השד זיין, אַז איך וועל אייער כשר קינד רעדן מיט אַ סטודענט? ער שפּייט אוים אַזוי ווי אין כעס פּי, נאַ! מיר דאַכט זיך, קומט מיין שמועה אַפֿיר, אַז איך בין אויך נישט ערשט פֿון דעם איי אַרויסגעקראָכן און ווייס גאַנץ גוט, יאַז דער שענקער דאַרף זיין ווין, און דער שפּינער זיין פֿלאַקס — נו, וועל איך אייער קינד רעדן מיט אַ סטודענט? וועט איר, איך — איך שלאָג אייך אָן אַ שידוך, וואָס ער איז אַ קינצלעכע זאַך אויף דער וועלט, און איר מעגט מיר בנאמנות גלייבן, אַז ער איז אַוודאי מן השמים.

סערקעלע נו יאָ, ווער איז ער אָבער, ווער? איז ער עפּעס פֿון שיינע לייט? איז ער אַן עושר? איז ער עפּעס אַ שיין פֿאַרשווינדל? אוי מיינע כוחות! האָט ער געלט, הע?

ר׳ יוחנן אויב ער איז פֿון שיינע לייט? ער קומט דאָך דאָס אַרויס פֿון גדולי ההר! מילא; פֿון מוטערס צד — איז ער דאָך דער ערשטער מיוחס, זי האָט זיך דאָך אָנגעקערט מיט דעם גרויסן רבי רב זלמן פֿון איין זייט, און פֿון דער אַנדערער זייט איז זי דאָך געווען איינגעטונקט אין יחוס, און ווער שמועסט זיין

פֿאָטערס משפּחה — האָט דאָך טאַקע געשווירבלט און געגריבלט פֿון רבנים. קורץ, וואָס האָב איך אייך דאָ אַ סך צו זאָגן, קומט מיין שמועה אַפֿיר — פֿון זאָגן ווערט מען נישט טראָגן — זיין יחוס־בריוו גייט ביז אין די אַלטע צייטן, דהיינו, מאָלט אייך, ביז צו עלי הכוהן, פֿאַרשטייט איר מיך שוין?

סערקעלע שאָקלט מיט דעם קאָפּ און חידושט זיך פּשוט?! טאַקע ביז צום הייליקן כּהן?

ר׳ יוחנן אויב ער האָט געלט? הלוואי איך אַלע יידן געזאָגט, מיין אייגנס זאָל איך האָבן וואָס ער באַדאַרף, איך וויל נישט זאָגן, אין אַ יאָר. קומט מיין שמועה אַפֿיר, אַז מען ווייזט אַ הונט אַ פֿינגער, וויל ער די גאַנצע האַנט — איך ווינטש מיר נאָר צו פֿאַרמאָגן וואָס עס גייט אים אַוועק אין איין חודש! ער איז דאָך טאַקע גאָר אַ שררה, ער לעבט זיך דאָך ווי אַ גביר, און איז דאָך דאָס דער גרויסער סוחר אויך, ער האַנדלט דאָך מיט דער גאַנצער וועלט.

אַלטעלע עפּנט גאַנץ שטיל אויף די טיר, זיי זאָלן נישט הערן, און האָרכט אונטער וואָס זיי שמועסן.

סערקעלע זאָגט זשע מיר נאָר, ווער איז דער חתן? אפֿשר קען איך אים?

ר׳ יוחנן איר קענט אים גאַנץ גוט, ער איז ביי אייך גאָר אַ בן־בית, ער הייסט — ר׳ גבֿריאלכן הענדלער! נו? וואָס זאָגט איר, ווייס איך מיט וועמען איך צו רעדן, הע?

סערקעלע ר׳ גבֿריאל הענדלער! יאָ, איך קען אים גאַנץ גוט, ער קומט טאַקע אַלע טאָג צו מיר, אָך! ער איז ערשט היינט דאָ געווען.

ר' יוחנן נו, אדרבא, ווי געפעלט ער אייך? איז דאָס נישט ווייער אַגלייכער שידוך? מיר האַלט זיך, אַז עס קען שוין גאָר קיין גלייכערער שידוך אויף דער וועלט נישט זיין, ווי דער איז.

סערקעלע נו יאָ, איך זאָג אייך דעם אמת, קיין שלעכטער שידוך איז עס נישט, אוי מיינע כּוחות! ער געפעלט מיר אַפילו, ער איז נאָר־קיין חתן נישט, נאָר —

ר' יוחנן *פאַלט איר אין די רייד אַריין* נו, וואָס נאָך ווילט איר? אַז ער געפעלט נאָר אייך, ווען דאַרפט איר נאָך צו פרעגן? איך זאָג אייך, אייער מאַן זאָל לעבן איז דער שידוך זייער געפעלן, וואָס טייטש! ווי איך האָב אים נאָר אָנגעשלאָגן, איז ער נאָר אים־עגאַנגען. גלייבט מיר, ער איז גאָר אַוועקגעווען.

אַלטעלע *אין דער שטיל צו זיך* הונדערט אונד צוואַנציג יאָרע זאָלל ער פאָר דאָס לעבען!

סערקעלע יאָ, ווער ווייסט וואָס מיין בת־יחידה וועט דערצו זאָגן, אויב ער וועט אַלטעלען געפעלן?

אַלטעלע *אין דער שטיל צו זיך* איינען קראַנקען פרעגט מאַן... *זי שפּרינגט אויף די מיר און מאַכט זי ווידער צו, גלייך זי האָט ערשט געוועזן אַריינגעקוקט און לויפט צו צו סערקעלען* מאַמעניו! האָסט דו ניכט די שליסעלעך גענאָממען?

סערקעלע. וואָס טייטש, מיין האַרץ! דו גייסט דאָך אין זיי אָנגעהאָנגען! אָט אַדאָס איז שוין — רייטסט אויף דעם פערד און זוכסט עס.

ר' יוחנן דאָס איז דאָך, דאַכט זיך מיר, אייער אַלטעלע זאָל לעבן? *ער באַקוקט אַלטעלען פון אויבן ביז אַראָפּ* נו, כּ'לעבן, זייער אַפיין מיידל געוואָרן, קומט מיין שמועה אַפיר — אויס קינדער ווערן לייט. נו, מיין קינד, ווילסטו שוין אַ חתן?

אַלטעלע *שטעלט זיך קלאָמערשט לאַכט מיך דאָרט געהן מיט אַ בריטגאַם.*

סערקעלע *לאַכט און ווינקט צו ר' יוחנן* אָט גלויבט זיך אייך דאָ עפּעס, דאָטשעפּעט נאָר דאָ מיט איר, וועט זי אייך דאָ געבן פאַר ס'איי'ריקע.

ר' יוחנן *שמייכלט* וואָס ביזטו דאָס אַזוי ביז אויף מיר, מיין לעבן? ווייל איך וויל דיר געבן אַ שיינעם חתן, העט?

אַלטעלע *קוקט אָן סערקעלען און לאַכט.*

סערקעלע נו, פאַרוואָס ענטפערסטו נישט? ביזט שטום, העט?

אַלטעלע וויים איך? וואָס זאָלל מיר אין בריטגאַם? איך ברויך נאָך קיינען.

ר' יוחנן רעד זשע נישט ווי קיין קינד, מיין לעבן, וואָרן איך האָב פיינט, אַז מען רעדט נאַרישקייט! וואָס טייטש, וואָס עס טויג דיר אַ חתן? קומט מיין שמועה אַפיר, דו ביזט דאָך שוין, אָן עין־הרע, אַלט...

סערקעלע *פאַלט אים אין די רייד אַריין* דרייצן יאָר, זי זאָל לעבן און געזונט זיין.

ר' יוחנן נו זאָג זשע, כּ'לעבן! איך האָב זייער אַ פיינעם חתן פון דיינעטוועגן, ער וועט דיר געפעלן.

אַלטעלע געפעלט ער נאָר דער מאַמעניו, וועט ער מיר אויך געפעלן. *זי וויל קלאָמערשט אַוועקלויפן;*

ר' יוחנן *כאַפּט זי אָן ביי דער האַנט* נו, וואָס אַנטלויפסטו? קום נאָר אַהער, פאַר מיר האָט נישט אויפזיך, אָסור. זעכסטו, אַז דו רעדסט ווי אַ קלוג מיידל, האָב איך דיך גאַנץ ליב. גלייב מיר

איך רעד דיר אַ חתן זייער אַ שיינעם פֿאַרשוין, אַ גרויסער פֿיינע-בריה, אַן אדיר שבאדירים, ער האָט זיין אייגנס אַ סך, טאַקע אַ סך געלט, ער איז זייער גוט און פֿרום, ער פֿירט זיך, ווי גאָט געבאָטן האָט — און חן, מיין קרוינעשי, קענסט אים איך.

אַלטעלע איך? איך קען אים אויך?

סערקעלע יאָ, דו קענסט אים, מיין האַרץ; דו קענסט אים זייער גוט — קענסט ר' גבֿריאל הענדלער?

אַלטעלע (שעמט זיך, קלאַמערשט.) נו יאָ, איך קען אים, איך האָב אים היר בײַ דיר אַמאָהל געזעהען.

ר' יוחנן נו, ווילסטו אים פֿאַר אַ חתן?

אַלטעלע (לאַכט) איך האָב יאָ שוין איין מאָהל געזאָגט: ווען ער געפֿעלט דער מאַמעניו, ווירד ער מיר געוויס איך שוין געפֿעללען (זי לויפֿט אַוועק.)

פערטער אַריינקום

סערקעלע, ר' יוחנן

סערקעלע אַזוי איז אַלץ אינאיינעם, אַלע פֿאַרלאָזן זיך נאָר אויף מיר: מיין מאַן און מיין טאָכטער, אַלע נאָר אויף מיר. גלייבט מיר, גלייבט מיר, עס איז איבער מיינע כּוחות אַלץ אויף מיר צו נעמען.

ר' יוחנן נו, קומט מיין שמועה אַפֿיר, אויף וועמען דען זאָלן זיי זיך פֿאַרלאָזן, אַז נישט אויף אייך?

סערקעלע ע! וואָס ווייסט איר, מיין ליבער ר' יוחנן! אַ גאַנצע לעבּע טאָג הערט מען דאָך מער נישט נאָר: „גיי צו

מיין ווייב, גיי צו דער מאַמעניו, גיי צו דער מומען, גיי צו דער בעל-ביתטע, גיי צו סערקעלען!" איך ווייס נישט — מען זאָל טאַקע זיין אויס אייזן, העט מען עס איך נישט געקענט אויסהאַלטן, אוי מיינע כּוחות! חוץ דעם אַלעם אָבער, אַז עס קומט נאָך דער פֿאַרפֿינסטערטער דאָנערשטאָג, אַז די אָרעמע לייט הייבן זיך אָן צו שיטן, איך זאָג אייך, די טיר חט נישט, און דאָס מויל טוט שוין טאַקע איינעם ווי איטלעכן באַהנדער צו זאָגן: „האָט נישט פֿאַראיבּל, גייט געזונטערהייט". מען האָט גענוג פֿון זיינע אָרעמע קרובים. אָט ליגט איבער מיר אַ גרויסע מויד, וואָס טויג אָסור נישט אַ הונט אים דער גרוב אַרויסצוטרייבן, און עסט מיר אָפּ די ביינער, דער שוואַרצער יאָר ווייסט פֿאַר וואָס און פֿאַר ווען, גלייך זי העט מיר עפּעס אין דער הכּרותה אַריינגעגעבן, אוי ווי מיינע כּוחות!

ר' יוחנן וועמען מיינט איר דאָס, וועמען?

סערקעלע וואָס טייטש! הינדע, מיין הדס טעכטערל, (אומשטיינס געזאָגט): וואָס די קאָסט מיך שוין.

ר' יוחנן און וואָס זי וועט אייך ערשט אַמאָל נאָך קאָסטן! אַוודאי זענט איר זייער געערגערט, וואָרן, קומט מיין שמועה אַפֿיר, קיין יידיש קלויסטער איז דאָך נישטאָ, מילא, וועט איר דאָך איר מוזן אַמאָל התונה מאַכן אויך.

סערקעלע ווער? איך? אָך איז מיר! פֿאַר וואָס? פֿאַר וועם? און אַז איך זאָל טאַקע וויסן, אַז זי וועט פֿאַרזיצן ביז צום גרויען צאָפּ, גייט מיך אָסור איך גאָרנישט אָן, אוי מיינע כּוחות! וואָס איז דאָס עפּעס — קראַנק איז זי? לאָז זי זיך שטעלן ערגעץ דינען.

ר' יוחנן אוי! וואָס רעדט איר! איר זענט דאָך פֿאָרט, ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר, אַ גרויסע נגידה, און זי איז דאָך

אייער ברודערס איינציקע טאָכטער! כּ'לעבן, עס שיקט זיך נישט פֿאַר לייט; וואָס וועלן מענטשן רעדן?

סערקעלע וואָס מיינט איר, איך וועל מיך עפּעס שעמען? זאָל מיך גאָט שטראָפֿן אויף מײַנע יונגע יאָר, אויב עס וועט מיך כאָטש גאָר עפּעס אָנגיין. מילא, לאָמיר נאָר קלערן, צו קיין שידוך מיט מײַן אַלטע־לעבן קען עס מיר נישט שאַטן, וואָרן אַז איך וויל אַ קינד נאָכגעבן אַכט הונדערט זילבערנע קערבלעך אין צירונג און קליידער, גרעט און בעטגעוואַנד, הײַנט אַנדער אויסריכטונג און קעכט, הײַנט קליינע מתּנות און שאַר־ירקות, הייל איך דאָך איר טאַקע נאָכגעבן, דיר נישט מיר נישט, אַ גאַנצן עושר; און פֿון יחוס דאַרף איך דאָך אייך נישט ערשט צו דערציילן, ווער איך בין, אוי מײַנע פּחות! נו, זאָגט זשע, איר זאָלט מיר געזונט זײַן, וואָס קען מיר דאָס שאַטן, אַז די וועלט וועט יאָ וויסן, אַז הינדע דינט צווישן לייט?

ר' יוחנן דאָס זענט איר אפֿשר אויך גערעכט, וואָרן, קומט מײַן שמועה אַפֿילו, נישט אַלע מענטשן קענען האָבן איין דעה, און עס ווייסט קיינער נישט, וועמען דער שוך קוועטשט, נאָר דער וואָס גייט אין אים. איטלעכער רעדט זיך איין, נאָר ער ווייסט וואָס ער טוט. נאָר זאָגט מיר נאָר, סערקעלע, וואָס איז דאָס: נאָר אַכט הונדערט קערבלעך ווילט איר אייער קינד נאָכגעבן?

סערקעלע וואָס? אפֿשר איז עס ווייניק? איך ווייס נישט, מען מוז שטרעקן נאָך די עקן — מיר דאַכט זיך, איך גיב איבער מײַנע כּוחות. הײַנטיקע צײַטן, ווער גיט דען אַ קינד מער נאָך?

ר' יוחנן אָ, האָט מיר נישט פֿאַראיבל, ווער עס גיט מער נאָך? כּ'לעבן, איר זענט אַזוי אַ נגידה, ווי שׂפֿרה באַלבאַן,

און זי גיט נאָך דעם מיידל פֿופֿצן הונדערט קערבלעך; און צווישן אונדז געשמועסט, כאָטש איך בין געווען דער שדכן, מיט וועמען האָט זי געטון? מיט אַ פּאַך.

סערקעלע ווער? שׂפֿרה די קבצנטע וויל נאָכגעבן פֿופֿצן הונדערט קערבלעך? זי לאַכט קלאָטערשט האַ־האַ־האַ, איך מוז שוין לאַכן פֿאַר צרות, אוי מײַנע כּוחות! האָט זי דען מסלק צו זײַן? איך ווייס ניט, לייט זענען שוין אַזוי: טוען שידוכים, זאָגן צו גילדענע בערג, מאַכן אײַזערנע כּתבֿים, און אַז עס קומט צום סילוק, איז נישטאָ קיינער אין דער היים.

ר' יוחנן ע, וואָס רעדט איר? שׂפֿרה באַלבאַן איז אַ גרויסע עשירה, זי האָט דאָך ערשט מיתּר געווען זייער אַ סך געלט אָן אַ ליווערונג, און דער מאַן אירער האָט דאָך פֿאַר אַ וואָך צוויי געוואונען אויף דער לאָטעריע זעכצן טויזנט רייניש מינץ.

סערקעלע גיט זיך אַ שטעל אויף. וואָס? שׂפֿרה?! זעכצן טויזנט רייניש מינץ? עס איז שוין אין דער וועלט אַזוי, אומשטיינגעזאָגט — אָן דעם ערגסטן הונט קומט דער בעסטער ביין, אוי מײַנע כּוחות! שׂפֿרה באַלבאַן! זעכצן טויזנט רייניש מינץ? אַ רוח אין איר טאַטן אַרײַן.

ר' יוחנן מילא, וואָס טויג מיר דאָס, וואָס שמועסט איר דאָ פֿון אַכט הונדערט קערבלעך? נאָר, קומט מײַן שמועה אַפֿילו, איר וועט אייך שוין לאָזן מתּיר־נדר זײַן, איר וועט שוין בעסער ווערן, לאָז נאָר עפּעס קומען דערצו.

סערקעלע וויפֿל האָט ער דען זײַן אייגנס, הע?

ר' יוחנן ער? וואָס טײַטש? זײַן גאַנץ פֿאַרמעגן; ער איז דאָך דאָס טאַקע אַ גרויסער נגיד, ער פֿאַרמאָגט כּ'לעבן אַ סך מער, כאָטש מען שאַצט אים נאָר פֿאַר צוויי טויזנט רייניש מינץ. איך ווייס דאָס גאַנץ גוט, איך אַליין האָב בײַ נאָים געווען אַ

גאַנצן פּאַק מיט באַנק־צעטל. איך זאָג אייך, איך בין גאָר טויט געוואָרן, ווי איך האָב אים דערזען. און ווער שמועסט פֿון זיין בריהשקייט אין סחורה? אַ קאַטאָוועס איינברענגער איז ער דאָס? וואָס דער מענטש האַנדלט אַלץ איבער! ער איז דאָך, אָן אַיין עין־הרע, טאַקע אַ גאַנצער בעל־בית.

סערקעלע גלייבט מיר, מיין ליבער ר' יוחנן, אַז עס גייט מיר נאָר אין דעם איינעם, וואָס מיין אַלטע־לעבן, זאָל מיר שטאַרק און געזונט זיין, וועט נישט דאַרפֿן צו קומען צו שווער און שוויגער אין הויז אַריין און וועט נישט דאַרפֿן צו דאַבן צוואַנציק איפּוועדים איבער זיך; אָבער ווייטער ווייס איך נישט, וואָס פֿאַר אַ גרויסע מציאה מען כאַפּט דאָ אָן אים. קיין געלט זעט מען פֿאָרט נישט ביי אים זיך אַרומוואַלגערן. איך זע דאָך — אַז ער דאַרף אַמאָל געלט, קומט ער דאָך ערשט צו מיר לייען.

ר' יוחנן נו, קומט מיין שמועה אַפֿיר, און וועלכער סוחר איז דאָס נישט אַמאָל אין האַנדל פֿאַרשטעקט און איז געצוואונגען זיך צו לייען. נאָר איר קענט דאָך אייך אָבער הייסן תיכף ביי די תנאים דעם סילוק באַלייגן.

סערקעלע זעט איר, אָט אַ דאָס איז עפּעס אַנדערשט. אַזוי זענט איר שוין ווידער גערעכט. אַז ער וועט באַלד צו די תנאים מסלק זיין — יאָ, אַזוי באַשטיי איך, און, ווי זאָגט איר, אַז עס וועט קומען צום שרייבן, וועל איך מיך אפֿשר נאָך לאָזן בייגן אויף אַ צוויי הונדערט קערבלעך.

ר' יוחנן איך ווייס פֿיל, איר זאָגט טויזנט, און איך זאָג צוועלף הונדערט, קומט מיין שמועה אַפֿיר. פֿון געלט וועגן גייט קיין שידוך נישט אָפּ. הונדערט קערבלעך אַרויף, הונדערט

קערבלעך אַראָפּ — עס וועט רעכט זיין, נאָר איין זאַך האָט איך נאָך גערן.

סערקעלע וואָס איז דאָס, וואָס?

ר' יוחנן איך האָט נאָך גערן געזען, אַז די חתן־כלה זאָלן זיך ערגעץ נאָך פֿאַר די תנאים צונאַנדערקומען און זאָלן זיך אַ ביסל דערקענען און שמועסן צווישן זיך.

סערקעלע ווייסט איר וואָס? איך וועל אים היינט שיקן צו מיר פֿאַרבעטן אויף אַן אָנבייסן — ער קומט דאָך אָנדאָס אַלע טאָג צו מיר, און ביים עסן קען מען אַלץ אָפּשמועסן; און תיכף היינט ביינאַכט קענען זיין די תנאים, וואָרן בלייבן, איך האָב אַליין זייער פֿיינט, אַז עס שלעפּט זיך אַ זאַך אין די לאַנגע יאָרן אַריין.

ר' יוחנן פֿאַרשטייט זיך, זענט איר זייער גערעכט, וואָרן איינס — מען קען אים דערווייל אויסכאַפּן, ער שטייט דאָך אפֿשר נאָך אין צוואַנציק שידוכים, נאָר אָפּצוטון, און ס'אַנדערע, קומט מיין שמועה אַפֿיר — דער מענטש לעבט דאָך נישט אייביק.

סערקעלע נו, עס בלייבט שוין ביי דעם.

ר' יוחנן איך וועל נאָך האָבן מיט אים אויך געגוג צו טון, גלייבט מיר, עס וועלן מיר נאָך גרינע ווערים אָפּגיין, איידער איך וועל נאָך מיט אים פֿאַרטיק ווערן; נאָר איך בין דאָך, ווי איינער רעדט, דרויף אַ שדכן (ער שטעלט זיך אויף גו), ווייטער, קומט מיין שמועה אַפֿיר, האָט מיר אַ גוטן טאָג און זייט געזונט.

סערקעלע גייט מיר געזונטערהייט, און זייט קיין גאַסט נישט.

ר' יוחנן (גייט אַוועק, סערקעלע באַגלייט אים ביז צו דער טיר.)

פיפטער אַריינקום

סערקעלע אַליין

סערקעלע ווייס איך! אפשר איז אַזוי רעכט. מען קען דאָך נישט וויסן, ווי אַזאַך פאַלט אויס, אָבער לעת-עתה איז עס גאָר קיין חיות נישט — אַן עושר איז ער, דאָס איז אמת, ער האָט עטלעכע גילדן. אַלטעלע זאָל נאָר קלוג זיין און זאָל נאָר וויסן, ווי מיט אים צו גיין. זי זאָל זיך נאָר באַלד פון תחילת אָן שטעלן ביי דער אַלף און זיך נישט לאָזן איפן קאָפּ אַרומרייטן, ווי איך האָב מיין משהן געטון, ווען זי אם ירצה השם מאַקע האָבן ביי אים אַגוטע דאָליע. דעם סוליק מוז איך זען, ער זאָל דייקא נאָר ביי מיר איינגעלייגט ווערן. נו און אַשיינער יונג איז ער דאָך טאַקע און נישט פון דער פאַרציטיקערישער וועלט איך *(זי באַקוקט זיך קעגן דעם שפיגל)* דע? וואָס באַדאַרף איך מער? *(זי בלייבט אַביסל שטיל און טראַכט נאָך)* העט שוין נאָר מיין משה געוואָלט אַביסל אין וואַרעמבאַד אַריינפאָרן. איך ווייס אָסור שוין נישט, וואָס איך זאָל טון מיט אים? ער שלאָפט דאָך גאַנצע נעכט נישט, נאָר גייט אַלץ אַרום און רעדט צו זיך אַליין, ווי אַן אָנגעבונדענער. אַמערכה. כ'לעבן אַז עס הערט כאָטש קיינער נישט. דער שוואַרצער יאָר ווייסט, וואָס ער דערמאַנט זיך אַלץ אָן אַלטע מעשיות! *(זי שווייגט אַביסל שטיל)* איך, זאָגט ער, בין שולדיק אָן דער גאַנצער מעשה! איך ווייס נישט, ווער עס פרעגט אים? האָסטו נישט געקענט שמעקן קיין פולווער, העסטו נישט געוואָלט גיין אין דער מלחמה אַריין *(זי גיט מיט דעם פוס אַ קלאַפּ אָן דער ערד)*. אַן עק! אָפּגעטון און פאַרפאַלן — ווער קען מיך דאָס איצט פרעגן, וואו איך האָב אַהיפּיל געלט גענומען? ווער קען

אַפילו אין הונדערט יאָר אַרום געוואָר ווערן, אַז די גאַנצע צוואה איז גאָר ליגנד? — געשטאָרבן, באַגראָבן. העט איך עס נישט געזען געטון, העט כ'לעבן נאָך אַן אַנדערער איף דעם שכל געקומען, און וואָס העט געווען? איך העט געווען מיט מיין מאַן און קינד געשטאָרבן פאַר הונגער און נאָך געמוזט צוזען, ווי אַנדערע פאַזיען מיין גילדענעם ברודערס פראַצע, וואָס ער האָט געבעך אַזוי שווער און ביטער דרויף געאַרבעט און קריעה געריסן. און ס'אַנדערע, איך ווייס, ער זאָל אַפילו לעבן, וואָלט ער אייך אָסור גאָר נישט ביז געווען איבער דער גאַנצער מעשה, וואָרן איז דען נאָך גאָר פאַרהאַנדן אַנענטערע קרובה, ווי אַ שוועסטער? *(זי בלייבט שטיל און טראַכט)* די קשיא איז נאָר, אויב ער איז געשטאָרבן? *(זי שווייגט ווידער און טראַכט — דערנאָך גיט זי זיך אַ כאַפּ)* נאָר וואָס האָב איך דאָ אומזיסט צו איבערטראַכטן? ר' שמואל שרייבער האָט דאָך אַליין דערמאָלט אין די נייצייטונג געלייענט, אַז די שיף — איך געדענק נישט, ווי ער האָט די וועפעס אָנגערופן — וואָס דוד האָט זיך אויף איר אַראָפּגעלאָזט קיין אַמעריקע, איז גאָר אונטערגעגאַנגען *(זי דערזעט חיימען פון וויטן)* אַהאַ! ווער קומט דאָס דאָרט? אַהאַ! חיים! דעם נאַר איז אויך נאָר גוט צו שיקן נאָך דעם מלאך-המוות.

זעקסטער אַריינקום

סערקעלע, חיים

סערקעלע נו? וואָס האָט ער געזאָגט, רעדלעך? ווען ער קומען? אוי מיינע כוחות! האָסטו אים געזאָגט, אַז איך בין שלאָף?

חיים אויב איך האָב אים געזאָגט! וואָס העלפט דאָס אָבער — אַז מען דאַרף דעם פאַרך צום מנין, האַלט ער זיך דערנטער.

סערקעלע וואָס? ער וויל נישט קומען?

חיים ער האָט געזאָגט, אַז ער קען אייך אויף אייער שלאָפֿקייט נישט קורירן, איך מיר אַ דאָקטער! גייט שוין אַזוי לאַנג אין די שקאָלעס אַריין און קאָן נאָך גאָרנישט.

סערקעלע אָבער קומען וועט ער פֿאָרט? נישט וואָר?

חיים אָסור! ער וועט נישט קומען, ער האָט געזאָגט, ער וויל נישט קומען, איך זאָל אייך שיקן היפֿן אַן אַנדערן, — זעט איר, בעל-ביתטע-לעבן, אָט אַ דאָ דעריבער ביי ר' פֿישלען וואוינט דער אַלטער דאָקטער — איטלעכער זאָגט איף אים, אַז ער איז זייער אַ גרויסער מומחה, האָב איך אין איין וועגס דאָרט ביי אים אָפּגעטראָטן און האָב אים געזאָגט, אַז איר האָט אים געלאָזט זייער שיין בעטן, אַז ער זאָל תּיכּף צו אייך אַריבערקומען — איר קלאָגט אייך עפּעס; האָט ער געזאָגט, ער וועט תּיכּף אַריבערקומען. האָב איך עפּעס רעכט געטאָן?

סערקעלע וואָס? דעם אַלטן שקראַפּ? גיי צו אַלדע שוואַרצע יאָר מיט אים, איך באַראַרף אייך ביידע אויף כּפּרות! ווער האָט דיך געבעטן דרום, אַז דו זאָלסט דעם שקראַפּ רופֿן, הע?

חיים ווייס איך? איך האָב געמיינט, אַ דאָקטער איז אַ דאָקטער — זאָל איך וויסן, אַז איר האָט אייך פֿאַרליבט נאָר אָן דעם רעדלעכן?

סערקעלע וואָס? פֿאַרליבט האָב איך מיך אָן רעדלעכן? דו גנבֿ! אַרוהה אין דיין טאַטן אַריין! איך האָב מיך פֿאַרליבט אָן רעדלעכן? דאָס הייסט אַן אַבֿראָש! אַ מערכה כּלעבן, עס הערט כּאָטש קיינער נישט מיינע צרות! וואַרט, וועסט דיר שוין אַ קריעה רייסן נאָך דיינע יאָר און דיינע טאָג, אוי מיינע כּוחות!

חיים זאָג איך דען, אַז איר האָט אייך פֿאַרליבט אָן

אים? עס רעדט זיך דאָך נאָר אַזוי — אַז איר ווילט נישט קיין אַנדערן נאָר רעדלעכן, נו...

סערקעלע גיט אים אַ פּאַטש נאַ! דאָ האָסטו פֿאַרליבט, אַרוהה אין דיין פֿאָטער און מוטער אַריין! תּיכּף זאָלסטו מיר צוריק לויפֿן צו דעם אַלטן שקראַפּ און אים זאָגן, אַז ער זאָל נישט קומען. איך באַראַרף אים און דיך אויף טישאָנצע כּפּרות! גיי, זאָג איך!

חיים כאַפּט זיך אָן ביי דער באַק און גייט און וויינט טוט מער נישט אַ גאַנצע לעבע טאָג נאָר שרייט און שלאָגט, צו דעם האָט זי יאָ כּוח... ער גייט אַוועק.

סערקעלע אַליין נאָך גוט, אַז ער האָט מיר פֿריער געזאָגט, אַז ער האָט דעם גערופֿן. זי לאַכט זייער דאַ-האַ-האַ! דאָס העט שיין געווען, דער דאָקטער זאָל זיך דאָ געווען אַזוי אַריינקומען, און איך גיי אַרום געזונט ווי אַ ריז! ווי געפֿעלט אייך אָבער דער גאַלגאַן, דער רעדלעך? ער וויל נישט קומען? ער קען מיך נישט קורירן? אַזוי אַ לייראַק, וואָס ער קער זיך דאָס נאָך צו האַלטן פֿאַר אַ כּבֿוד, אַז איך רוף אים צו מיר! זי באַקוקט זיך קעגן דעם שפּיגל בין איך דען נישט אפֿשר נאָך זייער אַ פֿיין ווייבל? וואָס פֿעלט מיר, וואָס? הע? זי ווערט בייז איך וועל אים שוין לערנען תּרבות, דעם פֿאַרך! ער קען מיך נישט קורירן! וואַרט נאָר, וואַרט, איך וועל דיך שוין זען אַזוי צו קורירן, אַז דו וועסט נישט וויסן פֿון דיין לעבן צו זאָגן. אַזוי אַ קבצן! אַזוי אַן אָפּגעריסענער און אָפּגעשליסענער דייטש! נו, וואָס איז נאָך דער מער, ער האָט יאָ אַ שיין פּנים, זאָל זיך קענען באַפֿעלן צו מיר: איך זאָל מיר לאָזן היפֿן אַן אַנדערן? וואַרט, וואַרט, מען קען נאָך קריגן זעלכע שיינע מציאות, ווי דו ביזט, אָבער דיר וועל איך עס געדענקען! דיר וועל איך ווייזן, ווער עלטער איז. זי שרייט חוה! חוה! אוי מיינע כּחות!

זיבעטער אַריינקום

סערקעלע, חוה

סערקעלע הונדערט מאָל מוז איך רופֿן און שרייען, אײדער זי רירט זיך, די נבֿלה! גיי נאָר אַריבער צו ר׳ גבֿריאלן און זאָג אים, אַז איך האָב אים דײַער שיין געלאָזט בעטן היינט צו מיר אויף אַן אָנבייסן, הערסטו? גיי און זײַ זיך גאָרנישט, וואָרן דו וועסט נאָך דאַרפֿן דרייערלײַ געריכטסן צו מאַכן.

חוה כּלעבן, בעל־בּיתטע־לעבן, איך האָב גאָר קיין צײַט נישט, די יויך וועט מיר דאָ דערווײַל אײַנלויפֿן — שיקט בעסער חיימען.

סערקעלע תּמיד איז אָבער אַזוי: אַז איך זאָג, זי זאָל גיין, הייסט זי מיך שיקן חיימען. פֿאַרוואָס האָסטו מורא צו גיין? ער וועט פֿון דיר אַ שטיק אָפּבייסן? קוקט זי נאָר אָן, די לײַכנדיקע צרה, עס האַלט זיך איר איך, אַז זי שיינט גאָר, די פּאַסקודניצע!

חוה נו, זעט איר, בין איך אַ פּאַסקודניצע, וועט איר מיך נישט נעמען פֿאַר אַ כּלה — איך בין אים מוחל, דעם וואַילן יונג. נאָר זאָגט מיר נאָר, איך בעט אײַך, אַז איך בין יאָ אַזוי אַ פּאַסקודניצע, פֿאַרוואָס דאַטשעפּעט ער מיך אַלץ, ווען ער גייט דורך דורך דער קיך? אָט אַדאָס העט מיר נאָך געפֿעלט, אַז איך זאָל נאָך גאָר צו אים אַהיים גיין!

סערקעלע אָט דאָ קוקטס אָן אַ ביסל אַ פּיסק פֿון אַזוי אַ פֿאַרשײַטע מויד! פֿינסטערע לייד זאָל נאָר די מאַמע אויף דיר זען — וועמען דען זאָל איך נאָך אים שיקן? אוי מײַנע כּוחות! איז זשע שוין גאָר דאָס צום אויסהאַלטן? כּלעבן, עס איז טאַקע

אמת, וואָס מען זאָגט: אַ מיאוסער מויד טאָר מען קיין גלעט נישט געבן, וועסט זשוין שפּעטער פֿאַרשוואַרצט ווערן. די מיינסט, איך האָב אַלץ אַזוי כּוח מיר דאָס געזונט מיט אײַך אָפּצורייסן, אוי ווײ, מײַנע כּוחות!

אַכטער אַריינקום

סערקעלע, חוה, חיים

חיים בלײַבט שטיין בײַ דער טיר און ווישט זיך מיט דער פּאָלע די אויגן און וויינט.

סערקעלע נו? בּיזטו געווען?

חיים יאָ.

סערקעלע נו? וואָס האָט ער דיר געענטפֿערט?

חיים ווי אַזוי האָט ער מיר געקענט ענטפֿערן, אַז ער איז נישטאָ אין דער היים?

סערקעלע ביזטו זשע קראַנק געווען דעם משרת צו זאָגן?

חיים איך האָב דאָך אים געזאָגט; ער האָט מיר אַפֿילו געענטפֿערט, אַז דער דאָקטער איז שוין אַהער געגאַנגען.

סערקעלע וואָס? ער איז שוין אַהער געגאַנגען? זי ברעכט זעך די הענט, און שרײַט מיט כּעס אוי! פֿאַרשוואַרצט בין איך געוואָרן! וואָס וועל איך דאָ איצט טון, וואָס וועל איך דאָ איצט אָנהייבן? אַ מיתה־משונה זאָלסטו אײַננעמען! וואָס גיט מען זיך דאָ פֿאַר אַן עצה? זי לויפֿט צום טיש און כאַפּט אַ מעסער און לויפֿט דערמיט צו חיימען גיי מיר אים די אויגן, דו ממזר, וואָרן איך מאַך דיר דעם טויט!

חיים אַנטלויפֿט און באַהאַלט זיך הינטער חווהן און שרײַט געוואַלד! אוי ווײ מיר! חוה־לעבן! געוואַלד!

חווה לויפט אַרום אין שטוב, חיים האַלט זיך אָן אָן איר קלייד און לויפט נאָך, סערקעלע יאָגט זיי אַרום.

חיים און **חווה** שרייען ביידע מיט אַ מאָל געוואַלד! ראַטעוועט! געוואַלד! זיי פאַלן ביידע איבער אַ שטול אויף דער ערד.

ניינטער אַריינקום

ר׳ משה, הינדע, אַלטעלע קומען פון דער טיר, וואָס איז אָן דער רעכטער זייט. **דער דאָקטער** קומט פון דער טיר, וואָס גייט אויף דער גאַס אַרויס.

סערקעלע, חווה, חיים

סערקעלע פאַלט קלאַפּערש, ווי זי דערזעט זיי אַריינקומען, אויף דער קאַנאַפּע אַנידער חלשות.

אַלע לויפן צו איר צו און ראַטעווען און רייסן זי. **חווה** פאָכט אויף איר מיט דעם פאַרטוך און **חיים** מיט ביידע פאָלעס.

אַלטעלע שרייט מאַמעניו! מיינע צערטלעכע מאַמעניו!

דער דאָקטער זייט נור רואיק; ווייַן הער, ווייַן.

אַלטעלע גלייך, גלייך, הערר דאָקטער! זי נייגט זיך צו איר גאַנץ מיט חן. איך ברינגע גלייך פאַס וקעללער.

דער דאָקטער לאַסטן זי, עס דויערט צו לאַנגע, גיבען זי וועניגסטענס קאַלטעס וואַסער אָדער איין וועניג עסיג הער.

הינדע כאַפּט אַ גלאָז וואַסער און שפּריצט סערקעלע אין פּנים אַריין.

דער דאָקטער רעכט זאָ, מיין קינד! גוט, רעכט גוט.

סערקעלע קומט קלאַפּערש אַ ביסל צו זיך און שרייט אוי ווי מיינע כוחות!

הינדע געלויבט צו גאָט! זי לעבט! זי לעבט!

ר׳ משה אין דער שטיל צו זיך איך האָב תמיד געוואוסט, אַז איר כוח וועט נישט גוט זיין, גאָט ברוך הוא ווייסט, וואָס ער טוט! הויך צו חווהן וואָס איז דאָס דאָ אָבער אַזינס געווען?

חווה איך ווייס אָסור אַליין נישט, עפּעס האָט זי דאָ געהאַט מיט חיימען צו טון, און אין כעס, ווי איר שטעלע איז, איז זי צוגעלאָפן צו אים מיט אַ מעסער און האָט געשריגן, זי וויל אים דווקא דעם טויט מאַכן. האָט ער זיך נעבעך געוואָלט הינטער מיר באַהאַלטן, איז זי ווידער צו מיר געלאָפן מיט דעם מעסער אין דער האַנט, האָבן מיר ביידע געוואָלט פאַר איר אַנטלויפן, איז זי פּלוצלינג פאַר כעס גאָר אַנידערגעפאַלן חלשות.

חיים ע, בעל־בית־לעבן! זי ווייסט נישט די מעשה גאָר פון אָנהייב, איך וועל אייך דערציילן גאָר אינגאַנצן. זי האָט מיך געשיקט נאָך...

סערקעלע שרייט פּלוצלינג ווייער הויך אוי ווי! גזלנים! שמועסט נישט, וואָרן איך וועל ווידער חלשן!

דער דאָקטער זיצט נעבן סערקעלען און טאַפּט זי ביים דפק און זאָגט צו זיך אין דער שטיל דאַס איזט איינע זאָנדערבאַרע אָהנמאַכט, דער פּולס איזט גאַנץ רעגעלמעסיק. הויך צו סערקעלען נון, ווי איזט עס איהנען יעצט? איזט עס איהנען בעססער?

סערקעלע האַר־לעב! ראַטעוועט מיך! געוואַלד! איך בין פאַרביי!

דער דאָקטער נו, נו, פירכטען זי ניכטס, עס ווירד שאָן בעססער ווערדען; ברינגט זי נור צו בעטטע, זי האַט עטוואַס שעדליכעס עססען אָדער טרינקען מיססען.

אַלטעלע זאָגט מיט חן ניין, הערר דאָקטער! צום אַנבייסען האַט זי נור צוויי גלאַז קאַפע מיט דריי פּוטער־געבעקסלעך געגעסן, ווייטער האַט זי ניקס אין מויל געהאַט.

הינדע זאָגט צו אַלטעלען פֿרייִע־אַלטע־לעבן! גיב מיר די שליסעלעך, וועל איך דער מומעניו אַ ביסל קעלנישוואַסער געבן.

אַלטעלע אין דער שטיל צו הינדען מיט כעס פֿרידעריקע ביזטו מיך קראַנק צו רופֿן? הויך איך האָבע וואַרדאַפּטיג זעהר וועניג אונד בהיכע עס הייטע פֿיר מיך זעלבסט, דען מיין ברייטיגאַם זאָלל יאַ הייטע היר זיין.

דער דאָקטער הייבט זיך אויף פֿון דער שטיל אַלזאָ ברינגט זי נור גלייך צו בעטטע, אונד לאַססען זי מיר פֿעדער אונד פּאַפּיר געבען, עס ווירד שאָן אַללעס גוט הערדען.

הינדע און **חוה** זעצן אויף סערקעלען.

סערקעלע קרעכצט הויך אוי וויי! אוי וויי! אוי וויי מיינע ביחת!

הינדע און **חוה** פֿירן סערקעלען אין איר שלאָפֿחדר אַריין.

חיים זוכט פּאַפּיר און פֿעדער.

צענטער אַריינקום

דער דאָקטער, ר׳ משה, אַלטעלע, חיים, ירחמיאל

ירחמיאל קומט דורך דער טיר, וואָס גייט אויף דער גאַס אַרויס מיט אַ קריגל אין דער האַנט, ער נעמט אַראָפּ דעם ספּאָדעק און זאָגט גאַנץ הויך מיין בע־בע־בע־בע־בעל־ביה

אַלע ווינקען צו אים ער זאָל שטיל זיין.

אַלטעלע גייט צו ירחמיאלן און זאָגט אים עפּעס בסוד.

חיים ברענגט צו טראָגן צו דעם דאָקטער פּאַפּיר מיט אַ פֿעדער.

דער דאָקטער נון? וואָ איזט דען די דינטע?

חיים דער האַר האָט דאָך נאָר געזאָגט, אַז מען זאָל ברענגען פֿעדער מיט פּאַפּיר?

דער דאָקטער נון, זאָ ברינג איך די דינטע.

אַלטעלע באַקוקט זיך קעגן דעם שפּיגל נאַ, ווי איך אויסזעהע! אַך! מיינע לאָקען גאַנץ רעזאָנירט! זי מאַכט זיך די לאָקן קעגן דעם שפּיגל צורעכט איך האַבע מיך זעהר ערשראָקען.

חיים ברענגט צו טראָגן אַ טינטאַרן און ביסל זאַמד אין דער פּאָלע דאָ האָט דער האַר טינט און פּריזאַמד.

דער דאָקטער נו, נו, נו, שאָן רעכט. ער זעצט זיך אַנידער און שרייבט.

ר׳ משה זיפֿצט גאַנץ הויך אוי! הלוואַי, דער סוף זאָל גוט זיין!

דער דאָקטער אַבער וואַרום זינד זי, מיין ליבער הערר דאַנציגער, זאָ גידערגעשלאַגען? פֿירכטען זי נור ניכטס, איהרער פֿרוי איזט עס בעררייטס אום פֿילעס בעססער, עס וואַר נור זאָ איין קליינער היסטערישער אַנפֿאַלל. קענטען זי מיר אַבער ניכט זאַגען, וואַס איהר פֿאָרהער פֿעהלטע, אַלס זי מיך רופֿען ליס?

ר׳ משה פֿייער האָט איר גאָרנישט געפֿעלט, נאָר זי איז זייער בייז, זייער נישט ווערט, גאָט ווייסט צו וואָס זי וועט נאָך אַמאָל קומען דורך איר שלעכטיקייט. ער וויינט זייער.

דער דאָקטער נו, נו, נו, בערוהיגען זי זיך, מיין ליבער הערר דאַנציגער, עס ווירד שאָן אַללעס גוט, רעכט גוט ווערדען. אידר קרעפֿטע־צושטאַנד איזט ניכט שלעכט, איך פֿערזיכערע זי, זי איזט שטאַרק גענוג.

חיים יאָ, האַר דאָקטער! זי האָט מיר פֿריער אַזוי אַ גוטן פּאַטש געגעבן, עס זענען מיר אַוש פֿינקען פֿאַר די אויגן געפֿלויגן!

אלטעלע גיט אים אַ שטויס, ער זאָל שווייגן.

דער דאָקטער שטייט אויף און גיט ר' משהן די רעצעפּט

שיקען די דיזעס אין די אַפּאָטעקע, זי בעקאָממען דאַ איין פּלעש־כען, פאָן דיזעם געבען זי איר אַללע צוויי שטונד צוויי עסלעפּעל, אונד ווען דאַס פּלעשכען אױסגעברױכט זיין ווירד, שיקען זי מיך גיטיגסט ווידער רופען. איבעריגענס זאָלל זי זיך רעכט וואַרם האַלטען, אים צימּמער זיטצען, ניכטס אַלס זופּפּע עסען אונד זיך ניכט מעהר ערגערן אונד שרייען. נון פיהרען זי מיך נאָך איין מאַהל צו איהר, איך ווערדע איהר עס זעלבסט זאַגען, קאָממען זי ער גייט מיט ר' משה צו סערקעלען אין שלאָפחדר אַריין.

חיים גייט זיי נאָך און ווייזט מיט דעם פינגער פון איין האַנט אויף דער אַנדערער האַנט אַזוי ווי דאָ וועלן האָר וואַקסן, אַזוי וועט זי דאָס אַלץ פאָלגן, וואָס דער אַלטער שקראַפּ זאָגט. לאָז ער נאָר אַוועקגיין, אָדאָ, וועט זי ווידער וואַיעווען און שרייען. ער גייט נאָך אין דעם שלאָפחדר אַריין.

עלפטער אַריינקום

אלטעלע, ירחמיאל

אלטעלע גיט אַ לויף צו ירחמיאלן יעצט שפּריך, וואַס ברויכסט דו?

ירחמיאל דע־דע־דע־דער בעל־בית האָ־אָ־אָט מיך געשיקט מיט אַ־אַ־אַ קוויטעלע.

אלטעלע צו וועם?

ירחמיאל צו וועמען? צו־צו־צו־צו דיר.

אלטעלע מאַכט זיך, גלייך זי פאַרשטייט אים נישט צו וועם, זאָגסט דו?

ירחמיאל ווי־י־י־דער צו וועמען — צו־צו־צו־צו דיר.

אלטעלע מיט כעס דאָס הייסט איין לומפּ! נון ווער בין איך דען? ווי הייס איך דען?

ירחמיאל דו הייסט פ־פ־פ־ פריידע־אַלטע.

אלטעלע איך הייס אַבער פריילין פרידעריקע דאַנצי־גערין.

ירחמיאל נו האָ־אָ־אָב איך צו דיר גאָ־אָ־אָר קיין קוויטל נישט, מיין בע־ע־על־בית האָ־אָט מיך דאָס קוויטל גאָ־אָ־אָר געהייסן אָ־אָפּ־געבן פריידע־אַלטען ער וויל אַוועקגיין.

אלטעלע לאָזט אים נישט אַוועק גיין אַבער קאָם נור הער, דאַס בריפכען איזט יאַ אַן מיך. צייג עס נור הער!

ירחמיאל באַהאַלט דאָס קוויטל אין קעשענע אַריין וואָ־אָ־אָרן איך וויל?

אלטעלע דו זאַגטעסט יאַ ערשט זעלבסט, דאַס דו אַן מיך איין בריפכען האַסט, נון, זאָ גיב עס הער.

ירחמיאל קערט זיך צוריק אום נו, זאָ־אָ־אָג מיר, ווי הייסטו?

אלטעלע נון, איך הייסע פריידע־אַלטעלע איך — דאַס דייכט איין נאַרד!

ירחמיאל מאַכט זיך קלאָטערשט נישט פאַרשטיין וואָס? פריידע־אַ־אַ־אַלטע איז אַ נאַר? דאָ־אָס גייט מיך גאָ־אָר נישט אָן, איך באַדאַרף אי־איר נאָר דאָ־אָס בריוול אָ־אָ־אָפּצוגעבן.

אלטעלע נון, זאָ גיב שאָן איינמאַהל הער, איך זאַג דיר יאַ, איך הייסע פריידע־אַלטעלע, אַבער איך הייסע פריילין פרידעריקע דאַנציגערין אויך.

ירחמיאל ע־ע־עפּעס האָט זי אפשר ז־י־י־בן נעמען, גאָ־

אָ-אָ׳ אַזוי ווי יִתוּ׳ — *ער זוכט אין קעשענע.* יאָ, און פֿאַ-אַ-אַר מײַן הע׳ גאָ-אָ-אָר נישט?

אלטעלע *גיט אים געלט* דיר האָסט דו, גיב נור שאָן דאָס בריפֿכֿען הער.

ירחמיאל *באַהאַלט פֿריער דאָס געלט אין קעשענע אַריין, דערנאָך גיט ער איר דאָס בריוול* דאָ האָ-אָ-אָסטו דאָ-אָס בריוול און גיב מיר תּיכּף אַ-אַ-אַ תּשובֿה.

אלטעלע *לייענט דאָס בריוול אין דער שטיל, דערנאָך זאָגט זי צו ירחמיאלן* זאָגע דעם הערן הענדלער...

ירחמיאל *פֿאַלט איר אין די רייד אַריין* דאָ-אָך מיינסטו מײַן בע-בע-בעל-הבית?

אלטעלע נון יאַ, אַלזאָ זאַגע איהם, דאַס אַללעס, גאָטט זיי-דאַנק, ווידר גוט איזט. ר׳ יוהנן וואַר הייטע היר, די מוטטער האַט איהם אַללעס גוטע געאַנטוואָרטעט, זאָ ווי ווירר אינז ווינשען, איך זאַגע איהם, דאַס ער ניהטענדס וועגגעהען וואַלל, דען די מוטטער ווירד איהם הייטע איינלאַדען צו זיך אויף אַבענדעססען, אונד הייטע ביינאַכט ווירד דאַס געווינשטע שאָן זיכער זײַן.

ירחמיאל *איז זיך אַ ביסל מישבֿ* גיב דו מיר בע-ע-סער צוריק אַ-אַ-אַ קוויטעלע.

אלטעלע איך קאָן אַבער יעצט אונמעגליך שרייבען.

ירחמיאל *לאַכט* העה-העה-העה, און אי-איך ווייס שוין פֿאַרוואָס!

אלטעלע זאַגע, וואַרום מיינסט דו?

ירחמיאל *נעמט אַרויס אויס דער קעשענע דאָס געלט און ווייזט עס איר* ווייל דו האָ-אָסט אַ-אַ ביסל אַ-אַ שווערע האַנט.

אלטעלע דו אימפּערטינענטער קערל! נון זאָ וואַרטע, אונד איך ווערדע שרייבען *זי זעצט זיך אַנידער בײַם טיש און שרײַבט.*

ירחמיאל *שטעלט זיך אויף די שפּיץ פֿינגער פֿון די פֿיס און קוקט, ווי זי שרײַבט; ער מאַכט חוזק אויס איר* אָ-אָ-וואַ! שרײַבן, אַ-אַ-אַ קינצלעך כּתבֿל, כּאַ-אַמע לאָ-אָפּעטעס און פֿאַ-אַלקעס.

אלטעלע *לייגט צונויף דאָס בריוול און גיט עס ירחמיאלן* היר האָסט דו אַנטוואָרט, אונד זאַגע דעם הערן הענדלער, דאַס ער הייטע בײַ אונז שפּייזען ווירד, ער זאָלל נירגענדס הינגעהען.

ירחמיאל או-און איך זאָ-אָל בלײַ-ײַבן אי-אין דער היים או-און נישט האָ-אָבן וואָס צו ע-עסן?

אלטעלע נים נור אינד געה, דאַס געדט מיך ניכט אַן.

ירחמיאל דאָ-אָס גייט אָ-אָבער מיך אָן, איך וועל אָ-אָבער נישט נע-מען דאָ-אָס בריוול.

אלטעלע נון, זאָ קאָם דו איך מיט דיינעם הערן, נור נים שאָן.

ירחמיאל אַזוי, ביזטו טאַ-אַקע אַ פֿײַן מיי-ידעלע, אַזוי האָ-אָב איך דיך אוי-אויך ליב *ער נעמט דאָס בריוול און גייט אַוועק.*

אלטעלע דאַס הייסט איין טויגעניכטס! נאַך דער האָב-צייט מוס ער גלייך אַבגעשאַפֿט ווערדען, אונד לויטער קריסטליכע דינסטען ווערדע איך האַלטען, קיינען איינציגען יודען! ווי מיך דער דאַ בעדאַנדעלט האַט, אַלס ווען איך מיט איהם צוזאַממען שוויינע געהיטעט העטטע. נאַ! זאָ איין דוממער, זאָ איין שטומ-מער קערל! איך ווערדע איהן אַבער שאָן בײַ מיינעם ברייטיגאַם פֿערקלאַגען. אונד דיזעס בריפֿכען מוס איך גלייך צו דען איבריגען זאַכען, וועלכע איך פֿאָן איהם האַבע, הינלעגען *זי גיט דעם בריוול אַ קוש און לויפֿט אַוועק. דער פֿאָרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ.*

סוף פֿון דעם אַנדערן אויפֿצי

דריטער אויפצי

עס קומט פאָר די אייגענע שטוב ווי ביי דעם ערשטן אויפצי

ערשטער אַרײַנקום

ר' גבריאל אַליין

ער ליגט אויף דער קאַנאַפּע האַלב אויסגעטאָן אַ משכּון זאָל מען זיך פאַרזעצן און קלוג זאָל מען זיין — אַצינד וועט זיך מיר דאָס ערשט אַ וועלט עפענען. ר' משה האַנציגערס איידעם! ווער וועט מיר זיין גלייך? — איך וועל זיי דאָס אַלע אם ירצה השם ביי דער נאָז אַרומפירן. מילא, דער מחותן איז זיך דאָך טאַקע אַ פּראָסטער גראָבער יונג, ער קען דאָך ניט אַ צלם פון אַן אלף, ביי אים וועל איך זיין דער רבי. דער מחותנתטע וועל איך דעם קאָפּ אַזוי פאַרדרייען, כאָטש עס דאַכט זיך איר, אַז זי גייט אין ספּאָדעק, אַז זי וועט אַליין נישט וויסן פון איר לעבן צו זאָגן. און מיין כלה, דער פריילי פרידעריקע באַדאַרף איך דאָך גאָר איינמאָל צו זאָגן, אַז זי איז זייער שיין, האָב איך זי דאָך שוין אינגאַנצן געקויפט. גבריאל! דו לויפסט, ביזט אַ יונג מיט שפּאָרן! ער רוט זיך אַ ביסל אָפּ יאָ, אַלץ רעכט, אַלץ גוט, וואָס טוט מען אָבער מיט דעם פאַרשוואַרצטן סילוק? וואו נעמט מען כאָטש טויזנט ריינישע מינץ? און די פיינע ברידטע שפּאַרט זיך דאָך דווקא איין אַז איך זאָל תיכף ביי די תנאים מסלק זיין, און דאָס, אַז נאָר

ביי איר זאָל דער סילוק ליגן איינגעליינט — וואָס טוט מען אַצינדערט? ער הייבט זיך אויף פון דער קאַנאַפּע און גייט אַ פּאָר מאָל אין שטוב אַרויף אין אַראָפּ און טראַכט זאָל איך אפשר זאָגן, אַז איך קען אַצינד נישט מסלק זיין, ווייל איך בין איצט פאַרשטעקט מיט מיין געלט אין סחורות? — סערקעלע איז אָבער אויך נישט פון די נאַראָנים, וואָס זענען צען אום אַ גראָשן, וועט זי זאָגן. ער שפּעט נאָך, ווי סערקעלע שמועסט אַזוי מיינע סחורות! מיין אַלטע־לעבן, זאָל שטאַרק און געזונט זיין, איז דאָך אַ דאָס ערשט אַלט דרייצן יאָר, איך קען נאָך באַשטיין צו וואַרטן, ביז איר וועט דאָס געלט איינקאַסירן — און וואָס וועט זיין? איך האָב מורא, זי וועט זייער לאַנג מוזן וואַרטן. ער טראַכט ווידער אַ ביסל נאָך זאָל איך אפשר אַלמען גאָר דעם סוד אויסזאָגן, אַז איך האָב קיין געלט נישט? נו, וואָס וועט זיין? — אַז אַ נאַר וואַרפט אַריין אַ שטיין אין גאָרטן אַריין, קענען דאָך אים צען קלוגע אויך שוין נישט אַרויסנעמען — אַלטעניו וועט גיין תיכף דערציילן דער מאַמעניו, און די מאַמעניו דעם טאַטעניו, און דערנאָך, גבריאלניו, מעגסטו דיר שוין אויפּלייען אַ טאָרבעניו און גיין אין די הייזער. ער טראַכט נאָך, דערנאָך גיט ער אַ געשריי וואַרט, עס איז דאָ! נאָר וואָס העלפט דאָס! ער טראַכט ווייטער, פלוצלינג גיט ער זיך אַ כאַפּ ביים שטערן און שמועסט שטילער אַ־האַ! אַז דאָס זאָל מיר געראָטן־ע, וואָס! עס מוז מיר געראָטן — ניט ברעכט אייזן, האָט איינער אַמאָל געזאָגט. ער גייט אַרום אין שטוב און מאַכט מיט די הענט, אַזוי ווי איינער קלערט נאָך; דערנאָך זאָגט ער גאַנץ פאַמעלעך הערסטו, גבריאל, מיר געפעלט עס. איך זאָג דיר, עס איז גוט און גוט און נאָך בעסער. גבריאל! ביזט אַ וואוילער יונג! ער רוט זיך אָפּ אַ ביסל כּלעבן, איך זאָל מיך איצט קענען דערלאַנגען, וואָלט איך מיך אַליין איצט אַ קוש אין פּיכקל אַריין געגעבן! ער קוקט זיך אום אין אַלע ווינקעלעך איך זאָל נאָר וויסן וואו עפּעס ליגט! די לייט האָבן דיך אַלע געלייגט שלאָפן נאָך דעם עסן. אַצינד

העט כ'לעבן די רעכטע צייט געווען עפּעס צו טאָן. ער גייט צו דער טיר וואָס איז אין דער רעכטער זייט און האָרכט, דערנאָך גייט ער צו דער טיר וואָס גייט אויף דער גאַס אַרויס און פאַרריגלט זי, דערנאָך גייט ער צו דער קאָמאָדע און פּרוּווט, אויב זי איז אָפן שלעכט, פאַרשלאָסן. ער גייט צו דער שאַפע און פּרוּווט, אויב זי איז אָפן ביטער, אויך צו־געמאַכט. ער ווייזט מיט דעם פינגער אויף סערקעלעס שלאָפצימער איך זאָל נאָר וויסן, אַז עס וועט דאָ קיינער נישט אָנקומען, העט איך דאָרט אַ ביסל בודק חמץ געווען. ע, אַז מען שטעלט נישט איין, נעמט מען נישט אויס. ער וויל גיין אין שלאָפצימער אַריין און האָרכט מיר דאַכט זיך, מען גייט. ער וואַרפט ביז און גיט זיך געשווינד אַ וואָרף אַנידער אויף דער קאַנאַפּע געשעדיקט זאָל עס ווערן!

צווייטער אַריינקום

ר' גבריאל, חיים

חיים קומט אַריין נאָר אין די זאָקן אָנגעטאָן מיט די שיך אין דער האַנט, און קוקט, אויב ר' גבריאל שלאָפט איך שלאָף נישט, ר' גבריאל־לעבן!

ר' גבריאל בייזערדיק ניין, איך קען נישט שלאָפן.

חיים שמייכלט עס גייט איך אַזוי ווי מיר: איך פאַר־דרייט פריידע און מיר הווה דעם קאָפּ.

ר' גבריאל אַזוי איז דאָס, בחור? דו מאַכסט דיך צו צו החזן — איך האָב דאָס גאָרנישט געוואוסט, אַז דו ביזט אַזוי אַ וואוילער יונג, כ'לעבן!

חיים מיט גאווה וואָס איז דאָס? שטייט מיר אפשר נישט אָן?

ר' גבריאל נו? וואָס זאָגט חוה דערצו?

חיים פרעגט גאָר נישט, וואָס זי זאָגט אַליין! אַמאָל זאָגט זי אַזוי און אַמאָל ווידער אַזוי, אַ כלל, ווי דער שגעון קומט איר אָן. איך זאָג אייך דעם אמת, איך האָב מיך שוין היינט מיט איר גאַנץ גוט איבער אַ מעשהלע געקריגט, וואָרן אַז עס קומט איר אָן איר משוגענע שעה, ווייס איך גאָר נישט, וואָס עס טוט זיך מיט איר. דאָ שרייט זי, איך בין גאָר פּלוצלינג אַ נאַר, אַ שוטה, אַ פּאַסקודניק, כאָטש איך ווייס דאָך אַליין ביי מיר, אַז עס איז אַלץ ליגנד — קורץ פון דער זאַך, אַז זי האָט חשק, טראַכט זי אויף מיר אויס, וואָס עס איז נאָר דאָ אין דער קאָרט.

ר' גבריאל און דו, נאַר, שווייגסט איר?

חיים רעדט איר, איך ווייס אָסור אַליין נישט, וואָס עס טוט זיך מיט מיר, איך האָב שוין אַזוי אַ פאַרשוואַרצטע טבע, אַז איך וויל אַפילו אַמאָל אויף איר בייז זיין, לאָזט עס מיך נישט — עס מוז שוין זיין עפּעס אַזוי אַ כישוף, איך זאָג אייך נאָר אַ כישוף — און ווידעראַמאָל, אַז עס פאַלט איר איין, קומט זי זיך אַזוי מיט אירע גוטע ריידעלעך צו מיר צו קריכן און זאָגט: „חיים־לעבן! איך וועל דיך עפּעס בעטן, דו ביזט דאָך טאַקע אַ פיין יינגל, טו מיר דאָס און דאָס, דו ווייסט דאָך, אַז איך האָב דיך ליב". נו, קענט איר אייך גאָרנישט משער זיין, ווי איך בלייב שטיין. און ווער שמועסט, אַז זי מאַכט נאָך אַזוי אַ ביסל אַ הנעוודיקע העוויה און גיט מיר אַ גלעט ביים בעקל — אוי וויי! ווער איך דאָך טאַקע שוין שיר ניט משוגע און רו נישט און שלאָף נישט גאַנצע נעכט, און אַפילו אין חלום דאַכט זיך מיר אַלץ, אַז חוה שמועסט מיט מיר, אַז חוה רעדט מיט מיר.

ר' גבריאל זאָג מיר נאָר אָבער, וואָס נעמט זי זיך דאָס אַזוי איבער, די מיאוסע מויד, הע?

חיים ווער? חווה? אי! וואָס רעדט איר? חווה איז מיאוס? אַט, האָט מיר נישט פֿאַראיבל, האָט איר דאָך עפּעס גאָר קיין גוטס נישט. חווה איז מיאוס?! קוקט זי נאָר אָן מיט מיינע אויגן, מיר דאַכט זיך, אַז זי איז אַ סך שענער אַפֿילו פֿון... אַי, וואָס זאָג איך, איך מיין נאָר, מיר דאַכט זיך, אַז עס איז שוין נישט פֿאַרהאַנדן שענערס פֿון חווהן. נאָר וואָס דאַרף איך אייך ערשט דאָ צו דערציילן — עס האָט אַ פּנים, איר ווייסט דאָך נישט אַזוי גוט ווי איך, — נאָר איר זאָגט דאָס פֿאַר מיר אַזוי.

ר׳ גבריאל וואָס קומט דיר אָבער דערפֿון אַרויס, וואָס חווה איז אַפֿילו שיין? נו וועט אין אמת עמעץ אַנדערשט אָן איר קריגן אַ שיין ווייב! וואָס העלפֿט דיר די אַלע מעשׂיות? אַז דו גע־פֿעלסט איר נישט, וועט זי זיך אַוודאי באַלד און גיך אויסזוכן אַן אַנדערן, און דו וועסט בלייבן שטיצן.

חיים *כאַפּט זיך אָן מיט בײדע הענט בײם קאָפּ* אוי ווײ! זאָל גאָט ברוך הוא שומר און מציל זיין! חווה זאָל נעמען אַן אַנדערן? ניין, דאָס קען נישט זיין, ניין, דאָס טאָר נישט זיין! איך זאָל טאַקע וויסן אין די וועגעלעך צו אַרבעטן, איך זאָל טאַקע וויסן צו גיין פֿון טיר צו טיר קבצנען — ניין, דאָס וועל איך נישט צולאָזן.

ר׳ גבריאל וואָס דען ווילסטו דיר פֿאַר אַן עצה געבן, חיים?

חיים זעט איר, מיין ליבער ר׳ גבריאל־לעבן... *ער קראַצט זיך הינטער דעם אויער און רעדט* איך בין אייגנטלעך געקומען אַהער אייך בעטן — איך זע דאָך, אַז איר וועט דאָ ווערן אונזער יונגער בעל־בית, און איך ווייס, אַז וואָס איר, זאָלט לעבן, וועט נאָר זאָגן, וועלן אַלע, דער בעל־בית, די בעל־ביתטע און אַלטענד, זאָל שטאַרק אין געזונט זיין, דערצו מוזן זאָגן „אָמן“ — איבער

דעם האָב איך אייך איצט געוואָלט בעטן... *ער נעמט אים אַ קוש אין דער האַנט אַריין* זעט איר, איך בין דאָך נעבעך, ווי איר קוקט מיך אָן, אַן אָרעמער יונג — האָב איך אייך געוואָלט בעטן, איר זאָלט מיך אָרעמען יונג אייך אין זין האָבן... איך ווייס דאָך, אַז איר זענט זייער אַ גוטער מענטש, האָב איך אייך געוואָלט בעטן, איר זאָלט מיר דעם שידוך מיט חווהן אויספֿירן — איר וועט זען, — אַז אין מיין לעבנסטאָג וועל איך אייך דאָס נישט פֿאַרגעסן.

ר׳ גבריאל אַזוי, בחור! דאָס מיינסטו! — נו, נו, אַבי דו האָסט מיר נאָר געזאָגט, וואָס דו מיינסט. האָב קיין מורא נישט, עס וועט שוין רעכט זיין. *ער קלאַפּט אים מיט דער האַנט אויף דער פּלייצע* זאָרג נישט, חיים! לאָמיך נאָר פֿריער חתונה האָבן, וועסטו שוין זען, וואָס איך קען. פֿאַרלאָז דו דיך נאָר אויף מיר, איך זאָג דיר, חווה איז שוין דיין כּלה, מעגסט שוין שלאָפֿן גע־שמאַק.

חיים *וויינט און קושט ר׳ גבריאלן די האַנט* אוי, מיין ליבער ר׳ גבריאל־לעבן! איר האָט מיך גאָר דערקוויקט, דערקוויקט זאָלט איר מיר ווערן פֿון דעם אייבערשטן! איך ווייס גאָרנישט, מיט וואָס איך וועל אייך דאָס קענען אָפּדינען! גאָט ברוך הוא וועט אייך דאָס אַוודאי טאָפּלט באַצאָלן, וואָס איר טוט אָן מיר אָרע־מען יונג.

ר׳ גבריאל נו, נו, נו, וויין שוין נישט, עס שיקט זיך נישט, אַ חתן זאָל וויינען. גיי, ביזט אַ נאַר, זיי נאָר מיר גע־טריי, וועסטו זען, אַז עס וועט דיר אַוודאי גוט זיין, און וועסט נאָך קריגן פֿון מיר אַ גוט דרשה־געשאַנק אויך.

חיים אוי, איר וועט זען, ווי געטריי איך וועל אייך זיין, ווי איך וועל אייך אַלץ פֿאָלגן!

ר׳ גבריאל *נים זיך פֿלוצלינג אַ כאַפּ אויף, גלייך ער האָט זיך געוויסן עפּעס דערמאָנט* יאָ, וואָס האָב איך דיר דאָ געוואָלט עפּעס זאָגן, וואָס קיין ליגנר איז? — יאָ, פֿאַרוואָס גייט דאָס די בעל־ביתטע היינט אָן דעם שטערנטיכל?

חיים איר ווייסט נישט? זי האָט דאָך דאָס היינט יאָרצייט נאָך דעם ברודער.

ר׳ גבריאל יאָרצייט נאָך אַ ברודער? דאָס הער איך דאָס ערשטע מאָל. יאָרצייט נאָך אַ ברודער? מען זאָגט נאָך אַ טאַטן אָדער נאָך אַ מאַמען, אָבער נאָך אַ ברודער פּלוצלינג צו האָבן יאָר־צייט? און באַנדערע, אַז מען האָט יאָרצייט, גייט מען אָן דעם שטערנטיכל?

חיים זעט איר, איך וועל אייך דערציילן. זי האָט נישט מער געהאַט, ווי דעם איינעם ברודער. ער איז געווען אַ גרויסער עושר און זייער אַ גוטער מענטש. זי האָט אים אַזוי ליב געהאַט ווי דאָס לעבן. נו, דערווייל איז ער אינטערוועגס דאָרט ערגעץ געשטאָרבן און האָט איר זיין גאַנץ פֿאַרמעגן אָפּגעזאָגט, נו האָט זי פֿאַר דאָס אַ נדר געטון, אַז זי זאָל אָן דעם טאָג, ווען זיין יאָרצייט געפֿאַלט, גיין אָן דעם שטערנטיכל, און קיין שום שטיקל צירונג זאָל אויף איר לייב אַרויפֿקומען.

ר׳ גבריאל זי מוז, אָן אַן עין־הרע, האָבן זייער אַ סך צירונג? נישט וואָר?

חיים אוי, אוי, אוי! איב זי האָט אַ סך צירונג! ווייסט איר — זי האָט אַ פֿיל, טאַקע אַ פֿול קופּעדטל מיט לויטער פּערל און דימענטן, און קאַניעקס און אויבלען און שטיק, און חוץ איר אייגן צירונג האָט זי נאָך זייער אַ סך, וואָס עס ליגט ביי איר פֿאַרזעצט.

ר׳ גבריאל איך ווייס גאָר נישט, ווי מען קען ערגעץ אַזוי פֿיל צירונג באַהאַלטן?

חיים ע, איך וועל אייך זאָגן, דאָס קופּערטל איז פּראַווּדע קליין, עס איז אָבער זייער שטאַרק געפּאַקעוועט און די האַלט עס תמיד נאָר ביי זיך אין שלאָפֿחדר צוקאָפּנס אין איר בעט, און דאָס שליסעלע האַלט זי תמיד ביי זיך, זי געטרויט עס קיין מענטש אין דער וועלט נישט.

ר׳ גבריאל דאָס איז זי כּלעבן זייער גערעכט, זי איז טאַקע אַ גרויסע בעל־ביתטע, זי האָט מורא פֿאַר אַ גנב. זעסטו, עיקר שכחתי, איך האָב גאָר פֿאַרגעסן — ווי שפּעט וועט איצט זיין? וועט שוין זיין זייגער צוויי?

חיים אי, וואָס רעדט איר? דער שטאָטזייגער האָט שוין לאַנג דריי געשלאָגן.

ר׳ גבריאל וואָס, שוין נאָך דריי? אָזאַ! וואָס טוט מען דאָ אַצינד? זיי שלאָפֿן נאָך אַלע, און איך באַדאַרף אַזוי נייטיק צו לויפֿן אויף דער פּאָטשט, און אַוועקצוגיין אומגעזעגנט שיקט זיך אויך נישט. איצט חיים איך מיר גאָר קיין עצה צו געבן, וואָס טוט מען דאָ אַצינד?

חיים ווייסט איר וואָס, איך זאָל נישט מורא האָבן פֿאַר דער בעל־ביתטע, העט איך אפֿשר געקענט אַ שפּרונג אַריבער געבן אויף דער פּאָטשט?

ר׳ גבריאל אוי, דו העסט טאַקע געווען אַ פֿיינער יונג, דו זאָלסט מיר דאָס קענען טון.

חיים וואָס וועט אָבער די בעל־ביתטע דערצו זאָגן?

ר׳ גבריאל גיי, נאַר, אַז איך הייס דיך, וועט זי דיר דערפֿאַר אָבער גאָרנישט זאָגן.

חיים פֿאַר דעם זאָגן האָב איך פּראָווּדע קיין גרויסע מורא נישט, נאָר פֿאַר דעם... *ער ווייזט נאָך, ווי סערקעלע האָט אים אַ פּאַטש געגעבן.*

ר׳ גבריאל שלאָגן, מיינסטו? גיי שוין, גיי, אַז איך שיק דיך, מעגסטו גיין. איך וועל דיך שוין פֿאַרענטפֿערן, האָב קיין מורא נישט.

חיים איך בעט איך זייער, וואָרן איר קענט זי דאָך שוין, אַז זי ווערט בייז, ווי זי צעפֿירט זיך די הענטעלעך. *ער מאַכט נאָך אַ מאָל אַזוי נאָך ווי פֿריער.*

ר׳ גבריאל נו, גיי שוין, גיי, עס וועט שפּעט ווערן.

חיים *טוט זיך אָן די שיך און גייט אַוועק.*

ר׳ גבריאל *קוקט אים נאָך* געלויבט צו גאָט, אַז איך בין שוין אַמאָל זיינער פּטור געוואָרן. נאָר עפּעס גייב האָב איך פֿאָרט איצט געוואָר געוואָרן, — מען קען פֿון אַ נאַר אויך עפּעס לערנען. עס פֿלעגט מיר פֿון אייביק אָן קשה צו זיין, צו וואָס האָט גאָט באַשאַפֿן אַ נאַר אויף דער וועלט — נאָר אַצינד איז שוין רעכט. גאָט האָט באַשאַפֿן אַ נאַר, דער קלוגער זאָל מיט אים מאַכן וואָס ער וויל. העט די וועלט געווען מיט כאַמע קלוגע יונגען אָנגעשטאָפּט, העטן זיי כּלעבן אַלע פֿאַר הונגער געשטאָרבן, און דו, גבריאל, צווישן זיי. ווי שיין איך האָב מיר דאָ ביי אים אויסגעפֿאָרשט, וואו די רפֿואה איז צו קריגן וואָס קען מיר אוים מיין הולשה אַרויסהעלפֿן — *ער ווייזט אויף סערקעלעס שלאָפֿחדר* דאָרט ליגט דאָס דער הונט פֿאַרגראָבן. *ער קוקט זיך אום* נאַ, אָט האָבטו — יעסט פּיעס, ער איז ווידער דאָ.

חיים *קומט ווידער צוריק און קוקט זיך אום און אַלע ווינקעלעך און זוכט עפּעס.*

ר׳ גבריאל נו, וואָס ביזטו ווידער צוריק געקומען?

און וואָס זוכסטו? פֿאַרוואָס גייסטו נישט? עס וועט דאָך שפּעט ווערן.

חיים *גייט אַרום און שטיב און זוכט און שמועסט* יאָ, איך וועל תיכּף גיין, נאָר — זאָגט מיר נאָר, וואָס זאָל איך דאָרטן טון, אויף דער פּאַטשטש? הע?

ר׳ גבריאל זעסטו, פֿאַר אײלעניש האָב איך דיר גאָר פֿאַרגעסן צו זאָגן, אַז דו זאָלסט דאָרט נאָכפֿרעגן, אויב עס איז נישטאָ אַ בריוו צו מיר?

חיים *זוכט ווייטער און שמועסט* יאָ, וועמען זאָל איך אָבער דאָרט פֿרעגן? הע?

ר׳ גבריאל וואָס טייטש? וועסט אַריינגיין צום פּאַטשטש־מייסטער, וועסט שוין אָפּהייבן דאָס היטל און וועסט פֿרעגן, אויב עס איז נישטאָ עפּעס אַ בריוו צו גבריאל הענדלער. ער וועט דיר תיכּף זאָגן, צי יאָ, צי ניין, ער איז אַ גאַנץ גוטער מענטש, האָב גאָר קיין מורא נישט. נאָר גיי שוין, גיי געשווינד, וואָרן עס העט שפּעט ווערן.

חיים *גייט אין שמועסט צו זיך אין דער שטיל און פֿערער־שטוב* איז זי נישטאָ. אין קיך אויך נישט. איך האָב כּלעבן שוין געמיינט, אַז זי איז אַהער אַריינגעגאַנגען. *ער גייט אַוועק דורך דער מיטלסטער טיר.*

דריטער אַריינקום

ר׳ גבריאל אַליין

עפּעס געפֿעלט מיר נישט דער יונג מיט זיין צוריקקומען און דאָס אומקוקן זיך אין שטוב — זאָל ער זיך האָבן עפּעס געשטויסן, דער בחור? — ע, ווער ווייסט וואָס דער שוטה זוכט. און אַז ער

זאל אפילו אנקומען, איז איך גאר קיין גביר אחריות נישט, איך האב דאך אים צוגעזאגט חתן פאר א כלה. נו, גבריאל, נעם דיך צו דער מלאכה. פ'יער מוז איך אבער נאך א קוק געבן, אויב די משפחה שלאפט נאך. ער גייט צו דער טיר, וואס איז אן דער רעכטער זייט, און הארכט אט, ווי געהרגעט! אצינד זאל מיר נאר זכות־אבות ביישטיין, וועט שוין אלץ גוט זיין. ער גייט גאנץ שטיל אויף די נעגל אין סערקעלעס שלאפחדר אריין און קומט אבער באלד ווידער צוריק מיר דאכט זיך, עס האט דא עמעץ געהוסט. ער הארכט נאך אמאל אט, זיי שלאפן ווי נאך א חתונה, נישט ווי נאך ראשי־פרקים. שלאפט נאר, שלאפט געשמאק, איך וועל אייך שוין דא חתונה מאכן. ער גייט ווידער אין שלאפחדר אריין און זוכט זיך עטלעכע מינוטן. ער קומט צוריק מיט דעם קופערטל אונטער דעם ארעם. דער סילוק איז דא — (אצינד לאך איך אייך אלע אויס. ביזט א פיינער יונג, גבריאל: האסט געקענט דאס לייענען. ביזט א גוטער בעל־מלאכה, גבריאל! מעגסט דיר מאכן א שילד „אלא כאפ־טעס“ ער טוט זיך אן גאנץ געשווינד און נעמט דאס קופערטל אונטער דעם פלאשטש ארונטער אצינד אהיים, דא וועט זיך דאס עפעס טון, אז סערקעלע וועט דערזען, דאס גוטע קאפנקישעלע פעלט איר. „אוי!“ וועט זי קרעכצן, ער שפעט נאך סערקעלען „אוי ווי מיינע כוחות!“. אצינד וועט זי שוין אבער טאקע אין רעכטן אמת מעגן פאלן אין חלשות. ער גייט נאך אמאל צו דער טיר זען, אויב זיי שלאפן, דערנאך גייט ער דורך דער מיטלסטער טיר אוועק.

פערטער אריינקום

מארקוס רעדלעך אליין

ער קומט דורך דער מיטלסטער טיר און קוקט זיך אום אויף אלע זייטן. ניעמאנד היר? וואס איזט דאס? וואו זינד דען די לייטע? ער קוקט אריין דורך דער טיר וואס איז אן דער רעכטער זייט. שלאפען? שעהן, דאס הייסט אונפארזיכטיג — דאס צימער אליין, די טירע אפען, ווי לייכט קענטע יעמאנד מיט זא איינעם רעכט שמאלען געוויססען גאנץ אונגעשטערט אללעס הערויסשטעהלען. אינד די לייטען שלאפען זא רוהיג. וואו איזט דען אבער הינדעלע? נון האבע איך זי דאך ענדליך איינמאהל ביי איינער נאכלעססיגקייט אין דער ווירטשאפט ערטאפט. ער גייט ארויף און אראפ אין שטוב זאל איך עטוואס הינגעהען אונד זי הערויפען? — זער בלייבט אבער איינסטווילען היר צוריק? ניין, איך בלייבע ליבער היר, אונד ווען זי קאממט, זא ווארטעט איהרער מיין פארוואורף. ער טראכט א ביסל נאך דאך ניין, דער פארוואורף קאן געגנצליך אויסבלייבען, דען צו וואס איהרער ערצפיינדין פרידעריקע נאך צו איינעם פראהלאקען פערהעלפען? א יא, דיעזס מעדכען איזט דער פלייס זעלבסט! פארמיטטאג האטטע זי קיינע לוסט צור לעקציאן, דא הים עס, איך זאלל נאכמיטטאג קאממען — אונד יעצט האלט זי איהר מיטטאגשלעפכען. ער לאכט הא־הא־הא! איהרע מוטטער איזט וואהל אין איהרען געשעפטען אום פילעס פלייסיגער. דא שיקטע זי מיך הייטע אבערמאלס צו זיך רופען, זי זיי קראנק, שטערבליך קראנק. איך מעכטע נור קאממען, דעם נאכטס אין איהר שלאפגעמאך אונד זי קורירען, דאס הייסט, איך זאלל איהר די קור מאכען. יא, יא, איך פערשטעהע דיינע אבזיכטען, דו נידערטרעכטיגע חייב, איך קעננע דיך צו גוט, דו אבשוים דער מענשהייט. אבוואהל דו מיך צו פערקעננען שיינסט אונד מיר זאוואס צומוטעסט. אהא! ווייט געפעהלט, מיינע ליבע דאנציגער! זי האבען די רעכנונג אהנע דען ווירטען געמאכט! ער שווייגט א ביסל שטיל לייד ער ווייס איך עס אים פאראוס, דאס מיר דיזע שיינהייליגע די איינציגע לעקציאן, מיינע לעטצטע שטיטצע ווערלכע מיינע ארבעסטע נאט נאך צו לינדערן אים שטאנדע איזט אויס ראכע

אויפזאָגען ווירד; אויך פיהלע איך צו זעהר דען פערלוסט, מיינע איינציג געליבטע הינדעלע ניכט מעהר בעזוכען צו דירפען — אַלליין ליבער אויך הונגערסנאָט טעגליך דעם גראַבע נעהער קאָממען, יאַהרעלאַנג נאַך דער הערצענסגעליבטען שמאַכטען, אַלס דען פרעפעלהאַפטען געזיננונגען איינעס פעררוכטען ווייבעס ניר איינען איינציגען אויגענבליק צו פרעהנען. אַבער האָרך! דאַ קאָמט יעמאַנד! אַהאַ — מיינע גוטע הינדעלע!

פינפטער אַריינקום

רעדלעך, הינדע

הינדע זי היר, הערר רעדליך! וואָ איזט דען דער נייע ברייטיגאַם? היים זאַגטע מיר יוסט, דאַס ער שאָן וואַך אונד היר זיי.

רעדלעך איך קאָם אונלענגסט הער, פאַנד די טיהרע אָפפען אונד נימאַנד אים צימּמער. ווער זאָלל דען דער נייגעבאַקענע ברייטיגאַם זיין, דען זי היר פערמוטעטען?

הינדע הייסען זי יען ניכט, דאַס אונזערע פרידעריקע הייטע בריוט ווירד?

רעדלעך בריוט? הייטע? — מיט וועם יען, ווען איך פראַגען דערף?

הינדע מיט ר׳ גבריאל הענדלער.

רעדלעך זאָ? מיט ר׳ גבריאל הענדלער? נון, זאָ ווינשע איך איהר גליק, ווען זי מיט דיזער פאַרטיי צופרידען איזט.

הינדע אָ! זי איזט זעהר צופרידען, דען זי האַט בלאָס נור די איינווילליגונג איהרער עלטערן צו איהרער אייגענען וואַהל ערהאַלטען.

רעדלעך זאָ? האַט זי איהן אויך פאָרהער געליבט? אָ, זאָ איזט זי וואַהרהאַפטיג גליקליך; דען ווי פילע גיבט עס, איבערהויפט ביי אונזערער נאַציאָן, דערען וואַהל דער איהרער עלטערן גאַנץ אונד גאַר ניכט ענטשפּריכט, אונד צולעטצט בלאָס אויס פורער שאַמהאַפטיגקייט אָדער אויס געהאָרזאַמקייט מיט איינען, פאָן דען עלטערן אויסגעזוכטען, מיט רובעל אָדער אָהנען בעלאַכטעטען טויגעניכטס פערמעהלט ווערדען.

הינדע פערצייהען זי, הערר רעדליך! דיזער פאַלל קענטע שווערליך ביי אונזערער פרידעריקע איינטרעפען, דען דער אַללמעכטיגע זעגנעטע זי מיט רעכט גוטע, ליבענסווירדיגע עלטערן.

רעדלעך לאַכט האַ־האַ־האַ! רעכט גוטע, ליבענסווירדיגע עלטערן? — אָ יאַ! דיזעס מוס יעדער, דער דיזעס הויז בעזוכט אונד טעגליך געלעגענהייט האַט ביי מאַנכער האַנדלונג געגענווערטיג צו זיין, געשטעהען. ער לאַכט האַ־האַ־האַ! רעכט גוטע, ליבענסווירדיגע עלטערן — מיר וועניגסטענס שיינען זי עס ניכט צו זיין.

הינדע זי לאַכען? פערצייהען זי מיר, ווען איך בעהויפטע, דאַס דער שיין מייסטענס טריגט.

רעדלעך טריגט? ניין, ניין, ווען דיזער שיין טריגט, זאָ בעטריגען מיך אויך מיינע זיננע — ניכט וואַהר, ליבע הינדעלע? איהרע טאַנטע איזט גוט? אונד פיללייכט אויך געגען איהנען?

הינדע איך גלויבע מיך ני איבער מיינע טאַנטע בעקלאַגט צו האַבען, זאַגען זי, הערר רעדליך, האַבען זי מיך יע מוררען געהערט?

רעדלעך זי מוררען ניכט, שעהן, דאַס איזט רעכט שעהן פאָן איהנען, דען דיזעס ווערע יאַ זאָגאַר צוועקלאָז, יאַ,

עס קענטע פיללייכט איהרען צושטאַנד נאָך אום פילעס פערשלימ־מערן — אַלליין איזט געדולדיג לײדען ניכט לײדען? אָ, לײדער זאַה איך עס מעהרערע מאַלע, מיט װעלכער גערינגשעטצונג זי בעהאַנדעלט װערדען, מיט װעלכער פעראַכטונג מאַן איהנען זעלבסט די דורך מיהזאַמע אַרבײט פערדינטע שפּאַרזאַמע נאַהרונג הינ־רײכטע. אָ, איך האַבע מאַנכעס בעמערקט, בײ דעססען ערינגע־רונג בלאָס מיר שאָן דאַס הערץ בלוטעט.

הינדע צװאַר בין איך איהנען פיר איהרע הערצליכע טײלנאַהמע זעהר פילען דאַנק שולדיג, יעדאָך אַבער מוס איך זי ביטטען, דאַס זי איהרע געזינונגען אין הינזיכט מײנער ליבען טאַנטע אין געגענװאַרט אַנדערער ניכט אויף זאָלכע אָרט אײ־סערן מעכטען; דען זי קענטען דאַדורך ניכט אַלליין זי, זאָנדערן איך מיך אונד זיך זעלבסט בײ דער װעלט אין אײנעם שלעכטען ליכטע פערזעטצען.

רעדלעך בלײבען זי נור גאַנץ אונבעזאָרגט, מײנע ליבע הינדעלע! דען זי בײ דער װעלט אין אײנעם שלעכטען ליכטע פערזעטצען היסע זאָפיל, אַלס דער אַללעס בעלײכטענדען זאָננע איהרען ליכטשטראַהל פערלײגנען װאָללען; װאַס אַבער איהרע טאַנטע בעטריפט, זאָ פערשטעהען זיך די לײטע אויף איהרען כאַראַקטער אום פילעס בעססער אַלס זי. אָ, מעכטען זי נור ערשט אַללעס װיססען, װאַס זיך די לײטע אין די אָהרען פלי־סטערן, װאַס דיזע העללענפוריע...

הינדע לאָזט אים ניט אױסרעדן און פאַלט אים אין די רײד אַרײן. זי פאַרהאַלט זיך די אױערן, זי זאָל נישט הערן װאָס רעדלעך זאָגט. איך װיל פאָן זאָלכען זאַכען ניכטס װיססען, ניכטס הערען, ליבער, בעסטער הערר רעדליך! איך ביטטע זי, פערשאָנען זי מיך מיט זאָלכען נאַכריכטען, ערצײגען זי מיר דיזע אײנציגע געפעל־

ליגקײט אונד לאַססען זי מיך פאָן מײנער טאַנטע, פאָן מײנער צװײטען מוטטער נור אַללעס גוטע דענקען.

רעדלעך שװײגט אַ ביסל שטיל און קוקט אָן הינדען מיט רחמנות; דערנאָך גײט ער צו איר און נעמט זי אָן בײ דער האַנט געטטליכעס מעדכען! פערצײהען זי מיר, װען איך זי געקרענקט האַבע; גלױבען זי מיר, דאַס נור מײנע ליבע עס װאַר, װעלכע מיך זי אויף איהר אײגענעס שיקזאַל אײן װעניג אױפמערקזאַם צו מאַכען בעװאָג. אַללײן איך זעהע ערשט יעצט אײן, װי טעריכט עס פאָן מיר װאַר, דער געניגזאַמען צופרידענהײט, דאַס זי מאַנגעל לײדע, פאָרשװאַצען צו װאָללען.

סערקעלע עפנט גאַנץ פאַמעלעך אויף די טיר װאָס איז אָן דער רעכטער זײט און קוקט אַרײן בגנבה.

רעדלעך איך ביטע זי, מײנע ליבע הינדעלע, פער־אַכטען זי מיך נור ניכט. ער קושט איר די האַנט היר פלעהע איך, װי אײן אַרמער דינער, אום איהרע פערצײהונג.

הינדע אַבער אום גאָטטעס װיללען, איך ביטטע זי, זי װיל איר האַנט פון זײנער אַרױסנעמען לאַססען זי מיך, איך פערצײהע איהנען פאָן גאַנצען הערצען. איך ביטטע זי... צו זיך אין דער שטיל נײן, נײן, איך האַלטע עס ניכט מעהר אויס! הױך ליבער, גוטער, טײערער הערר רעדליך! זי גיט אים אַ קוש לאַססען זי מיך אַב! לאַססען זי מיך זי רײסט אים אױס איר האַנט איך פערצײהע איהנען פאָם גרונדע מײנעס הערצענס.

רעדלעך אָ! יעצט איזט מײן גליק גרענצענלאָז! מעגע זיך נון די גאַנצע װעלט מיט פערלען, דיאַמאַנטען אונד װי דאַס צײג אַללעס הײססען מאַג בערײכערן — ער כאַפּט הינדען אַרום מיט בײדע הענט איך האַבע דיך, מײנע ליבע הינדעלע! אונד האַבע פערלען, דיאַמאַנטען אונד קלײנאָדיען גענוג!

זעקסטער אַריינקום

סערקעלע, הינדע, רעדלעך זיי צעלויפן זיך, ווי זיי זעען סערקעלען.

סערקעלע שיין, שיין, איך דעם האָב איך מיך גאָר נישט געריכט. ביזט גערעכט, הינדעלע! מאַכסט כּבֿוד דעם טאַטן אין קבֿר. אָ, שיין! גאַנץ שיין! פֿאַרפֿינצטערט און פֿאַרשוואַרצט איז דיין דאָליע געוואָרן, אַז עס גלוסט זיך דיר נאָך אָן דעם טאָג, ווען הודס יאָרצייט איז, מיט דייטשן צו שפּילן. אוי מיינע כּוחות!

רעדלעך קוקט אָן סערקעלען אַזוי ווי מען מאַכט אויס עמיצן חוזק. ערגערן זי זיך נור ניכט, מיינע ליבע דאַנציגער, — זי זינד יאַ קראַנק, שטערבליך קראַנק, עס קענטע איינען שאַדען.

הינדע וויל רעדלעכן איינהאַלטן און לאָזט אים נישט רעדן אום גאָטטעס ווילען, ווען זי מיך... בלייבן זי שטיל, איך ביטטע זי, ענטפֿערנען זי זיך, איך בעשווערע זי.

סערקעלע מיט בּיידע הענט אין דער זייט ווער ביזטו דאָס? דו ליידאַק! דו פֿאַרך! מיינסטו דאָס, אַז בּיי מיר איז עפּעס אַ שענקהויז? איך וועל דיר דאָ ווייזן, דו דייטש מיט לונגען, ווער עלטער איז. אַזוי אַ גאַלגאַן! זאָל אַ העזה האָבן אַריינצוקומען צו מיר אין שטוב אַריין די מיידלעך צו אַלעם בייזן אָנצורעדן!

רעדלעך וויל ווידער אָנהייבן צו רעדן, און הינדע בעט אים מיט העוויות, ער זאָל אַוועקגיין.

סערקעלע שרייט גאַנץ הויך אַרויס פֿון מיין שטוב, דו אָפּגעריבענער און אָפּגעשליסענער נאַקעדיקער דייטש! אַרויס תּיכּף, זאָג איך! זאָלסט דיך גאָר דערוועגן מיין שוועל נאָך איין

מאָל צו באַטרעטן, וועל איך דיר רוק און לענד צעברעכן, אוי מיינע כּוחות!

הינדע נעמט אָן רעדלעכן בּיי דער האַנט און פֿירט אים דורך דער מיטלסטער טיר אַרויס ווען זי מיך געריען האָבען, זאָ געהען זי.

רעדלעך קוקט בּיי דער טיר נאָך אַ מאָל סערקעלען אָן זייט־ווייז און גייט אַוועק.

זיבעטער אַריינקום

סערקעלע, הינדע

הינדע בלייבט שטיין בּיי דער טיר, דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט, און וויינט.

סערקעלע נו, נו, איך האָב מיך גוט דערלעבט — ווער זאָל זיך דאָס ריכטן, אַז איך וועל פֿון אַזוי אַ צרה, פֿון אַזוי אַ שלים־שלימזל זעלכע הרפּות און בּושות איינגעמען? וואַרט נאָר, וואַרט, איך וועל מיך שוין נעמען צו דיר, וועסטו דיר שוין, דו בעסטיע, אַ קריעה רייסן נאָך דיינע יאָר און טאָג. אוי מיינע כּוחות! דאָס איז דאָס דער לוין פֿאַר מיין בּידעווען, וואָס איך בּידעווע טאָג און נאַכט מיט איר! אומשטיינסגעזאָגט, וואָס האָט זי דען צו זאָרגן, די קבצנטע! פֿרעסט און זויפֿט מיין בּלוטן — נו, גלוסט זיך איר אַ דייטש אויך...

הינדע וויינט מומע־לעבן! איך בין...

סערקעלע פֿאַלט איר אין די רייד אַריין האַלט דעם פּיסק, זאָג איך דיר, דו דראַבקע! אַוודאי דאַרפֿסטו נאָך דעם פּיסק צו עפֿענען! וויפֿל קומט דיר נאָך אין בּייטל אַריין צו צאָלן, הע? דו וויינסט? דו האָסט צו וויינען און צו קלאָגן אויף דיינע יאָר און טאָג, וואָס דו ביזט גאָר געבוירן געוואָרן אויף דער

וועלט. זאָג אַליין, די פּירעניות: ווי האָסטו נישט געהאַט גאָט אין האַרצן בײַ שײַנעם העלן טאָג, בײַ מיר אין שטוב, וואָס די טיר איז נישט פֿון פֿרעמדע מענטשן, זיך אײַנדערצוזעצן מיט אַזוי אַ הולטײַ, מיט אַזוי אַ הראָב? גאָט ווייסט, וואָס דאָ העט געווען, ווען עס זאָל מיך נישט עפּעס אַזוי ווי אָראָפּרײַסן פֿונעם בעט, אוי ווי מײַנע פּחות! זכות־אָבֿות איז מיר דאָ עפּעס בײַ־געשטאַנען.

הינדע *גייט צו סערקעלען מיט געוויין און וויל איר די האַנט קושן* מומעניו! גילדענע מומעניו! הערט מיך נאָך אויס... ווייסט איר הערן... אַז איך בין... גאָר נישט שולדיק.

סערקעלע *גיט הינדען אַ שטויס פֿון זיך אַוועק* אַוועק, די, דו, די — גיי קוש זיך מיט דעם. זי קען נים רעדן פֿאַר גרויס כעס.

הינדע *פֿאַלט אַנידער אויף דער ערד און שרייט* אוי! גאָט זאָל אײַך דאָס מוחל זײַן.

אַכטער אַרײַנקום

סערקעלע, הינדע, חוה *קומט צו גיין דורך דער טיר וואָס איז אין דער רעכטער זײַט.*

ר' גבריאל *קומט דורך דער טיר וואָס גייט אויף דער גאַס אַרײַן.*

חוה *לויפֿט צו צו הינדען* אוי ווי מיר, הינדע־לעבן! זי הייבט זי אויף האָבט דיר עפּעס געטון, מײַן לעבן?

ר' גבריאל וואָס איז דאָס דאָ געווען אַזוינס?

סערקעלע פֿרעגט נישט, עס איז שוין רעכט. עס איז שוין דאָ גוט געווען.

ר' גבריאל וואָס איז דאָס? אפֿשר ווידער עפּעס אַ שאָדן געווען?

סערקעלע אוי ווי מײַנע פּחות! גלייבט מיר, עס איז גאָר אַ חרפּה און אַ שאַנד פֿאַר לײַט אַפֿילו צו דערציילן! אָט קוקט זי נאָר אָן — העט מען נישט געמעגט שווערן, אַז זי קען גאָר קיין צוויי נישט ציילן? די הולטייקע!

הינדע אוי, חוה־לעבן! פֿיר מיך אין בעט אַרײַן, איך מוז מיך לייגן, איך בין זייער פֿאַרשלאָפֿט... אוי!

חוה *נעמט הינדען אונטער דעם אָרעם* גאָט זאָל געבן, עס זאָל עפּעס אַ גוטן סוף נעמען מיט דעם וואָיעווען! איטלעכער באַזונדער האָט צו טון מיט דער אָרעמער יתומה נעבעך.

סערקעלע קוקט זי נאָך אָן, ווי זי מאַכט זיך חלשן, די לײַדאַטשקע! איצט האָט זי קיין כּוח נישט — ריפֿט איר נאָך רעדלעכן צוריק, וועט זי דאָ באַלד כּוח האָבן. אוי מײַנע פּחות!

חוה *פֿירט הינדען גאַנץ פּאַמעלעך אַוועק און ווײנט שטאַרק* עס איז שוין די העכסטע צײַט, אַז גאָט זאָל זיך עפּעס מרחם זײַן.

נײַנטער אַרײַנקום

ר' גבריאל, סערקעלע

ר' גבריאל וואָס האָט זיך דאָס דאָ געטון, וואָס איר זענט אַזוי בייז? עס פּלעגט דאָך גאָר נישט אײַער טבֿע צו זײַן. דערציילט נאָר מיר אויך — אָדער איז עס אפֿשר גאָר אַ סוד פֿאַר מיר, העט?

סערקעלע אַ סוד אַהין, אַ סוד אַהער, — וואָס זאָל איך אײַך דאָ אויך נאָך דערציילן, איר זאָלט אײַך עגמת־נפֿש האָבן.

גלייבט מיר, איך האב געגנג פאר סמייניקע — נאר איר זענט דאך, הייבט עס שוין, דאס אינזעריקע, איר וועט דאך נישט קיינעם ווייטער דערציילן.

ר׳ גבאיאל וואס זענט איר דא ערשט מסופק, מחותנתטע-לעב! וועמען האב איך צו דערציילן? ביי מיר איז אין איין אויער אריין און פון דעם אנדערן ארויס.

סערקעלע הערט-זשע צו, וועט איר עפעס הערן א שיינע מעשה. איך ליג מיר דא אזוי פייער און שלאף — איך האב אפילו נישט רעכט געשלאפן אויך, נאר בין אזוי געלעגן און געדרימעלט, אזוי ווי א מענטש ליגט אפטמאל און קוואל — האט עס מיך עפעס אזוי ווי נישט געלאזט ליגן אויף אן ארט, איך זאג אייך, עס האט מיך עפעס אזוי ווי געקארטשעט, אז איך זאל אהער אריינגיין, אין דער שטוב אריין... אינמיטן אבער האב איך מיך דערמאנט, אז איר ליגט דא און שלאפט...

ר׳ גבריאל *איז געשטאנען א ביסל ווי דערשראקן; איצט פאלט ער איר אין די רייד אריין* יא, איר זענט גערעכט, איך האב טאקע דא געשלאפן, נאר איך האב מיך דערמאנט, אז די פאטשט גייט היינט זייער פרי אוועק, און איך האב נאך נייטיק געדארפט עטלעכע בריוו צו שרייבן, בין איך געשווינד געלאפן, א מערכה, זאג איך, האב מיך דערמאנט — נו, וואס איז ווייטער געווען?

סערקעלע דערווייל דערהער איך דא דעם הולטייכ, דעם אכבראשס קול. און איך זאג אייך דעם אמת, איך קען אים פון אייביק אן נישט ליידן, ווארן גלייבט מיר, ער זאל נאר נישט דארפן מיט אלטע-לעבן פראנצייזעריש צו לערנען — העט איך אים אפשר גאר נישט געוועזן יצי מיר אין שטוב אריינגעלאזט, אי מיינע כוחות!

ר׳ גבריאל רעדלעכן מיינט איר? אהא! אהא! אוודאי

זענט איר גערעכט. אזוי א קאטשאלאפ קען נאך אמאל עפעס אוועק-טראגן אויך, און דערנאך גיי שריי „חי וקים".

סערקעלע דערווייל טראכט איך מיר, לאמיך נאר גיין זען, מיט וועמען ער שמועסט דאס דארט אזוי ערנסט, און הייב מיך אזוי אויף און גיי צו דער טיר און קוק מיר אזוי גאנץ שטיל צו, וואס עס טוט זיך. וואס זאל איך אייך דא, מיין ליבער ר׳ גבריאל, אכך ברייען — איך האב געמיינט, איך וועל שיר איינגעזונקען. מאלט אייך אזוי ווי דא *זי שטעלט ר׳ גבריאלן דא, ווי רעדלעך איז פריער געשטאנען* שטייט זיך רב רעדלעך און הארט נעבן אים די בעסטיע *זי שטעלט זיך נעבן ר׳ גבריאלן דא, ווי הינדע איז פריער געשטאנען* און ער נעמט זי אלע מאל ארום און גלעט זי. *זי נעמט ר׳ גבריאלן מיט ביידע הענט ארום און גלעט אים* דערנאך גיט ער איר גאר א קוש — איך קוק און שווייג. *זי שווייגט א ביסל* ער גיט איר דעם אנדערן קוש — און איך קוק און שווייג. *זי שווייגט ווידער א ביסל* ער גיט איר אבער שוין דעם דריטן קוש, פארשטייט איר? און זי גיט אים אויך שוין איינעם. *זי שווייגט א ביסל און קוקט אן ר׳ גבריאלן.*

ר׳ גבריאל *פארדרייט זיך מיט דעם פנים אוועק פון סערקעלען און פארקריכט זיך אזוי ווי מען טיאוסט זיך פאר עפעס.*

סערקעלע נו, טראכט איך מיר, אזוי איז דאס די מעשה! איצט איז די רעכטע צייט, אז איך זאל אייך ווייזן, אז איך בין אייך דא — ווארן איך האב דאך, אומשטיינגעזאגט, געזען, אז עס הייבט באשיימפערלעך אן צו גיין אין גרויסע גדולות אריין *זי קלאפט זיך מיט דער האנט איבער דעם טויל* אוי מיינע כוחות! קום איך מיר פלוצלינג אריין צו גיין — מילא, אים האב איך גע-מאכט א סוף, אז ער וועט שוין דאס אנדערע מאל נישט דערלעבן צו קומען צו מיר אין מיין הויז אריין; זי אבער האט נאך אזוי

אַ פֿאַרוואַשן פּנים און ווייל מיר איינרעדן, אַז דאָס וואָס איך האָב מיט מיינע כּשרע אויגן געזען, איז נאָר ליגנר, און ווייל מיך אַליין נאָך איבערבעטן —

ר' גבריאל פֿאַלט איר אין די רייד אַריין זענט איר געגאַנגען און האָט זי געשלאָגן, — נו, וואָס איז? איר האָט זי דאָך דאָ נישט געשלאָגן, זי זאָל חלילה גיין גנבֿענען... און ס'אַנדערע, עס שטייט דאָך ביי אונז טאַקע אַזוי געשריבן, אַז ווער עס וויל האָבן זיין קינד זאָל זיין גוט, דער שלאָגט עס מיט דער רוט.

סערקעלע ניין, אָסור; געשלאָגן האָב איך זי פֿריאַווידע נישט, נאָר עס האָט מיך זייער פֿאַרדראָסן, וואָס זי וויל מיך אַליין נאָך אָפּשפּאַרן; און כ'אַנדערע, פֿאַרוואָס זאָל דאָס מיין הויז וואָס איז פֿון אייביק אָן, פֿון אָבות־אַבותינו, געווען פֿרום און גוט, דורך אַזוי אַן אויסוואורפֿלינג קומען אין לייטישע מיילער אַריין? האָב איך זי פֿאַר דאָס נאָר קוים וואָס אָנגערירט, איז זי אַנידערגעפֿאַלן — נו, לאָז זי פֿאַלן; יוזי מיינט, איך וועל מיך דאָ זייער מצער זיין? — לאָז זי פֿון מיינעטוועגן זיין די כּפּרה פֿאַר אַלע יידישע קינדער.

ר' גבריאל ווייכט איר, מחותּנתטע־לעב, איר מעגט כ'לעבן גומל בענטשן, וואָס ער האָט נישט איי איין וועגס נאָך עפּעס צוגענומען, וואָרן איך זאָג אייך דעם אמת — איך פֿלעג מיך תּמיד צו חידושן, ווי איר לאָזט אים מיט דער ווינד אַליין איבער אין שטוב. ער פֿלעגט דאָך אַזוי צו גיין איבער אַלעם נאָר ווי אַ בעל־בית.

סערקעלע ווער האָט זיך געוואָלט פֿליצלינג ריכטן אויף אַזוי אַ שלימזל? ער פֿלעגט דאָך צו מיין בּרודער עליו השלום זיין זכות זאָל אונז ביישטיין, תּמיד אַריינצוקומען און

תּהילות, ווי ער האָט אָנגעהויבן צו מיר אַריינצוקומען, האָט ער אייך געכּטאַטקעווט, און איך זאָג אייך דעם רעכטן אמת, אַז עס האָט זיך מיר געדאַכט, איך ווייס פֿיל, מען קען אַמאָל פֿון אַזוי אַ יונג האָבן אַ ניצן: אָט דאָט ער געלערנט מיט אַלמע־לעבן, זאָל שטאַרק און געזונט זיין, פֿראַנצייזעריש.

ר' גבריאל עיקר שכחתי, וואו איז זי ערגעץ, מיין כּלה? כ'לעבן, אַז איך זע זי נישט אַ פּאָר שעה, הייב איך שוין אָן צו בענקען נאָך איר! איך ווייס אָסור נישט, ווי איך וועל אַמאָל קענען אַוועקפֿאָרן פֿון איר?

סערקעלע וואו אַהין ווילט איר דען פֿאָרן?

ר' גבריאל לעת־עתּה אין ערגעץ נישט, נאָר ביי אַזוי אַ כּוהר ווי איך בין קען מען דאָך נישט וויסן — היינט איז מען דאָ און מאָרגן דאָרט, ווי אַ משׂא־ומתּן פֿאַלט אויס.

סערקעלע האַרט, וועל איך זי איך דאָ תּיכּף אַריינשיקן זי גייט אַוועק.

צענטער אַריינקום

ר' גבריאל אַליין

ער קוקט נאָך סערקעלען און מאַכט חוזק אויף איר בערלע־לעבן! וואו איז דיין שטערנטיכל, הע? ער לאַכט שטאַרק האַ־דאַ־האַ! עס חלומט זיך איר אָבער נאָך גאָר נישט. ווי מיר דאַכט זיך, וועט דאָ רעדלעך נעבעך נאָר דאָב באָר אויסגיסן. אַ שאָד כ'לעבן — ער איז קיין שלעכטער יונג נישט. נאָר וואָס גייט דאָס מיך אָן? לאָז זיך טון, וואָס עס וויל. היינטיקע צייטן איז קאָרען סאָביע; היינט באַדאַרף איך מסלק צו זיין, מוז איך מיר אַן עצה געבן; אַז ער וועט דאַרפֿן מסלק צו זיין, לאָז ער זיך ווידער אַן עצה

געבן. דעם פאר האב איך פראווע איך ווייער א גוט ארט באַ־האלטן, נאר ווי דערלעבט איך שוין פטור צו ווערן... איך מוז נאך היינט גיין זוכן עפעס אן אורח, אים דאס שלימזל אנצו־הענגען. אין שטאט טאר עס איין מאל פאר אלע מאל נישט בלייבן. איך וועל, אבער הויך, נישט לאנג שהיית מאכן, וואָרן וויפל איך וועל נעמען, וועל איך אליין ביי דעם משא־ומתן נישט בדלות ווערן. *ער לאכט האַ־האַ־האַ! ער בלייבט שטיל און טראכט* איך ווייס נישט, וואס דאס איז עפעס אין דער וועלט: איך האב דאך אמאל געלערנט אין חדר, פלעגט מיך דער מלמד טאג און נאכט צו שלאגן, צו הרגענען, נאר אז איך זאל באגערן; נו גוט, רבי־לעב! איך וועל שוין באגערן. קומט ווידער אצינד, שרייט דער עולם „מען טאר נישט קיין פרעמדס באגערן" — נאראנים! מיין אייגנס באדארף איך דאך נישט צו באגערן! *ער גיט אַ טאַפּ מיט דעם גראבן פינגער, אזוי ווי מען לערנט אַ פשטל נישמער* זאגט מען: ניין! מיין רבי רב טרייטל הויקער האט אוודאי רעכט געהאט, אז באגערן מיינט מען נאר פרעמדס, און ווייטער האט מען שוין נישט צו קלערן — וואָרן קלער היינט, קלער מארגן, וועל איך אליין בלייבן דער אייגענער בעל־חוב וואס פריער. אט א די בעלי־הלוואות וועגן דאס א ביסל עזות־פנימער, אז טאג אז נאכט הערט מען זיי נישט מער נאר מאָנען — זיי זאלן דאס אמאל מיד ווערן! זיי לויפן מיר שוין גאר נאך אין די גאסן און רייסן מיר ממש די פאלעס אפ, איך זאל פלוצלינג גאר אפגעבן, וואס איך האב ביי זיי גענומען־ע, איז ושע דאס נישט א קאמעדיע? ממה־נפשך, די קשיא: אז איך זאל ווידער אפגעבן, העט איך דאך נישט געדארפט צו נעמען? און מאגרעדע, ווען איך זאל מיך נאר וועלן ערשט מיט זיי גוט באחשבונען, בין איך אסור גאר אזויפיל נישט שולדיג, וויפל איך העט געקענט שולדיק זיין, אז מען זאל מיר נאר וועלן מער געטרויען. *ער קוקט זיך פלוצלינג אום און דערזעט*

אַלטעלען גבריאל! פתח שוין!... ער פאַרהאַלט זיך מיט דער האַנט דאָס מויל און זאָגט אין דער שטיל קוקט נאָר אָן דעם חן וואָס די מאַלט!

עלפטער אַריינקום

ר' גבריאל, אַלטעלע

ר' גבריאל *גייט אַלטעלען אַנטקעגן און קושט איר די האַנט.* האַט אינע די מאַמעניו געזאָגט, אַז איך בענק נאָך אינע?

אַלטעלע יאָ, זי האָט מיר געזאָגט — גאָט זיי דאַנק, דאַס ווירד שאָן זאָ ווייט האַלטען.

ר' גבריאל געלויבט צו גאָט! עס זאָל נאָר ווייטער אַזוי זיין, העטן מיר אָבער שוין גאָר נישט געדאַרפט צו זאָרגן!

אַלטעלע הערדען זי אַבער מיך אימער ווי ליב האַבען זי יעצט?

ר' גבריאל *גיט אַלטעלען אַ קוש* וואָס פרעגן זי דאָ ערשט אַ קשיא? זי זענען דאָך מיין גילדענע אַלטעניו!

אַלטעלע איך ביטטע זי, מיין ליבער ברייטיגאַם — רופען זי מיך ניכט מעהר ביי דיזען יידישען אַבשייליכען נאַמען: פפוי! ווי אַלט בין איך דען גאַר?

ר' גבריאל איך ווייס אַליין, זי זענען נאָך גאָר אַ יינגיטשקע ומיידעלע, נאָר ווייל זי זענען דייער אײדל און צי־טעריק, רופט מען זי „אַלטעלע", כדי זי זאָלן זיך האָדעווען, וואָרן דאָס איז אַ גוטע סגולה דערצו.

אַלטעלע איך ווייס זעהר גוט, דאָס איך בין זעהר

אײַטעל געצװיגען, איך װיל אָבער דאָך הײסען „פרידעריקע”, אונד זיי זאָלען זי מיך אימער רופען.

ר׳ גבריאל אין דער שטיל צו זיך פון מײנעטװעגן לאָז זי כאָטש הײסן איצינדערטיקע! הויך נו, מײן לעבן, פון איצט אָן װעל איך זי שוין תּמיד רופן מײנע האַרצעדיקע, קרױנעדיקע פרידעריקע, יאָ?

אלטעלע אָבער ניכט פרידעריקע, נור פרידעריקע. אונד זי, זי מיסען איך אײנען רעכט שעהנען דײטשען נאָמען האָבען, צום בײַשפּיל — זײ בלײַבן אַ ביסל שטיל, קוקן זיך אײנס דאָס אַנדערע אָן און טראַכטן.

ר׳ גבריאל אפשר — — — כאַפּריאל?

אלטעלע אָ פע! דער איזט ניכט שעהן!

ר׳ גבריאל נו, ניין, ניין זײ קוקן זיך בײדע װידער אָן און טראַכטן אפשר... האַװרילאָ?

אלטעלע אָ ניין, דאָס איזט יאַ גאָר אײן נאַמען פון אונזער גרובע־הײצער: ניין, ניין, לאַססען זי מיך נור זעלבסט נאַכדענקען. זי טראַכט נאָך, און ער פאַרשטעלט זיך מיט דער פּאַטשײלע אין לאַנג אין דער שטיל און מאַכט אױס איר הױז; זי נעמט זיך אַ כאַפּ מיט שמחה װיכסען זי: דער װירד זעהר גוט זײן — גאַבריעללע! דאָס איזט אײן שעהנער נאָמען. יאַ, יאַ, זי מוס עס בלײַבען, גאַבריעללע מיססען זי הײסען! איך האַבע דיזען שעהנען נאַמען שאָן זהאָ אין אײן בוך געזעהען. זי נעמט אים אַרום מײן ליבער גאַבריעללע העלדער!

ר׳ גבריאל אין דער שטיל מזל־טוב מיט דעם נאָמען! ער נעמט זי אױך אַרום מײן גילדענע פרידע — ניין — פרידעריקענין!

צװעלעפטער אַרײנקום

ר׳ גבריאל, אלטעלע, ירחמיאל

ר׳ גבריאל לױפט ירחמיאלן אַקעגן װאָס װילסטו שױן װידער, װאָס?

ירחמיאל קו־קו־קו־קומט שױן אַ־אַ־אַמאָל אַהײם אײַך! אַ־אַ־אַז איר טשעפּעט אַ־אַ־אײַך אָן אָ־אָ־אָן עפּעס, אי־איז אַ־אַ־אַ־אײַך נישט מעגלעך אַ־אַ־אַװעקצורײַ־ײַ־ײַסן.

ר׳ גבריאל נו זאָג שױן, װאָס װילסטו?

ירחמיאל. רב שמואל טאַ־טאַ־טאַ־טאַ־טאַנדעטניק האָט אַ־אַ־אײַך שױן װידער געזוכט.

ר׳ גבריאל נו װאָס? האָט ער מיר אָפּגעבראַכט די צװײ הונדערט קערבלעך? ער װינקט אים, ער זאָל זאָגן „יאָ”.

ירחמיאל אי, אי, גראָד פאַרקערט, ער האָ־אָט געזאָגט, אַ־אַ־אַז איר װעט אים הײַ־ײַנט נישט אָ־אָפּגעבן די צװײ הו־הו־הונדערט קערבלעך װאָ־אָס איר זענט אים שולדיק, װעט ע־ער גײן אי־אי־אין די פּאָ־פּאָ־פּאָ...

ר׳ גבריאל לאָזט אים ניט אױסרעדן און װינקט אים, ער זאָל שװײַגן גײ, גײ, איך װײס שױן, איך װײס שױן!

ירחמיאל ...פּאָ־פּאָ־פּאָ־פּאָליצײ אַרײַן און װעט אַ־אַ־אײַך גאָר אױסרײַ־ײַ־ײַסן.

אלטעלע לאַכט זײער שטאַרק.

ר׳ גבריאל נעמט אָן ירחמיאלן בײַ דער האַנט און װאַרפט אים אַרױס דורך דער מיטלסטער טיר גײ צו אַלדע שװאַרצע יאָר!

ירחמיאל גײט אַװעק.

דרייצעטער אַריינקום

ר׳ גבריאל, אַלטעלע

ר׳ גבריאל אַזוי לײַדט מען זיך אָן פֿון די משרתים, — ער האָט גראָד פֿאַרקערט דערציילט, ווי רב שמואל נעבעך האָט אים געהייסן מיך בעטן; ער האָט נעבעך מיך געמוזט הייסן בעטן, אַז ער וועט מיר שוין היינט נישט אָפּגעבן די צוויי הונ־דערט קערבלעך, וועל איך אים שוין מוזן פֿאַרקלאָגן אין דער פּאָליציי אַרײַן.

אַלטעלע לאַכט האַ־האַ־האַ! איך האָבּ זעדר גערן צו־צוהערן, ווי איהר בערינטע שפּריכט. זי שפּעט אים נאָך אין דער פּאָ־פּאָ־פּאָ־פּאָליציי אַרײַן — האַ־האַ־האַ־האַ!

ר׳ גבריאל אין דער שפּיל צו זיך איך מוז איר זען גע־שווינד דעם פּיסק צו פֿאַרשטאָפּן — דער. שוטה איז נאָך גאָר קאָ־פּאַבּלט דאָס דער מאַמעניו צו דערציילן הויך גילדענע פֿרידעריי־קעניו! איך האָבּ אינע דאָ געבראַכט אַ מתנה, וועלן זי אַוודאי אַגרויסע הנאה האָבּן.

אַלטעלע אָ, ציינען זי נוד, איך ביטטע איהנען.

ר׳ גבריאל נעמט אַרויס אַ פֿינגערל פֿון קעשענע און גיט איר עס גיבן זי מיר נאָר דאָס גילדענע הענטעלע, וועל איך עס אינע אַליין אָנמעסטן.

אַלטעלע גיט ר׳ גבריאלן די האַנט, און ער מעסט איר אָן דאָס פֿינגערל.

ר׳ גבריאל אוי ווי! ווי שיין! זעען זי נאָר, ווי דאָס פֿינגערל שטייט אינע אָן! אוי וויי! ווי קינדערלעך!

אַלטעלע פֿרייט זיך איך דאַנקע איהנען. איך ביטטע איהנען, מײַן ליבער גאַבריעלע, וואָס זינד דען דאָס פֿיר שטיינע?

ר׳ גבריאל אָ, דאָס זענען וייער טייערע שטיינער. אָבער אמת, ווי זענען שיין? זעען זי, דער — דער איז אַ טאַפּאַז, און די צוויי דאָ זענען גאָרפֿינקלען, און די איבעריקע זענען סאַמע שמערגאָזלעך און כאַפּטאָזלעך ער בייגט זיך אַוועק פֿון אַלטעלען און מאַכט חוזק אויס איר און לאַכט.

אַלטעלע מײַן ליבער גאַבריעלע, יעצט וואַרטען זי, וועדע איך איהנען ווידער צייגען, וואָס פֿיר איין פּרעזענט איך האָבּע איהרענטוועגען זי וויל אַוועקלויפֿן.

ר׳ גבריאל האַלט זי צו און לאָזט זי נישט אַוועקגיין נו, וואָס ווילן זי דאָ גראָדע אַצינדערט? איך וועל נאָך שפּעטער איך צייט האָבּן צו זען, איך גלייב אינע, עס איז אַוודאי שיין.

אַלטעלע וואַרטען זי נור איינע מינוטע, איך ווערדע נור די מוטטער רופֿען. זי שרייט גאַנץ הויך מאַמעניו! מאַמעניו! מאַ־מעניו!

פֿערצנטער אַריינקום

סערקעלע, אַלטעלע, ר׳ גבריאל

סערקעלע וואָס שרייסטו דאָס אַזוי, מײַן לעבן? וואָס הילכסטו, מײַן האַרץ?

אַלטעלע זע נאָר, מאַמעניו, וואָס מײַן ברייטיגאַם האָט מיר געשענקט! זי ווייזט איר דאָס פֿינגערל איך ביטטע דיך, מאַ־מעניו! צייג אים ניט, וואָס דו האָסט אַללעס ווינעטשווענן גע־קויפֿט.

סערקעלע באַקוקט דאָס פֿינגערל און גיט עס ווידער אַלטעלען אָפּ וואו וועל איך דאָ אַצינד גיין זוכן? עס ליגט דאָרט עתיען צווישן דעם צירונג פֿאַרפּאַקט, איי מײַנע כּיהות!

אלטעלע גיט סערקעלען אַ קוש אין דער האַנט אַריין. איך ביטע דיך, מאַמעניו, צייג איהם, צייג איהם באַלד!

ר' גבריאל איז אַביסל ווי מבולבל געוואָרן. ע, ווי וועט זיך דאָ די מחותנתטע איצט מטריח זיין! איך וועל נאָך שפּעטער אויך צייט האָבן צו זען, לאָזט גיין, איך הייב גאַנץ גוט, עס וועט מיר נישט פאַרפאַלן ווערן.

אלטעלע ניין, ניין, מאַמעניו! גאָלדענע מאַמעניו! גיה, גיה, צייג איהם גלייך! זי נעמט זי אַרום און קושט זי.

סערקעלע נו, נו, איך גיי שוין. זי גייט אין שלאָפחדר אַריין.

ר' גבריאל ביטער! ער בלייבט שטיין גאַנץ מבולבל און פאַרטראַכט.

אלטעלע דאַ ווערדען די עטוואַס שענעס זעהען, די ווערדען ני ערראַטען – איך זאַגע איהנען, עס איזט הערליך.

ר' גבריאל אין דער שטיל צו זיך. שלעכט, גבריאל! מאַך דיר אַ האַרץ!

סערקעלע קומט צו לויפן פון דעם שלאָפחדר, ברעכט זיך די הענט און שרייט. אוי וויי! גוואַלד! איך חלש! גוואַלד!

(ביידע מיט אַ מאָל)

אלטעלע לויפט צו צו סערקעלען. וואַס איזט דאַס? זי שרייט. גוואַלד! גוואַלד!

ר' גבריאל שרייט ווייער. מחותנתטע-לעב! וואָס איז דאָס? וואָס איז דאָס?

סערקעלע שרייט ווייער שטאַרק. גוואַלד! מע האָט מיך באַגנבעט, איך בין אַוועק! אוי וויי מיר! וואָס וועל איך איצט אָנהייבן? וואָס וועל איך איצט טאָן? זי שרייט נאָך העכער און שלאָגט זיך מיט ביידע פויסטן אין קאָפּ אַריין. אוי וויי, מיין האָב! מיין פּראַצע! משה! משה! מען האָט דאָך אונז נעבעך גאָר בדלות געשטעלט! גוואַלד! גוואַלד! מיין צירונג! מיין צירונג! גוואַלד!

ר' גבריאל אום געדולדיג ווילן, זאָגט נאָר מיר, וואָס פעלט אייך, וואָס? זענט איר געפאַלן? שרייט נאָר נישט אַזוי!

דאָס צירונג – זאָגט איר, – עס איז אַוודאי דאָ, זוכט נאָר, זוכט נאָר גוט!

סערקעלע קנייפּט זיך מיט ביידע הענט אין די באַקן אַריין, ברעכט זיך די הענט און שלאָגט זיך אין קאָפּ אַריין, לויפט אַרום און שטייט און שרייט, וואַרפט זיך אַנידער אויף דער קאַנאַפּע. אוי, פינצטער איז מיין וועלט! דאָס גאַנצע קעסטל מיט צירונג איז נישטאָ! אוי, פאַרוויסט איז מיין לעבן! איך חלש! אוי! זוכטס, קינדער! זוכטס! אוי, גוואַלד! קומטס, קומטס, אָט-אַ-דאָרט איז עס געשטאַנען, אין שלאָפחדר, אין מיין בעט, צוקאָפּנס! קומטס, קומטס, לאָמיר זוכן, גוואַלד!

זיי לויפן אַלע אין שלאָפחדר אַריין. דער פאָרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ.

סוף פון דעם דריטן אויפצוג.

פערדער איפּצי

עס קומט פאַר די איינענע שטוב ווי ביי דעם ערשטן איפּצי;
עס איז נאַכט, איף דעם טיש ברענט זיך אַ ליכט

ערשטער אַריינקום

סערקעלע, ר׳ גבריאל זיי זיצן ביידע ביים טיש

סערקעלע הינט זאָלן ווארנען אין אַזוי אַ שטאָט! מען זאָל אין אַזוי אַ גרויסער שטאָט נישט קענען קריגן איין מענטש, וואָס ער זאָל מיר קענען עפּעס אַן עצה געבן!

ר׳ גבריאל גלייבט מיר, מיין ליבע מחותנתטע־לעבן, אַז איך ווייס אייך אין דער זאַך גאָרנישט צו ראָטן. וואָרן ביי אַזוי אַן אינטערעס איז דאָס בעסטע, אַז מען טוט נאָר נאָך זיין אייגענעם שכל; וואָרן איר זאָלט לעבן ווייסט דאָך בעסער פֿין איטלעכן, וואו איר האָט געהאַט דאָס קעסטל שטיין און קענט אַלע אייערע הויזלייט און איינגייערס זייער גוט, — ני, דאַכט זיך מיר, אַז איר וועט מיט אייער קלוגן שכל מער קענען פּועל זיין, ווי אונז אַלע.

סערקעלע אוי מיינע כּוחות! ווייסט איר, עס האָט מיך פֿין פֿריער אָן — איף אַלע ווילדע וועלדער געזאָגט — אָנגעכאַפּט אַן אַ זייט אַ קלעמעניש, אַז איך ווייס גאָר נישט, וואו איך בין עתּעץ אין דער וועלט. הערט זשע צו, מיין ליבער ר׳ גבריאל: איך האָב מיך גאָר אַנדערש מיישב געוועזן: מיין דעה

האָט געוועזן, אַז איר זאָלט אייך אַ ביסעלע מיט רעדלעכן צעשמועסן, נאָר פֿאַרשטייט איר מיך, אַזוי קלוג, טאַקע קלוג, אַז ער זאָל זיך גאָר נישט שטויסן. דאָס הייסט רעכט — איך באַדאַרף דאָך אייך נישט ערשט צו לערנען. און איך וועל מיך אַליין נעמען צו הינדען און זי ווידער אַ ביסל אויספֿאָרשן, און איך זאָג אייך, אַז דאָס האַרץ זאָגט מיר אַלץ, אַז מיר וועל׳מיר אַוודאי מיט גאָטס הילף אַלץ ביי זיי געוואָר ווערן.

ר׳ גבריאל דאָס, זעט איר, מחותנתטע־לעב, האָט מיר נישט פֿאַראיבל, רעדט איר ווי אַ קינד — וואָס מיינט איר, רעדלעך איז עפּעס אַ נאַר? רעדלעך וועט זיך נישט תּיכּף שטויסן, ווי איך וועל נאָר אָנהייבן מיט אים צו שמועסן, נאָך וואָס איך בין צו אים געקומען? ובפֿרט נאָך, אַז ער איז יאָ אַ גנב — וועט ער זיך נישט היטן מיט איטלעכן וואָרט וואָס ער וועט רעדן? — איבער דאָס איז מיין עצה גאָר אַנדערשט, אַז איר זאָלט לעת־עתּה גאָר איינגאַנצן לאָזן גיין און אייך גאָר נישט וויסן מאַכן, אויב עס פֿעלט אייך גאָר עפּעס, און איך בין אייך בטוח, אַז אין אַ קורצער צייט וועט אַלץ אַרויסקומען ווי בוימל אויפֿן וואַסער; וואָרן חער גנבֿ וועט דאָך דאָס צירונג אַוודאי עמיצן וועלן פֿאַרקויפֿן, און ווער, זאָגט מיר נאָר, קען דאָס הי נישט אייער צירונג? — וועט מען אייך אַוודאי אַלץ אָפּברענגען אין שטוב אַריין גאָר אומגעריכט.

סערקעלע נו יאָ, איר זענט אפֿשר גערעכט; מיינט איר אָבער, אַז איך וועל עס ביז דעמאָלט קענען אויסהאַלטן? וועל איך קענען רוען? וועל איך קענען לעבן? — איז דאָס גאָר פֿאַר מיינע כּוחות אַזוי אַ ווייטאָג איבערצוהאַלטן? אָט גייט יום־טובֿ־לעב, און וואָס גייט מען אין דער הייליקער שול אַריין? איך וועל דאָך אַפֿילו נישט אַמאָל קענען איף דער גאַס אַרויס מיך ווייזן, אוי מיינע כּוחות!

ר׳ גבריאל איך פֿאַרשטיי אָבער נישט — האָט מען אייך דען גאָר דאָס גאַנצע צירונג אַוועקגעטראָגן? ווי קען מען ריידן, עס האָט דאָך אייך פֿאָרט נאָך עפּעס געמוזט בלייבן?

סערקעלע וואָס טייטש? ווי אַזוי האָט מיר געקענט בלייבן, אַז מײַן גאַנץ צירונג איז געלעגן נאָר אין איין קעסטל, און דער גנבֿ האָט עס אינגאַנצן צוגענומען, נו, ווי אַזוי איז מיר געבליבן? צו דעם אַלעם אָבער איז דער פֿינצטערער גזר־דין נאָך אַזוי גרויס, אַז דאָס האָט דווקא געראָד אָן דעם טאָג געדאַרפֿט צו געשען, ווען דודס יאָרצייט איז, און דער גנבֿ האָט דאָס נאָך אַזוי אָפּגעטשיפּערט, ווײַל ער האָט געוואוסט, אַז עס קומט אָן דעם טאָג קיין שום שטיקל צירונג נישט אויף מײַן לײַב אַרויף! אוי, ווינד און וויי איז מיר! איך ווער דאָך שוין טאַקע שיר נישט משוגע פֿאַר צרות! און דאָס ערגסטע איז נאָך, אַז עס וויל מיר אַפֿילו קיינער קיין עצה נישט געבן, וואָס איך זאָל טון, אוי מײַנע כּוחות! עס איז כּלעבן טאַקע אמת, אַז ווען דער וואָגן פֿאַלט, זענען די רעדער צו שווער.

ר׳ גבריאל נו אַדרבא, וואָס קען מען אײַך דאָ פֿאַר אַן עצה געבן? — אָכור, אויב איך ווייס.

סערקעלע נו בעט איך דאָך אײַך, פֿאָלגט מיך נאָר דאָס איינע און שמועסט מיט רעדלעכן; וואָס האָט איר מורא? ער וועט דאָך אײַך דאָ קיין פּאַטש נישט געבן; — איך, ווייסט איין גאָט, קען דעם גנבֿ נישט אין פּנים אַרײַן קוקן.

ר׳ גבריאל נו, ווייסט איר זשע וואָס? מהיתנתטע־לעב, איך וועל אײַך שוין דאָס אויך צוליב טון, איר זאָלט הערנאָך נישט זאָגן אַזוי אָבער אַזוי, נאָר דאָס איינע וועל איך אײַך נאָך בעטן, אַז איר זאָלט מיר אויך עפּעס נאָכגעבן.

סערקעלע נו זאָגט נאָר, זאָגט וואָס?

ר׳ גבריאל איר זאָלט מוחל זיין שיקן נאָך ר׳ יוחנן, אַז ער זאָל מיר אויך אַ ביסל העלפֿן, און איר מאָגט בטוח זיין, אַז איך וועל מיט אים בײַנאַנד דעם בחור אויספֿרעגן, וועלן מיר אַוודאי פֿון אים געוואויר ווערן אַפֿילו דאָס וואָס ער האָט אונטער דעם לעבער, וואָרן וואָס צוויי איז פֿאָרט נישט איינער.

סערקעלע יאָ, דאָס איז אמת, נאָר ווען קען דאָס זיין?

ר׳ גבריאל ווען איר ווילט, פֿון מיינעטוועגן כאָטש נאָך היינט.

סערקעלע נו גוט, אָט גיי איך תּיכּף שיקן נאָך ר׳ יוחנן, און איר קענט אײַך דאָ בײדע אַנידערזעצן און אים לאָזן אַרײַנרופֿן; איך וויל אַפֿילו גאָרנישט דערבײַ זיין. זי הייבּט זיך אויף אַוועקצוגיין.

ר׳ גבריאל וואו איז ער דען, דער בחור? ער איז דאָך אַוודאי בײַ זיך אין דער היים; ווער ווייס, אויב ער וועט גאָר וועלן אַהער קומען?

סערקעלע ע, וואָס רעדט איר! ער איז שוין דאָ בײַ מיר, דער אַלכּבֿראָש! איך האָב מורא געהאַט פֿאַר דעם, אַז ער וועט נישט קומען, האָב איך אים געלאָזט אַהער פֿאַרנאַרן און האָב אים געהייסן זאָגן, אַז מײַן משה רופֿט אים, — און ווי ער איז אַהער געקומען, האָב איך אים שוין נישט מער געלאָזט אַהיים, און אַזוי זיצט ער דרינען אין קיכשטוב, און צוויי שמשים פּילנעווען אים.

ר׳ גבריאל דאָס האָט איר זייער גלײַך געטון. איצט אָבער מאַכט זשע שוין גאָר קיין שהיות נישט און שיקט תּיכּף נאָך ר׳ יוחנן, וואָרן עס וועט שפּעט ווערן; און זייט אים טאַקע

מודיע נאָך וואָס, און גרייט אָן עפּעס אַ טרונק, כּדי ער זאָל גיכער קומען, וואָרן ער האָט דאָס נישט פֿײַנט.

סערקעלע איך וועל שוין דאָ אַלץ אַרײַנשיקן זי וויל אַוועקגיין.

ר׳ גבריאל עיקר שכחתי, קומט נאָר צוריק, נאָך איינס האָב איך אײַך צו פֿרעגן.

סערקעלע קערט זיך אום צוריק וואָס נאָך ווילט איר, וואָס?

ר׳ גבריאל וואָס וועט אָבער זײַן, אַז רעדלעך וועט זײַן אַזוי אַ קלוגער יונג און וועט זיך האַלטן בײַ איין וואָרט? וואָס וועט איר טון, אַז ער וועט נישט וועלן מודה זײַן דעם אמת, הע?

סערקעלע פֿאַר דעם זאָרגט אײַך גאָר נישט! אַז ער וועט דאָ נישט וועלן מודה זײַן, וועט ער שוין ערגעץ אַנדערש מודה זײַן! טוט איר נאָר דאָס אייעריקע און זאָרגט אײַך גאָר נישט פֿאַר מיר, איך וועל שוין טון דאָס מײַניקע זי גייט אַוועק.

צווייטער אַרײַנקום

ר׳ גבריאל אַליין.

פֿאַר איר כּוח זאָל זי דאָס האָבן, וואָס זי וועט בײַ אים אויספאָרשן. רעדלעכן האָט זיך אויך גראָד דעמאָלט פֿאַרגלוסט אַהער צו קומען מיט הינדען זיך צו שפּילן! דאָ וועט שוין גאָרנישט העלפֿן: אַז זי האָט זיך איינמאָל אײַנגערעדט, אַז רעדלעך האָט זי באַגנבֿעט, איז שוין אַן עק, און אַז עס זאָל דאָ אַפֿילו שוין קומען דער נשׂיא פֿון בבֿל, וועט ער איר דאָס אויך שוין נישט

קענען אויסרעדן. אַ רחמנות, כּ׳לעבן! — זי וועט אים אַוודאי אָנטון געבראַנטסטע לייד, ער וועט זיך דאָס נעבעך אַ קריעה רײַסן. גאָר קיליקאָווער משפּט! איך מוז אָבער פֿאָרט זען אים עפּעס אַ טובֿה צו טון, איך מוז זי זען צו בעטן, אַז זי זאָל אים כאָטש נישט אָפּגעבן אין קרימינאַל אַרײַן. איך ווייס אָסור נישט, וואָס מען הייבט דאָ אָן מיט אים צו רעדן! נאָר עס וועט דאָך זײַן אַ קערמעש. זי מיינט, אַז פֿון ר׳ יוחננס וועגן האָב איך דאָס געהייסן אָנגרייטן אַ שוועך, ניין, ניין, איך אַליין נעבעך באַדאַרף די מעשׂה! גבֿריאל, מאַך דיר אַ האַרץ!

דריטער אַרײַנקום

ר׳ גבריאל, ר׳ יוחנן, חיים

מיט אַ לאַנטער, אַ פֿלאַש מער און צוויי גלעזער

ר׳ יוחנן גוטן אָוונט אײַך, ר׳ גבֿריאל!

ר׳ גבריאל גוטן אָוונט, גוט יאָר, ברוך־הבא, ר׳ יוחנן!

ר׳ יוחנן צו חיימען גיי זשע און רוף אים אַרײַן און זאָג אים גאָרנישט, ווער עס רופֿט אים, הערסטו?

חיים גייט אַוועק גוט

ר׳ יוחנן דעם משׂא־ומתּן, האָט אַ פּנים, האָב איך אײַך צו פֿאַרדאַנקען, איר האָט דאָס געמוזט נאַראַיען, מען זאָל שיקן נאָך מיר.

ר׳ גבריאל ווער, איך? אָסור! איך ווייס מער נישט, סערקע האָט מיך געשיקט אַהער רופֿן, און ווי איך בין געקומען, האָט זי מיר געזאָגט, אַז זי האָט שוין נאָך אײַך אויך געשיקט, אַז מיר זאָל׳מיר דאָ זען בײדע בײַ רעדלעכן אויסצופֿאָרשטן, אויב

ער האָט איר קעסטל צירונג גענומען; און ס'אַנדערע, וואָס אַרט אייך דאָס? אָט, מער איז דאָ גענוג.

ר' יוחנן יאָ, ודאָס איז שוין רעכט. *ער זעצט זיך און גיסט אָן ביידע גלעזער* נאָר נאָך וואָס האָט מיר דאָס געטויגט? איך זאָג אייך דעם אמת, עס וועט די גאַנצע שטאָט פאַרדריסן, מען זאָל פּלוצלינג נעמען אַן ערלעכן יונג און אים מאַכן פאַר אַ גנב. קומט מיין שמועה אַפיר, איך קום איך הי אין נגידישע הייזער אַריין און האָב אים עטלעכע מאָל געהערט לויבן פאַר אַן ערלעכן כּשורענט. אַפילו ר' דוד עליו־השלום האָט זיך אַמאָל אַרויס־געכאַפּט מיט אַ וואָרט, אַז ער וויל אים גאָר נעמען פאַר אַן אײדעם, איך האָב מיך דעמאָלט געריכט אַ סך שדכנות צו פאַר־דינען.

ר' גבריאל נו, עס איז דאָך אָבער שוין פאַרפאַלן. גלייבט מיר, אַז די גאַנצע מעשה איז מיר אַליין אויך נישט ניחא, און איך האָב כּ'לעבן חרטה, וואָס איך האָב דער מחותנתטע גאָר צוגעזאָגט מיך צו פאָרען אַרום דעם עסק, נאָר מיר זענען דאָך שוין אין דער אַרבעט, מען קען דאָך עס שוין נישט בעסער מאַכן. *ער טרינקט* לחיים, ר' יוחנן!

ר' יוחנן לחיים ולברכה! *ער טרינקט* קיין חיות נישט פון אַ גלעזל מעד.

פּערטער אַריינקום

ר' יוחנן, ר' גבריאל, רעדלעך, צוויי שמשים *פירן אים.*

רעדלעך וואַס וואָלט איהר פאָן מיר? וואָהין פירט איהר מיך?

ר' יוחנן האָב נאָר גאָר קיין מורא נישט, אונז וועל'מיר דיר דאָ גאָרנישט טון. *צו די שמשים* און עך גייטס אייך צוריק אַריין; אַז מען וועט אייך דאַרפן, וועט מען אייך שוין אַריינרופן.

שמשים *גייען אַוועק.*

ר' גבריאל *צו רעדלעכן.* זעצט אייך אַנידער. *צו ר' יוחנן* ווי געפעלט אייך דער משרת, דער שוטה! נאָר צוויי גלעזלעך האָט ער אַריינגעבראַכט! *ער טרינקט אויס זיין גלעזל מעד, גיסט ווידער אָן און גיט רעדלעכן* טרינקט אַ גוט גלעזל מעד!

רעדלעך איך דאַנקע איהנען, איך טרינקע קיינע גייסטיגע געטרענקע.

ר' גבריאל נישט קשה, טרינקט, טרינקט, איר שטודירט דאָך דאָקטעריי, עס מוז דאָך ביי אייך אין די ביכער אויך שטיין געשריבן, אַז מעד איז דייער אַ געזונטע משקה?

ר' יוחנן נו, וואָס נייט איר אים דאָ? קומט מיין שמועה אַפיר, פרעגטס נישט דעם רופא נאָך דעם חולה: מיר צו מיינע מערידן, ווייס איך, מאַכט דער מעד זייער גוט, פונדעסטוועגן האָב איך פיינט, אַז מען נייט מיך, איך זאָל דווקא טרינקען. *ער טרינקט.*

ר' יוחנן *צו* דאַכט זיך מיר, איך האָב דיך אַמאָל געזען איבן ביי ר' יצחק רויטפעלד?

רעדלעך מעגליך.

ר' יוחנן פלעגסטו דאָרט אָפט אַריינצוקומען?

רעדלעך ווען עס מיר די צייט ערלויבטע.

ר' יוחנן דו האָסט דאָרט עמיצן געמוזט געבן אַ שעה?

רעדלעך ניין.

ר' יוחנן וואָס דען ביזטו דאָרט געווען פאַר אַ מתיתן?

רעדלעך ער איזט מיט מיר אויס איינער שטאַדט אונד איזט צוגלייך מיין בעסטער פֿריינד.

ר׳ יוחנן דיין פֿריינד? אָך איז מיר! ר׳ יצחק רויטפֿעלד — דיין פֿריינד? ווי קומסטו צו אים? דו רעדסט דאָך עפּעס נאַרישקייט! ער איז אַ גרויסער עושר און פֿון שיינע לייט דערצו, כאָטש ער גייט דייטש — מילא, ווי קומסטו צו אים?

רעדלעך ער פֿלעגט מיט מיינעם זעליגן פֿאַטער אין דער אינטימסטען פֿריינדשאַפֿט צו לעבען אונד איזט עס נון מיט מיר.

ר׳ יוחנן דיין טאַטע האָט געהייסן זעליג?

רעדלעך מיין פֿאַטער וואַר ר׳ סאַלאָמאָן רעדליך אויס פּראַג.

ר׳ יוחנן ר׳ זלמן רעדלעך פֿון פּראָג? — איך האָב אויך אַמאָל פּסח געהאַלטן אין פּראָג ביי איינעם ר׳ זלמן רעדלעך, נאָר, קומט מיין שמועה אַפֿיר, איין רויטע קו איז פֿאַרהאַנען? מסתמא האָבן דאָרט געמוזט זיין צוויי ר׳ זלמן רעדלעכס; וואָרן דער, וואָס איך האָב ביי אים געגעסן פּסח, איז געווען אַ גרויסער גביר, אַ גרויסער אדיר, און צו דעם נייער אַ כשרער ייד, כאָטש ער איז געגאַנגען דייטש. איך האָב מיר דאָרט ביי אים געהאַט אַ קינצ־לעכן יום־טובֿ! די מאכלים! די משקאות! עס איז עפּעס געווען אין איטלעכן טויזנט טעמים, און אַלץ אין זילבערנע כלים! איך געדענק אַזוי ווי היינט, מען האָט דעם אַנדערן טאָג פּסח אין דער פֿרי אויפֿגעגעבן אויפֿן טיש אַ צימעס — דאָרט אין טיף־דייטשלאַנד רופֿן זיי עס אָן אויף דייטש „אַ צאָמאַס“ — קען איך באמונה שווערן, אַז דער טעם ליגט מיר נאָך אין מויל. און ווער שמועסט נאָך דעם עסן, האָט דער מענטש אַ ביסל אָנגעהויבן צו שיטן מיט תורה, מעגט איר מיר גלייבן, קומט מיין שמועה אַפֿיר, מען קען דאָך

נישט אַלץ אַזוי געדענקען, אָבער איך זאָג אייך, איך בין גאָר נבֿהל ונשתומם געוואָרן — עס איז עפּעס געווען מתוק מדבֿש! *ער טרינקט.*

ר׳ גבֿריאל *צו זיך אין דער שטיל* דער טעם פֿון דעם צאָמאַס ליגט אים נאָך אין מויל, און די תורה קען ער נישט געדענקען!

ר׳ יוחנן און איסרו־חג, צום געזעגענען, האָב איך נאָך געקריגן זייער אַ פֿיינעם צידה־לדרך; איך זאָג אייך, איך האָב פֿון דעם ר׳ זלמן אַזוי מקבל תענוג געווען, וואָס איך קען אייך גאָר נישט דערציילן אַזוי פֿיל. מילא, אַז דו ביזט יאָ אַ פּראַגער, האָסטו דאָך אים געמוזט קענען? זיין ווייב האָט געהייסן לאה. זי מעג הייכן לאה, וואָרן אַזוי אַ צנועה, אַזוי אַן אשה כשרה איז גאָר ביי אונז נישט בנמצא — האָסטו זיי געקענט?

רעדלעך *ווישט זיך אויס די אויגן און וויינט* אָ, לײדער זינד זי ביידע ניכט מעהר.

ר׳ יוחנן אַזוי? זיי זענען גאָר אַוועק פֿון פּראָג? עס איז מיר אַפֿילו אַ גרויס חידוש. — צו האָבן זעלכע נחלאות אין אַזוי אַ גרויסער שטאָט ווי פּראָג איז, און זיך פּלוצלינג גאָר פֿון העלער הויט אויסצוציען? וואו וואוינען זי אַצינד?

רעדלעך *ווײנט זייער שטאַרק און ווייזט מיט דעם פֿינגער אַרויף צום הימל* דאָרט, וואָ יעדער אונטערשיד אויפֿהערט, דאָרט, וואָ יעדער נאָך וואַהרען פֿערדינסטען בעלאָהנט ווירד; דאָרט, וואָהין, די וועלטליכען גיטער היר צוריקלאַססענד, יעדער מענש וואַנדערן מוס.

ר׳ יוחנן וואָס? ר׳ זלמן איז געשטאָרבן? ברוך דיין אמת! אָ וואַ! אַ שאָד, אַ גרויסער שאָד, כּלעבן! אַ כשרער ייד געווען. און לאה אויך? — דאָס הייסט אַ צרה, רחמנא ליצלן. *ער איז זיך*

אַ ביסל מישב מילא, זאָג זשע מיר נאָר, איך בעט דיך, עס האָט עפּעס געמוזט איבערבלייבן אַ בהלל נאָך זיי? קומט מיין שמועה אָפּ, איך דערמאָן מיך גאָך אַזוי ווי היינט, איך האָב דאָרט געזען זייער אַ שיין יינגעלע ביים טיש זיצן — וואו איז עס נעבעך אַהינגעקומען?

רעדלעך ווישט זיך אויס די אויגן אָ, דיזעס בהלל האָט ניכט נור אַליין זיינע בראָפּע, ליבענסווירדיגע עלטערן, זאָנדערן אויך איהר גאַנצעס הינטערלאַססענעס פערמעגען דורך פערשידענע אונגליקספעללע פערלאָרען אונד שטעהט יעצט אויף דען פונקט אויך זיינען גוטען רוף צו פערלירען.

ר׳ יוחנן וואָס? דאָס פאַרמעגן האָט ער אינגאַנצן אָנגעוואוירן? איך בין אַוועק, אַזוי אַן עשירות! אַזוי אַ האָב, ווי אין דעם הויז האָט געשטעקט! אָ וואַ! ווייסטו, איך פלאַץ שיר פאַר עגמת-נפש! ער פרינקט מילא, זאָג מיר נאָר, זאָלסט מיר געזונט זיין, ווער איז דאָס דער גוטער רב, וואָס דו זאָגסט עפּעס, אַז דער קליינער וועט אים פאַרלירן?

רעדלעך איך רעדע היר פאָן קיינען רב, זאָנדערן פאָן דען גוטען רוף, דאַס הייסט, פאָן דען שם טוב, דען דער יונגע רעדליך יעצט פערלירען זאָלל.

ר׳ יוחנן דעם שם טוב מיינסטו? דערציייל מיר נאָר, איך בעט דיך, ווי אַזוי פאַרלירט מען דאָס אַ שם טוב? ער פרינקס.

ר׳ גבריאל פרינקס אויך פונדעסטוועגן באַדאַרפט איר נישט אַזוי צו וויינען, מיין ליבער ר׳ רעדלעך, וואָרן מאַלעס עס שטאַרבט אין שטאָט אַן עושר אָדער אַ שיינער ייד, פונדעסטוועגן יאָמערט מען גאָר נישט אַזוי שטאַרק.

רעדלעך הערען זי ערשט, דאַן ווערדען זי צו אורטיילען

חיכסען. דיזער ר׳ סאַלאָמאָן רעדליך זאַמט זיינער פרוי לאה דינר, נאַכדעם זי צוויי יאָהרע בעשטענדיג קראַנק וואַרען, אין איינעם מאָנאַטע געשטאָרבען. נאָך וועהרענד איהרעס לעבענס ערבטען די בעריהמטעסטען ערצטע אונד אַפּאָטהעקער די איינע העלפטע איהרעס פערמעגענס, זאָ ווי די אַדפאָקאַטען די אַנדערע העלפטע נאַך איהרעם טאָדע, אונד איהר צוריקגעלאַססענעס בהלל וואורדע גענעטהיגעט צו דער מילדטעטיגקייט איינעס פרעמדען, נאַמענס ר׳ דוד גוטהערץ, דער איין אַלטער בעקאַנטער זיינער עלטערן וואַר, זיינע צופלוכט צו נעהמען. דיזער ר׳ דוד נאַם זיך דיזעס קינדעס אַן אונד פערטראַט ביי דיזעס די פאַטערשטעללע. אַלס אַבער דער קעלך דער ליידען נאָך ניכט צום איבערפליסען פאָלל וואַר, זאָ געפיל עס דער פאָרזעהונג, איהן מיט דען טהייערסטען זיינער יעצטיגען קאָסטבאַרקייטען צו ערפיללען: נעהמליך, דיזער ר׳ דוד גוטהערץ שטאַרב פלעצליך אויף זיינער רייזע נאַך אַמעריקאַ אונד זעטצטע זיינע שוועכטער סערקעלע אַלס אוניווערזאַל-ערבין דיינעס גאַנצען פערמעגענס איין. נון מוסטע דיזער איינציגע זאָהן דעס ר׳ סאַלאָמאָן רעדליך זיין שטיקכען בראָט מיטטעלסט לעקציאָנען געבען מיהזאַם פערדינען. איינע דיזער לעקציאָנען האַטטע ער ביי גענאַנטער סערקעלע צו געבען... ער גיט זיך פלוצלינג אַ שטעל אויף פאַר ר׳ יוחנן אונד שטעהט יעצט פאָר איהנען, פאָן דיזער סערקעלע איינעס שענדליכען דיבשטאַהלס בעשולדיגט. ער וויינט.

אלע בלייבן זיצן אַ פּאָר מינוטן גאָר שטיל.

ר׳ גבריאל מילא, האָט דאָך עפּעס אַ פנים, אַז איר אַליין זענט דאָס ר׳ זלמנס זון?

ר׳ יוחנן וואָס? דו ביזט דאָס ר׳ זלמנס בן-יחיד?

רעדלעך לײדער בין איך עס זעלבסט. ער וויינט און פאַרהאַלט זיך דאָס פנים מיט אַ פאַרטשיילע.

אלע *בלייבן ווידער זיצן אַ פּאָר מינוטן שטיל.*

ר׳ גבריאל *צו זיך אין דער שטיל* גבריאל! געדענק אָן דיר אַליין, למען־השם מאַך דיר אַ האַרץ! *ער טרינקט* דער מעד איז זייער גוט, טרינקט, ר׳ יוחנן!

ר׳ יוחנן *טרינקט צו רעדלעכן* לחיים, ר׳ זלמנס זון! *ער טרינקט אויס, גיסט ווידער אָן און גיט רעדלעכן* טרינק בּלעבּן, אַ גלעזל מעד, טרינק, טרינק, וועכט אַ הנאה האָבן, דער מעד איז אַ בּיסל מהיה, טרינק, איך בעט דיך.

רעדלעך איך דאַנקע איהנען, איך טרינקע וואַרהאַפטיג קיינע גייסטיגע געטרענקע.

ר׳ יוחנן נו, קומט מיין שמועה אָפּ, עס איז תמיד זייער גוט, אַז מען צעשמועסט זיך אַ ביסל. זאָג זשע מיר איצט אָבער, אדרבא, אַז דו ביזט יאָ ר׳ זלמנס זון, אַז איך האָב יאָ געקענט דיין טאַטן און דיין מאַמען — פֿון וואַנען קומט דאָס, אַז דו זאָלסט אַזוי אַ נישט שיינע זאַך טון? מאָל דיר, דו האָסט דאָך אַוודאי אַמאָל געמוזט לערנען חומש און ווייסט דאָך, אַז עס שטייט ביי אונז אין דער הייליקער תורה אָנגעשריבן „לא תגנוב“? קומט מיין שמועה אָפּ, דאָס איז דאָך עפּעס גאָר קיין שטייגער נישט, און אַז עס גייט שוין אַ מענטש יאָ אַמאָל שלעכט, מוז ער שוין פֿאַר דאָס ווערן אַ גנבֿ?

ר׳ גבריאל אַוודאי איז אמת, שיקט זיך דאָס גאָר פֿאַר אַזוי אַ יונגן מאַן ווי איר זענט?

רעדלעך הערען זי, מיין ליבער ר׳ גבריאל! איך זאָללטע איינגנטליך, אינדעם עס מיר זעהר גוט בעוואוסט איזט, דאָס אַללע מיינע וואָרטע פֿרוכטלאָז בלייבען ווערדען, איהרע פֿראַגע אונבעאַנטוואָרטעט לאַססען, דען איך ווייס זעהר גוט, דאָס איהר אוים פֿאָראורטייל יעדען יידישען סטודענטען פיר איינען מענשען האַל־

טעט, דער יעדעם אונרעכט, יאַ זאָגאַר יעדעס לאַסטער, גאַנץ אָהנע געוויססענסביסע אויסצואיבען פֿעהיג זיי, אונד זאָללטע דאַרום שאָן מיינע וואָרטע שפּאַרען; אַללײן איזט יענע זעלבסטבעוואוסטהייט, דאַס מאַן פֿאָר דעם אַלמעכטיגען גאָטט מיט ריינעם געוויססען ערשיינען קעננע, אויך הינרייכענד גענוג, דעם קורצזיכטיגען מענשען פֿאָן זיינער אונשולד צו איבערצייגען. אונד איזט עס דען ניכט איינעם יעדען פפֿליכט, זיך אויך פֿאָר דיזעם צו רעכטפֿערטיגען, אונד, ווי וויט מעגליך איזט, צו פערטיידיגען? אַלזאָ, מיין ליבער ר׳ יוחנן, נור דיזע פפֿליכט אַלליין איזט עס, וועלכע מיך דאַצו נעטיגעט, היר אָדער אין דער הייליגען שולע ביי אַללעם, וואַס נור הייליג איזט אין דער וועלט, אין געגענוואַרט דעם היזיגען עהרענווערטען ראַבינערס, מיטטעלסט אַבלעגונג איינעס פֿירכטערליכען שוואורעס מיינע אונשולד צו בעצייגען.

ר׳ גבריאל אַ שבֿועה? באַ! — דאָס איז עפּעס פֿאַרכערקעלען קיין גרויסער מורה מורינו.

ר׳ יוחנן *צו ר׳ גבריאלן.* האָט מיר נישט פֿאַראיבל, פֿאַרוואָס? אַ שבֿועה איז טאַקע אַ שבֿועה, נאָר, קומט מיין שמועה אָפּ, *צו רעדלעכן* ר׳ גבריאל מיינט נאָר, איז דען כערקעלע אַזוי אַ נאַר, אַז זי זאָל אייך גלייבן אויף אַ שבֿועה?

רעדלעך *כאַפּט זיך אָן מיט בײדע הענט ביים קאָפּ* נון, ווען אויך מיין ערשטער שוואור, דען איך אין מיינעם לעבען אַבצולעגען בעשלאָססען האַבע, נון, ווען אויך דיזער מיר זאָ איים־כערסט שווערע שריטט מיך ניכט צו רעטטען פֿערמאַג — *ער הייבט אויף בײדע הענט קעגן דעם הימל* נון, זאָ רעטטע דו, דו אַלל־ווירקענדער גאָטט, דיין אונשולדיגעס געשעפּף פֿאָן דיזער שענדליכען פֿערליימדונג! *ער וויינט.*

ר׳ גבריאל צו זיך אין דער שטיל איך קום דאָ איך גע־נוג אַפֿ הבוט־הקבֿר.

ר׳ יוחנן פֿונדעסטוועגן באַדאַרפֿסטו נישט אַזוי צו וויינען, וואָרן, קומט מיין שמועה אַפֿיר, סערקעלע איז אויך נישט זייער אומגערעכט, ביי איטלעכן מענטש איז דאָס זייניקע זייער טייער, נאָר דאָס גלייכסטע העט געווען, אַז דו זאָלסט דיך פֿאַרט מיישב זיין און זאָגן דעם אמת; וואָרן איך מוז דיר מגלה זיין, אַז סערקעלע וועט אַוודאי נישט שווייגן, און איך האָב זייער מורא, אַז דו וועסט פֿון איר נישט גוט אָפּשניידן.

ר׳ גבריאל און איך זאָג איך איך, מיין ליבער ר׳ רעדלעך, אַז איך האָב אויך זייער מורא דערפֿאַר, וואָרן איר קענט נאָך גאָרנישט די סערקעלע, וואָס דאָס פֿאַר אַ מענטש איז.

רעדלעך וויינט שוין נים, נאָר שמועסט מיט כּוח גלויבען זי מיר, מיין ליבער ר׳ גבריאל, דאַס איך דיזע סערקעלע זעהר גוט קעננע אונד פֿיללייכט פֿיל בעססער אַלס יעדער, דער זי קענט; יעדאָך פֿירכטע איך זי יעצט, טראָטץ איהרעס אייסערסט באָז־האַפֿטען כאַראַקטערס, גאַנץ אונד גאַר ניכט; דען גאָטט דער וועלטענריכטער וויכט, דאַס מיין געוויססען ריין זיי, אונד ווירד, האָפֿפֿענטליך אויך דאַס הערץ דעם קרימינאַלריכטערס זאָ לייטען, דאַס זיין אורטהייל מיינער אונשולד ענטשפּרעכען ווירד.

ר׳ גבריאל צו ר׳ יוחנן מילא, וואָס טויג מיר דאָס, מאַכט זשע שוין אַ סוף, וואָרן ווי איך זע איין, וועלן מיר דאָ היינט מיט אים צו קיין עק נישט קומען. מיר האָבן דאָס אונזעריקע געטון און גענוג. מאַכט אַן עק.

ר׳ יוחנן גיסט אָן ביידע גלעזלעך אין נייגט אויס די פֿלאַש. אַן עק איז אַן עק! קומט מיין שמועה אַפֿיר, אונז האָ׳מיר געטון,

וואָס עס איז נאָר אין אונזער יכולת געווען, ער טרינקט אויס און אַן עק.

ר׳ גבריאל שרייט שמשים! קומט אַריין!

שמשים קומען אַריינצוגיין.

ר׳ יוחנן צו רעדלעכן איצט גיי מיט זיי צוריק, פֿון וואַנעט דו ביזט געקומען צו די שמשים און הייסטס טאַקע אין איין וועגס סערקעלען אַריינקומען.

שמשים גוט, גוט.

רעדלעך גוטע נאַכט, מיינע העררען.

ר׳ גבריאל און **ר׳ יוחנן** ביידע מיט אַ מאָל גוט נאַכט, גוט יאָר.

רעדלעך מיט די **שמשים** גייען אַוועק.

פֿיפֿטער אַריינקום

ר׳ יוחנן, ר׳ גבריאל

ר׳ גבריאל צו זיך אין דער שטיל געלויבט צו גאָט, אַז איך בין שוין דעם פֿאַרשוואַרצטן קלאָפּאָט פּטור געוואָרן.

ר׳ יוחנן נייגט אויס די פֿלאַש פֿאַרוואָס האָט איר אָבער נאָך אַזוי ווייניק מעד געהייסן אַריינברענגען?

ר׳ גבריאל און אַז איך זאָל שוין געווען הייסן, וואָלט מיך כּוערקע תּיכּף געווען געפֿאָלגט?

ר׳ יוחנן ע, ווי קען מען ריידן, קומט מיין שמועה אַפֿיר, עס איז דאָך דאָ קיינער נישט איר משרת! זי העט אויך גאַנץ גערן, מען זאָל איר אַרבעטן אומזיסט — איך וועל איר אָבער נישט שענקען, נישט קשה.

זעקסטער אַריינקום

ר׳ יוחנן, ר׳ גבריאל, סערקעלע

סערקעלע קומט אַריין צו לויפן נו? האָט ער מודה געווען?

ר׳ גבריאל בּאַ! עפּעס אַזוי, עפּעס אַזוי... מען קען נישט אַרויס פֿון אים.

ר׳ יוחנן וואָס זאָל איך אייך דאָ אַ סך דערציילן און אָנבּרייען, איך וועל אייך ליבער זאָגן בקיצור און קיין שהיות נישט מאַכן: מיר האָבן אים דאָ געגנוג געפּאָרשט, אַהין און אַהער, איינער אויף דער זייט, און איינער אויף דער אַנדערער זייט, קורץ, קומט מיין שמועה אַפיר, — מיר האָבן בּיידע, איך ווי אַ גוטער פֿריינד, און ר׳ גבריאל ווי אייער התן, אונזערע רייד נישט געזשאַלעוועט, מיט גוטן און מיט בּייזן, וואָרן, קומט מיין שמועה אַפיר, אַז מען וויל עמעצן אַ טובה טון, מוז מען דאָך פּרוּוון אויף אַלע זייטן; איך האָבּ בּאַזונדער אין אים אַריינגערעדט, און אייער התן, זאָל לעבן, האָט זיך בּאַזונדער זייער אַ סך מי געגעבן אין דער זאַך, מיר האָבן אים געשטראָפט און מוראס געמאַכט און דערנאָך ווידער געבעטן מיט גוטע ווערטער, וואָרן, קומט מיין שמועה...

סערקעלע איז זייער אומגעדולדיק, זי פֿאַלט אים אין די רייד אַריין קומט מיין שמועה אַפיר אַהין, קומט מיין שמועה אַפיר אַהער, און צום סוף ווייס איך אַלץ נישט, וואָס ער האָט געזאָגט, — זאָגט מיר נאָר דאָס איינע וואָרט: האָט ער מודה געווען, צי ניין?

ר׳ יוחנן מודה געווען, הייסט עס, האָט ער, פּראַווע, נישט, נאָר ער זאָגט, אַז ער וויל גיין אין שול אַריין אין קיטל

און טלית שווערן בּיי אַריינקומט, אַז ער ווייסט נישט פֿון נישט צו זאָגן.

סערקעלע שמייכלט מיט כעס און מאַכט חוזק. פּשיטא?! — זעט איר, דאָס איז גאָר קיין קאַטאָוועס נישט! רעדלעך וויל גיין שווערן! אָ וואַ! עס גייט זיך גאָר אַ מורא אָן. צו ר׳ גבריאל איך פֿאַרשטיי אָבור נישט, וואָס שווייגט איר נאָך, ר׳ גבריאל? רעדט איר אייך אויך דאָס איין, אַז איך בּין דער נאַר און גלייב אָן דעם הולטייס שבועות?

ר׳ גבריאל איך האָבּ שוין דאָס דאָ פֿריער געזאָגט צו ר׳ יוחנן.

סערקעלע מילא, וואָס קומט מיר דאָ דערפֿון אַרויס, פֿון די רייד? איך האָבּ מיך אַצינד שוין גאָר אַנדערש מישבֿ געווען, איך וועל מיר שוין מיט אים אַן עצה געבן. נישטקשה, סערקע איז נאָך נישט געשטאָרבן. ער האָט זיך גוט דערפֿרעגט. איך וועל נאָר אָבער נאָך איין פּרוּוו מאַכן און הינדען אַ בּיסל אויספֿרעגן, אפֿשר וועל איך בּיי איך עפּעס מער פּועלן, ווי איר האָט בּיי אים געפּועלט — וואָרן ווי איך זע איין, איז מיט פֿרעמדע הענט נאָר גוט פֿייער צו שאַרן.

ר׳ גבריאל איך בּעט אייך, מהותנתטע־לעבּ, וואָס זענט איר אונז חושד? מיר האָבן אַוודאי געגנוג געטון; אַז ער האַלט זיך אָבער בּיי איין וואָרט, דאָ, דאַכט זיך מיר, העלפֿט שוין קיין תּלין אויך נישט.

ר׳ יוחנן נו אַדרבּא, וועלן מיר זען וואָס איר קענט; וועלן מיר זען, אויבּ איר וועט בּיי הינדען עפּעס מער געוואָר ווערן, און גלייבּט מיר, אַז איך ווינטש עס אייך בּתם לבֿ, אַז איר זאָלט מער פּועל זיין, ווי מיר, נאָר ער ציט אויף די פּלייצעס מיר דאַכט זיך, אַז אייער טרחה געבּעך איז גאָר אומזיסט.

ר׳ גבריאל אײ, פֿאַרוואָס? איך האַלט מיט דער מחותּנתטע, אַז פֿון הינדען קען זײַן, זי וועט זי נאָר אַ ביסל סטראַשען, וועט זי תּיכּף מודה זײַן.

סערקעלע און אַז זי וועט אַפֿילו נישט וועלן מודה זײַן, איז דאָך נאָך דאָ עפּעס אַ קרימינאַל אויף דער וועלט, אױ מײַנע כּוחות!

ר׳ יוחנן עס מוז שוין שפּעט זײַן? (ער שטייט אויף) איך וועל שוין גיין אַהיים, און איך, סערקעלע, בעט איך, איר זאָלט אײַך פֿאָרט נישט אַזוי אײַלן מיט דעם קרימינאַל, וואָרן, קומט מײַן שמועה אַפֿור, עס איז פֿאָרט בעסער מיט גוטן, ווי מיט בײזן.

ר׳ גבריאל דאָס איז ר׳ יוחנן זײער גערעכט, וואָרן אַזוי אַ זאַך קען זיך אַמאָל אַוועקשלעפּן אַ צײַט, אײדער מען קומט אַמאָל איבער הונדערט יאָר צו אַ סוף, און דערווײַל קאָסט געלט. אָט קומט דער מחותּן זאָ לעבן אײַך. כּ׳לעבן! איבערלײגט אײַך דאָ נאָך אַ מאָל דעם גאַנצן אינטערעס מיט אים, אײדער איר הייבט אָן אין גרױסע דרכים אַרײַנצוגײן.

סערקעלע אָ, דאָ האָט איר אָנגעטראָפֿן דעם רעכטן בעל־עצה, אױ מײַנע כּוחות! (זי ווינקט צו זײ, זײ זאָלן נישט דערצײלן ר׳ משהן.)

זיבעטער אַרײַנקום

ר׳ משה, סערקעלע, ר׳ גבריאל, ר׳ יוחנן

ר׳ משה (קומט גאַנץ שטיל אַרײַנצוגײן, פֿאַרטראַכט און אימעטיק, און קוקט זיך גאָר נישט אום צו קײנעם.)

ר׳ יוחנן גוטן אָוונט, ר׳ משה!

ר׳ משה (קוקט זיך אום) גוטן אָוונט, גוט יאָר, ר׳ יוחנן! ברוך הבא! וואָס פֿאַר אַ גאַסט זענט איר דאָס דאָ אַזוי שפּעט?

ר׳ יוחנן איך האָב געהערט פֿון אײַער גנבֿה, בין איך אַהער געקומען געוואָר ווערן, וואָס עס טוט זיך, צי ווייסט איר שוין עפּעס, צי נישט. וואָס מײנט איר, מײַן ליבער ר׳ משה, ווער האָט דאָס געקאָנט טון?

ר׳ משה איך מײן גאָר פֿראָסטע, אַזוי ווי זי האָט עס פֿון אַלדע שוואַרצע יאָר גענומען, אַזוי האָט זי עס ווידער צו אַלדע שוואַרצע יאָר צוריקגעגעבן! אָט פֿרעגט זי, איך פֿלעג איר תּמיד...

סערקעלע (פֿאַלט אים אין די רייד אַרײַן און לאָזט אים נים אויסרעדן) וואָס שמועסט איר דאָ מיט אים? וואָס ער קען אַליך זאָגן! איך האָב עס פֿלוצלינג גאָר אַלײן אַוועקגעגעבן? איך זאָל נישט הײַנט גאַנץ פֿרי אַלײן מיט מײַנע אײגענע הענט אַרײַנגעלײגן אין קעסטל אַרײַן דאָס שטערנטיכל מיט די צווייערלײ פּערל און צושליסן מיט דעם שליסעלע און האָב נאָך דאָס שליסעלע צוויי מאָל איבערגעדרײט, דערנאָך דאָס קעסטל טיף אונטערן שטרוי בײַ מיר צוקאָפּנס אין בעט אַרונטערגעשטופּט! איך ווייס ניט, עמיץ זאָלי טאַקע האָבן צען קעפּ פֿון עוג מלך הבשן, העט ער זיך אויך נישט געשטויבן, אַז דאָרט שטייט גאָר אַ קעסטל, אױ ווײ מײַנע כּוחות! האָט זיך דען גאָר נאָך פֿאַרלאָפֿן אַזוי אַ מעשׂה? איז דען נאָך גאָר אין דער וועלט אַזוי אַ שטראָף דערהערט געוואָרן, ווי אויף מיר איז דאָ געקומען?

ר׳ משה אײ, איך האָב תּמיד געוואָלט, אַז דער סוף וועט אַזוי זײַן, איך האָב דיר אײביק געזאָגט: „סערקע! אין דעם געלט וועסטו קײן ברכה נישט האָבן!“ אױ, פֿרעג נישט, סערקע, מיר האָבן זיך געקויפֿט מפֿטיר! אױ, הלוואי אונזער כּוח זאָל אַמאָל גוט זײַן.

סערקעלע צו ר׳ יוחנן און צו ר׳ גבריאלן וואָס טויגן מיר דאָ זיינע משוגענע רייד? וואָרן ער ווייכט נעבעך אַליין וואָס ער פּלוידערט? נו, מילא, פאַר היינט איז שוין אַן עק, וואָרן עס איז שוין אַנדאָס שפּעט, איר מעגט אייך שוין גיין געזעגעטערהייט, נאָר מאָרגן, אם ירצה השם, בעט איך אייך, איר זאָלט ביידע ווידער קומען צו גיין, וואָרן איך ווייס פיל, טאָמער באַדאַרף מען עפּעס, אוי מיינע כוחות!

ר׳ גבריאל נו, נו, איך וועל אַוודאי שוין מיט דעם באַגין דאָ זיין, וואָרן איך וועל אַוודאי נישט קענען שלאָפן די נאַכט.

ר׳ יוחנן איך וועל אַוודאי אויך קומען צו גיין, נאָר איך בעט אייך נאָך אַ מאָל, סערקעלע: האָט אין זין, וואָס איך האָב אייך דאָ פריער געבעטן, וואָרן, קומט מיין שמועה אַפיר, טוט עס נישט אים, נאָר זיין טאַטן אין קבֿר צוליב, — איך האָב אים זייער גוט געקענט, ער איז געווען אַ כשרער ייד.

סערקעלע נו, נו, איך וועל אייך שוין צוליב טון, גוט נאַכט, גוט נאַכט, גייט געזונטערהייט.

ר׳ יוחנן און ר׳ גבריאל ביידע מיט אַ מאָל גוט נאַכט! גוט נאַכט, ר׳ משה! זיי גייען אַוועק.

אַכטער אַריינקום

ר׳ משה, סערקעלע

סערקעלע משה! משה! דו ווילסט מיר נאָך צום איבעריקן דעם טויט מאַכן! זאָג מיר, וואָס ווילסטו? וואָס ווילסטו נאָך פון מיר האָבן? די פרעמדע מענטשן זענען אין שטוב, און דו רעדסט דיר זעלבע ווערטער? זאָג, זאָל איך דיר נישט אפשר

שיקן נאָך דעם רבֿ, אַז דו זאָלסט פאַר אים מתוודה זיין? אוי ווי, משה, משה! וואו איז דיין שׂכל אַהינגעקומען? — כּלעבן, עס איז מיר נאָר אַגרויס הידוש, וואָס דו שטעלסט דיך ניט אַנידער אויף דער גאַס פאַר איטלעכן אויסשרייען אַליין וואָס דו ווייסט! דער טאַטע, עליו השלום, פלעגט זייער אמת צו זאָגן, אַז מיט אַ ייד איז נאָר גוט אין שול אַריין צו גיין. עס גייט אים גאָר נישט אָן, וואָס איך בין שוין אַזש קראַנק פאַר צרות, אוי ווי, מיינע כוחות! זי וויינט וועל איך קענען די נאַכט כאָטש אַן אויג צוטון? עס גייט אים גאָר נישט אָן: האָט מען אים באַגנבֿעט — נו, האָט מען אים באַגנבֿעט!

ר׳ משה אוי ווי, וואָס ווילסטו פון מיר האָבן, וואָס? נו וואָס זאָל איך דיר טון? איך פרעג דיך, — ווייס איך דען ווער דער גנבֿ איז?

סערקעלע וואָס טייטש? עס האָט דאָס קיינער נישט געטון, נאָר דער גנבֿ, דער רעדלעך! און ווען עס זאָל דאָ קומען די גאַנצע וועלט פון מינחה און פון מעריב צונאַנד און זאָל מיך אָפּשפּאַרן, האָט עס פאָרט קיינער נישט געטון, נאָר ער, דער אַכבראָש, דער גנבֿ!

ר׳ משה אוי! איך ווייס שוין גאָר נישט וואָס דו קענסט אַליין אויסטראַכטן, פלוצלינג קען דיר גאָר אײַנפאַלן, אַז אויף דעם הימל איז אַ יריד! וואָס טייטש? איז דען נאָך דאָ אַזוי אַן ערלעכער יונג, ווי רעדלעך איז? פלוצלינג איז ער גאָר ביי דיר געוואָרן אַ גנבֿ! זאָג מיר, וואָס ווילסטו נאָך פון אַנדערע די עבֿירות אַראָפּנעמען, — האָסט אפשר ווייניק צו טראָגן אָן דיינע? אוי, איך, איך האָב גענוג.

סערקעלע אוי מיינע כוחות! זע נאָר, וואָס פאַר אַ שלימזלניק דו ביזט, אַדרבא, הער נאָר אַליין צו. ווי איך

בין היינט נאָכמיטאָג פונעם שלאָף אויפגעשטאַנען, איז דאָ קיינער נישט געווען אין שטוב נאָר דער גנבֿ, דער רוצח, מיט דעם שלימזל, מיט הינדען, אומשטיינס געזאָגט; און זי איז דאָך אַליין מודה, אַז ווי זי איז אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, האָט זי נאָר אים אַליין דערזען. וואָס ער האָט דאָ געטון, וויל זי דאָך נאָך נישט אויסזאָגן דעם אמת, און אפֿשר וועט ער מיר דאָס אויך אָפּלייקענען? האָב איך דען נישט מיט מיינע אייגענע אויערן געהערט, ווי ער האָט געזאָגט צו דעם פּירעניות, אַז ער איז שוין זייער גליקלעך; ער האָט פּערל און דימענטן גענוג? פֿרעג אים, לאָז ער מיר זאָגן אין די אויגן אַריין, אײַב עס איז ליגנד? דער גנבֿ! וואו האָט ער דאָס גענומען, דער רוצח? דער הראַבֿ! וואו האָט ער גענומען פּערל און דימענטן? וואָס? אַ מלאך האָט אים אפשר פונעם הימל עפּעס אַראָפּגעוואָרפֿן? געזונט זאָל ער אַזוי אין זיך האָבן!

ר׳ משה און אַז דו וועסט מיר דאָ זאָגן ביז מאָרגן, האָט ער עס פֿאָרט נישט געטון — ער וועט נישט טון אַזוי אַ זאַך!

סערקעלע נו גוט, מילא, איך און דו האָמיר עס נישט געטון; אַלטעניו אויך נישט; חיים... האָט דאָך גאָר קיין שׂכל דערצו נישט; פֿאַר הוהן, כאָטש זי איז דאָך גאָר אַן אויסוואָרפֿלינג, וועל איך שווערן, אַז זי איז קיין גנבֿ נישט, — וואָרן זי גייט דאָך איבער אַלעם תּמיד אַליין, אַזוי לאַנג זי איז ביי מיר, און עס פֿעלט קיין מאָל נישט אַפֿילו אויף אַ האָר; פֿאַר ר׳ גבֿריאלן, ווייסטו דאָך אַליין, אַז מען מעג אַפֿילו אומגעציילטע רענדלעך אַנידערלייגן, און סאַנדערע, ער איז דאָך דעמאָלט גאָר געווען אויף דער פּאָטשט; און ווייטער איז דאָך קיין שום בן־אָדם דאָ נישט געווען. נו זאָג זשע איצט דו אַליין! איך ווייס נישט, מען זאָל טאַקע אַנידערזעצן צוויי פּיצעלעך קינדער וועלן זיי אויך

נישט קענען אַנדערש זאָגן, אַז נאָר אַ היימישער גנבֿ האָט דאָס געטון, און דאָס נאָך רעדלעך. אוי ווי מיינע כּחות! פֿאַרשוואַרצט און פֿאַרפֿינסטערט בין איך געוואָרן, אַז איך האָב דיך פֿאַר אַ מאַן, און אַז דו קענסט נאָך זאָגן: „ער וועט נישט טון אַזוי אַ זאַך!“

ר׳ משה יאָ, יאָ, איך זאָג עס נאָך, ער וועט אַזוי אַן עבֿירה נישט טון.

סערקעלע אַוודאי טוט ער גאָר קיין עבֿירות נישט, דער הולטיי! האָסטו אים ווען געזען קושן די מזוזה? האָסטו אים ווען געהערט בענטשן, קריאת־שמע לייענען? — דאַוונט ער? לייגט ער תּפֿילין? קושט ער ציצית, ווי עס קער צו זיין? ווייסט ער, ווי אַ שבת, אַ יום־טובֿ בכּבֿוד צו האַלטן? זעסטו, ווייבלעך, מיידלעך, אַז ער דערזעט, דאָ לעבט ער, דער הראַבֿ! דאָ קוועלט ער, דער אויסגעלאַסענער מענטש. נאָר וואַרט נאָר, וואַרט, איך וועל אים שוין באַגראָבן! לאָז מען אים נאָר איינפֿירן אין דער פּאָליציי אַריין, לאָז ער נאָר כאַפּן אַזוי אַ דרייסיק שטעקנס, וועט ער שוין מודה זיין, דער רוצח!

ר׳ משה נו גיי שוין און טו דיר שוין וואָס דו ווילסט — איך וואַש מיר גאָר דערפֿון די הענט אָפּ, איך וויל דערפֿון גאָר־נישט וויסן, איך האָב שוין גענוג! לאָמיך זען, אַדרבא, ווי דו וועסט ווייטער מיט דיינע שפּעקולאַציעס די וועלט אויספֿירן. ער וויל אַוועקגיין.

סערקעלע נו? וואו גייסטו, וואו? ר׳ שמואל וועט דאָך דאָ באַלד קומען, ווייסטו דען נישט, אַז מען מוז מאָרגן גאַנץ פֿרי איינרייכן אין דער פּאָליציי אַריין? — איך האָב דאָך געשיקט נאָך אים.

ר׳ משה שרייב דיר און טו דיר, וואָס דו ווילסט —

צו זעלבע מעשיות קענסטו דיר שוין אליין אן עצה געבן. ער וויל ווידער אַוועקגיין.

סערקעלע שיק מיר כאָטש אַריין הינדען.

ר׳ משה בלייבט שטיין ביי דער טיר און קוקט אָן סערקעלען מיט דעם גרעסטן כעס זאָג מיר, וואָס ווילסטו נאָך פֿון דער אָרעמער באַגזלטער יתומה נעבעך האָבן? — איז די דען שוין נישט אין דער ערד?

סערקעלע וואָס האָסטו אַזוי מורא, איך וועל דאָך איר דאָ נישט אַ שטיק אָפּבייסן? האָב קיין מורא נישט, איך וועל איר גאָרנישט טון, איך וויל נאָר האָבן, זי זאָל מיר דאָ עפּעס צונייען. וואָס ציטערסטו אַזוי איבער איר?

ר׳ משה הער נאָר, סערקע! איך וועל זי דיר דאָ אַריינשיקן, נאָר וועסטו איר חלילה עפּעס וועלן טון, אַזוי ווי דיין טבעלע איז, זאָלסטו וויסן, סערקע, אַז איך בין דאָ אין דער אַנדערער שטוב! ער גייט אַוועק דורך דער טיר, וואָס איז אין דער רעכטער זייט.

ניינטער אַריינקום

סערקעלע אַליין

איך וועל מיט איר פֿריער אַ ביסל מיט גוטן שמועסן, טאָמער וועט זי מיט גוטן מודה זיין; וועט זי זיך אָבער האַלטן ביי איין וואָרט, ווינטש איך מיר אָסור נישט אין איר הויט צו שטעקן! האָט זי זיך יאָ פֿאַרליבט אָן דעם רעדלעכן, וועל איך זיי שוין זען ביידע התונה צו מאַכן אויך. נישטקשה, ער וועט שוין חרטה האָבן, וואָס ער האָט נישט געוואָלט קומען. איך וועל זיי שוין ביידע אויסרייסן, ווי די הינט!

צענטער אַריינקום

סערקעלע, הינדע

הינדע בלייבט שטיין ביי דער טיר, דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזט, און וויינט.

סערקעלע קום נאָר אַהער, הינדעלע! קום אַהער — נענטער — נאָך נענטער — האָב קיין מורא נישט, קום אַהער — נענטער — נאָך נענטער — אַזוי, זעץ דיך דאָ, מיין לעבן, נעבן מיר אַנידער אויף דער קאַנאַפּע.

הינדע גייט מיט מורא אַלעמאָל ביסלעכווייז נענטער און זעצט זיך.

סערקעלע האָסטו שוין געטרונקען דאָס ביסל קאַווע, מיין האַרץ? זעסטו, איך האָב דיר גאָר פֿאַרגעסן צוקער אַריינצושיקן...

הינדע וויינט הויך און קושט סערקעלען די האַנט.

סערקעלע לאַכט קלאָטערשט העהעהע, נו גיי שוין, נאַר, וויין נישט. איך ווייס אַליין, אַז עס אַרט דיך זייער, וואָס איך האָב דאָ אַזוי אַ גרויסן שאָדן געהאַט; נאָר פֿונדעסטוועגן באַדאַרפֿסטו נישט אַזוי צו וויינען, דו קענסט דאָך מיר נאָך חלילה ווהס קראַנק ווערן, און וואָס איז דאָס עפּעס, אַ סך ברידערנטעלכטער האָב איך דאָס? — אוי מיינע כוחות! — עס טוט מיר נאָר איין זאַך באַנג — די דימעטענע אויערינגלעך און די קליינע פּערעלעך מיט דעם פּאָרמאָאַרל — וואָס איך האָב מיר תמיד געחזרט, אַז ווען דו וועסט אם ירצה השם אַ כלה ווערן, וועל איך זיי דיר שענקען — האָב איך אויך ערשט אייערנעכטן אין דעם קעסטל אַריינגעלייגט, אוי ווי מיינע כוחות! זי קוקט הינדען שטאַרק אין פּנים אַריין, זיי שווייגן ביידע אַ פּאָר מינוט גאַנץ שטיל.

הינדע מומעניו! איר האט דאך מיך עפעס געהייסן אריינקומען, איך זאל עפעס צוגייען? וואס זאל איך צוגייען?

סערקעלע עס וועט נאך, מיין לעבן, צייט זיין מארגן אויך. הער נאר צו, מיין קינד! איך זאג דיר דעם אמת, איך האב מיר שוין לאנג א מכבנה געמאכט, איך זאל מיך מיט דיר, מיין הארץ, א ביסל צעשמועסן; דו ווייסט דאך, אז חוץ דעם אלעם וואס דו ביזט נעבעך אזוי יונג פאריתומט געווארן האסט קיין טאטן און קיין מאמען נישט *זי ווישט זיך די אויגן* און העסט גע־קענט, הלילה וחס, צו ווער ווייסט וואס נאך קומען, ווען איך זאל דיך נישט געוועזן צו מיר אין מיין הויז אריינגענומען, — אוי מיינע כוחות! — איך מיין חוץ דעם אלעם האב איך דיך דאך אזוי ליב, טאקע ווי מיין אייגן קינד, און מיר דאכט זיך, אז דו אליין קענסט נישט זאגן, אז דו האסט ווען ביי מיר א קשיודע געהאט! — איי וואס, איך בייזער מיך אמאל אויף דיר? דאס, מיין לעבן, ווײסטו, דאכט זיך מיר, אליין איינזען, אז איך מיין אליך נאר דיר לטובה. ווארן דו ביזט דאך גאר קיין נאר נישט און זעכט דאך, פארוואס ארט מיך נישט, אז איך זע א פרעמדע קינד עפעס א נארישקייט טון? פארוואס? ווייל איך דערמאן מיך, אז אזוי ווי איינער רעדט „רבי! די קו איז אייער".

הינדע *וויינט און קושט סערקעלען די הענט.*

סערקעלע מילא, זעסטו דאך אליין, אז כאטש איך ווייז נישט ארויס, אבער אינעווייניק אין הארצן ביזטו מיר איינ־געבאקן, האב איך דיך אזוי ליב ווי מיך אליין; דו זאלסט נאר וועלן גוט און פרום זיין, ווי זיין ליבער הייליקער נאמען געבאטן האט, אוי מיינע כוחות! וואס פארלאנג איך דען, מיין לעבן, פון דיר, וואס? איך פארלאנג דאך דא נישט פון דיר, אז דו זאלסט, הלילה וחס, איבערן דאך אריבערשפרינגען, — איך וויל נאר האבן,

דו זאלסט מיר דערציילן איטלעכעס פיצעלע, וואס דו ווייסט נאר פון אים — פון רעדלעכן, מיין איך. און גלייב מיר, זאל מיך גאט שטראפן אויף מיינע יונגע יאר, אויב עס וועט דיר, אדער אפילו אים כאטש א האר געקרימט ווערן; ווארן וואס איז דאס עפעס — א נאר בין איך? איך ווייס נישט? און אז מען מאכט יא שוין אמאל א קליין פעלערל, מיינסטו, עס איז עפעס חיות? אסור. דער מענטש איז דאך קיין מלאך נישט. נישטקשה, מיין לעבן, פאר מיר האט אסור נישט איפזיך, מעגסט מיר אליך דערציילן.

הינדע גילדענע מומעניו, בייזערט אייך נאר נישט, העל איך אייך שוין אליך דערציילן! איך ווייס, אז ווען איר וועט מיך נאר אויסהערן, וועט איר מיר אוודאי מוחל זיין. *זי קושט סערקעלען די הענט* איר זענט דאך מיין הארצעדיקן טאטנס שוועסטער; איך ווייס אליין, אז איך האב זייער א גרויסע עוולה געטון, וואס איך האב אייך ביז אהער נישט דערציילט.

סערקעלע נו, נו, האב נאר קיין מורא נישט, דערצייל מיר נאר אליך, אבער נאר דעם אמת; דעם אמת, מיין לעבן, האט גאט ליב, ווײסטו זען, מיין קינד, אז וועסט קיין חרטה נישט האבן, אוי מיינע כוחות!

הינדע עס וועט זיין אין דעם א יאר צוויי, ווען איר זענט געוועזן אין ווארעמבאד, געדענקט איר? געדענקט איר? — בין איך דעמאלט, ווי איר ווייסט, עפעס שלאף געווארן; איר זענט נישט געוועזן, און דער פעטער זאל לעבן איז אויך גראד געהאט ערגעץ אוועקגעפארן. דערווייל איז מיר אין מיין קרענק אלעמאל ערגער געווארן, אזוי, אז איך האב שוין גאר קיין כוח נישט געהאט אפילו ארומצוגיין איבער דער שטוב, רעדלעך אבער פלעגט — איך בעט אייך, מומעניו, בייזערט אייך נאר נישט...

סערקעלע דערצייל נאר, דערצייל ווייטער — נו? איך

װעל מיך אָסור נישט בײזערן, ביזט דאָך אַ נאַר, אַז איך שװער מיך? ח׳װײסט דאָך, אַז אַ שבֿועה איז בײ מיר זײער טײער, דערצײל נאָר, דערצײל, — רעדלעך אָבער פּלעגט...

הינדע רעדלעך אָבער פֿלעגט טאָג און נאַכט בײ מיר צו זיצן, ער האָט מיר שױן אײן מאָל געהאַט געזאָגט, אַז איך זאָל מיר לאָזן הײלן אַ דאָקטער. „איך", האָט ער געזאָגט, „האָב זײער מורא, הינדעלע, אַז ׳ח׳ ביזט זײער קראַנק". — איך האָב מיך אָבער זײער געשעמט פֿאַר אים צו זאָגן, אַז איך האָב קײן געלט נישט צו באַצאָלן דעם דאָקטער. װי ער האָט אָבער געזען, אַז עס װערט מיר אַלע טאָג ערגער, איז ער געגאַנגען און האָט מיר געבראַכט צו פֿירן אַ דאָקטער. איך בין דערנאָך געלעגן און האָב גאָר נישט געװאוסט װאָס עס טוט זיך מיט מיר. ערשט, אַז איך האָב אָנגעהױבן עפּעס צו מיר צו קומען, האָט מיר ערשט הײם דערצײלט, װי איך האָב אַלץ גערעדט אױם דעם װעג, און אַז איך ליג שױן צװעלעף טאָג אין בעט, און אַז איך בין שױן אײן מאָל אַזױ חרובֿ געװען, אַז רעדלעך האָט זײער געיאָמערט און האָט געהאָפּן דרײ דאָקטױרים, און אַז איך האָב זײער אַ סך אײַנגענעמענישן פֿון דער אַפּטײק גענומען, קורץ, עס איז גאָר קײן קאַטאָװעס נישט געװען, װאָס איך האָב אַלץ געקאָסט. איך בין דערנאָך, געלױבט צו גאָט, געזונט געװאָרן און האָב ערשט דער־נאָך געװאָר געװאָרן, אַז דאָס איז אַלץ געװען פֿאַר רעדלעכס געלט, ער האָט פֿון מײנעטװעגן גאַנצע נעכט נישט געשלאָפֿן און אַלע זײנע קלײדער און זאַכן, אַפֿילו דאָס זײגערל, פֿאַרקױפֿט. איך האָב עטלעכע מאָל געבעטן און האָב אים געזאָגט, אַז איך װעל זען אים דאָס ביסלעכװײז אָפּצוגעבן, װאָס איך האָב אים גע־קאָסט...

סערקעלע (פֿאַלט איר אין די רײד אַרײַן) נו װאָס איז?

בײ איטלעכן מענטש איז זײַן געזונט דאָס טײַערסטע, נו װאָס איז, מײַן לעבן, האָסטו אים פֿאַר דאָס אַצינד געהײסן נעמען דאָס קעסטעלע מיט דעם צירונג, נישט װאָר, מײַן קינד?!

הינדע (קוקט אָן סערקעלען) װאָס? זאָל גאָט היטן, איך האָב פֿאַרקױפֿט די אױרינגלעך װאָס איך האָב געהאַט פֿון דער מאַמען עליה השלום. ער האָט אָבער קײן אײנציקן קרײַצער נישט געװאָלט נעמען בײ מיר. געזאָגט האָט ער אָבער, אַז פֿון מײנעטװעגן װאָלט ער זײַן גאַנץ לעבן אױך אַװעקגעגעבן, און איך באַלײדיק אים זײער, אַז איך װיל אים אָפּגעבן. און פֿון דעמאָלט אָן... (זי בלײַבט פּלוצלינג שטיל שטײן און שעמט זיך.)

סערקעלע נו? װאָס פֿון דעמאָלט אָן?

הינדע און פֿון דעמאָלט אָן האָב איך ערשט אָנגעהױבן אײַנצוזען, װי ליב ער האָט מיך. (זי קוקט סערקעלען שטאַרק אָן.)

סערקעלע נו יאָ, דאָס איז שױן רעכט; װאָס האָט איר אָבער הײַנט נאָכמיטאָג דאָ געטון, הע?

הינדע גילדענע מומעניו! איך װעל אײַך זאָגן דעם רעכטן אמת. ער איז דאָ געװען און האָט מיר געזאָגט, אַז ער זשאַלעװעט מיך, װאָס איך לײד בײ אײַך זײער גרױסע צרות, אַז איר פֿאַרגינט מיר נישט אַפֿילו דאָס ביסל עסן; האָב איך אים געזאָגט, אַז עס איז גאָר ליגנד, אַז ער איז זיך גאָר טועה, אַדרבא, איר זענט זײער גוט קעגן מיר. האָט ער מיך פֿאַר די רײד אָנגעהױבן זײער צו איבערבעטן און האָט מיר אַ... אַ קוש געגעבן. האָב איך אָבער מורא געהאַט, עס זאָל נישט עמעץ גראָד אָנקומען, האָב איך אים זײער געבעטן, ער זאָל מיך אָפּלאָזן, האָט ער נישט געװאָלט, האָב איך אים װידער געבעטן, און װײס אַלײן נישט, װי איך פֿאַל ארים... אים אױך אַ קוש צו געבן.... (זי בלײַבט שטיל שטײן און שעמט זיך.)

סערקעלע אַלץ אמת. שוין אַ ביסל מיט כעס איך בין דיר שוין דאָס אויך מוחל; וואָס האָט ער אָבער געזאָגט, אַז ער האָט פּערל און דימעטן גענוג? האָט ער דען שוין דעמאָלט גענומען דאָס קעסטל מיט צירונג, הע?

הינדע פלוצלינג: ווי פאַלט איר אוים, ער וועט פלוצלונג נעמען אייער קעסטל מיט צירונג? — ער? ער ווייסט גאָר נישט פֿון דער גאַנצער מעשׂה; ער האָט נאָר געזאָגט, אַז ווען איך האָב אים ליב, מאָג שוין די גאַנצע וועלט האָבן פּערל און דימעטן, וויפל זיי ווילן, — אַז ער האָט נאָר מיך, האָט ער שוין פּערל און דימעטן גענוג!

סערקעלע און מיין קעסטל מיט צירונג וואו איז?

הינדע וואָס פֿרעגט איר מיך? וויס איך?

סערקעלע גיט זיך פלוצלינג אַ שטעל אויף מיט כעס וואָס? דו ווייסט נישט? דו ווייסט נישט, אַז רעדליך האָט געגנבֿעט מיין צירונג? ווילסטו דאָס נאַרן, דו לייַדאַטשקע!? דו מיינסט אפשר ווייל איך האָב ביז אַהער מיט גוטן געשמועסט, מיינסטו, אַז דו וועסט מיך שוין גאָר אָפּנאַרן? איך וועל דיר אָבער ווייזן, אַז איך הייס סערקע! זי שרייט אַלע מאָל העכער מיט דעם גרעסטן כעס האַרט נאָר, איך וועל אים נאָר לאָזן קייטעליך אויף די הענט און אויף די פֿיס אָנטון, ער וועט שוין זאָגן דעם אמת! לאָז מען אים נאָר אַזוי אַריינוואַרפֿן אַ פּאָר הונדערט קאַנטשיקעס, אַז דאָס קאַבעדיקע דם זאָל פֿון אים רינען ווי וואַסער, וועט ער שוין זאָגן, וואו מיין צירונג איז! שטיקווייז וועל איך לאָזן פֿון אים לעבעדיקערהייט רייסן, און דו, דו גנבֿטע, מוזט שטיין דערביי און צוזען, צוהערן מוזטו, דו בעסטיע, ווי ער וועט קוויטשען און שרייען, אַז דאָס קול וועט גיין ביז אין הימל אַריין! פֿאַרפוילן וועל איך אים לאָזן אין קרימינאַל, און דו, אויסוואורפלינג,

וועסט אַלע טאָג מוזן פֿון אים קופּעסווייז די ווערעם אַראָפּשאַרן! ניין, איך וועל נישט רוען, איך וועל נישט זשאַלעווען, איך וועל נאָך לייגן דאָס לעבעדיקע אויף דעם טויטן, איך וועל מיך צום איבעריקן בדלות שטעלן, און דאָס מייניקע — מוז ער מיר אָפּגעבן!

הינדע האָט זיך זייער דערשראָקן און האָט זיך מיט ביידע הענט דאָס פּנים פֿאַרהאַלטן; פּלוצלינג לויפֿט זי צו צו סערקעלען און פֿאַלט פֿאַר איר אַנידער אויף דער ערד מומעניו! גילדענע מומעניו! — ניין — ניין — ניין — איך קען — שוין לענגער — נישט — אויסהאַלטן — ניין, מומעניו!

סערקעלע שרייט זייער הויך, מיט דעם גרעסטן כעס נו, זאָג זשע מיר תּיכּף, וואו איז מיין צירונג? — וואו האָט עס רעדלעך אַהינגעטון? זאָג, וואו איז מיין האָב? וואו איז מיין פּראַצע?

הינדע שטייט אויף און ציטערט ניין — ניין — רעדליך — איז — נישט — קיין — גנבֿ!

סערקעלע לויפֿט צו צו הינדען און הייבט אויף ביידע הענט און וויל זי שלאָגן. דערווייל גיט זיך אָן עפֿן די טיר וואָס איז אין דער רעכטער זייט, און ר' משה קומט אַריין צו לויפֿן און גיט סערקעלען אַ וואָרף אַנידער איף דער קאַנאַפּע און כאַפּט הינדען ביי דער האַנט און לויפֿט מיט איר אַוועק דורך דער טיר וואָס ער איז געקומען; סערקעלע שרייט גאַנץ הויך, מיט אַ יעמערלעך קול אוי וויי! אוי וויי מיינע כּוחות! דער פֿאָרהאַנג לאָזט זיך אַראָפּ.

סוף פֿון דעם פֿערטן אויפֿצי

פיפטער אויפצי

דער אַנדערער טאָג אין דער פרי. עס קומט פאַר אַ געסל, מען זעט דעם אָפענעם טויער און די פענסטער פון ר' שמעלקע טרויניקס איינפאָרהויז. אויף אַ לאָדן פון אַ פענסטער שטייט אויסגעמאָלט, ווי די מרגלים טראָגן אויף דראָנגען אַ גרויסן בונט ווייטרויבן, און אונטערגעשריבן מיט גרויסע אותיות „שמעלקע טרויניקס". פאַר דער טיר שטייט אַ גרויסע באַנק.

ערשטער אַריינקום

דער פרעמדער אַליין

ער זיצט פאַר דער טיר, אויף דער באַנק, האַלב אויסגעטון און האַלב נאָך ווי אַ וואַנטמאַן אָנגעטון אין דייטשע קליידער איך בין אויסעראָרדענטליך מידע. דאָס וואַר איינע רייזע! טאָג אונד נאַכט צו לאַנד אונד צו וואַססער, אָהנע איר־ענדוואָ רעכט אויסצורוהען — דאָך דעם אַללמעכטיגען זיי עס געדאַנקט, איך בין נון ווידער, נאַך פערפלאָססענען זעקס יאַהרען, אין מיינער היימאַט. ווי מיר היר אַללעס זאָ פערענדערט, פערבעססערט, יאַ פערשענערט, קענט איך זאַגען, פאַרקאָממט, די שטראַסען — ווי זויבער, די הייזער — ווי נידליך אונד שעהן! גאָטט! ענטשפּריכט איך דאָס איננערע דעם איסערען? זאָנדערבאַר! וואַרהאַפטיג זאָנדערבאַר גענוג איזט עס, דאָס נאַך זאָ פילען מאַרטערפאָללען יאַהרען, נאַך דיזעם אויסעראָרדענטליכען שמאַכטען אונד זעהנען נאַך דעם ליבלינג מיינעם הערצענס, איך מיך ניכט איין מאַהל געטרויע ערקונדיגונגען איבער איהר בעפינדען איינצוציהען. ער שווייגט אַ ביסל שטיל און טראַכט נאָך ליבעס קינד! ווי ערגינג עס דיר היר וועהרענד דער צייט מיינער אַבּווענהייט? האַט דיינע געזונדהייט מיט מיינעם רייכטומע גלייכען שריטט געהאַלטען? האָלדעס טעכטערכען! וויא זיהסט דוא דען יעצט אויס? — איזט דער צאַרטע שפּרעסלינג צום האָפפנונגספאָללען ביימכען הערויפגעוואַקסען? ביזט דו דעם וואונשע דיינעס דיך איבער אַללעס ליבענדען פאַטערס געמעס זיינער ני פערגעסליכען זעליגען רהלע עהנליך געוואָרדען? אָדער... ער בלייבט זיצן גאַנץ טרויעריק פאַרטראַכט. דערנאָך גיט ער זיך אַ כאַפּ אויף ניין, ניין, וועג מיט דיזעם העללישען געדאַנקען. אָ אַללגיטיגער שעפּפער, דער דו מיר זאָ אָפט אין מיינער נאָט בייגעשטאַנדען, היממלישער פאַטער אַללער וועזען! נעהמע מיר דיינען זעגען, מיינע געזונדהייט, מיין לעבן, נעהמע מיר אַללעס, אַללעס, נור דיזעס ליבע, דיזעס שעהנע קינד ניכט! ער שווייגט אַ ביסל שטיל.

צווייטער אַריינקום

דער פרעמדער, ר' שמעלקע

ר' שמעלקע קומט פון דער גאַס מיט אַ שטעקן אין דער האַנט און וויל גיין אין טיר אַריין; ער בלייבט שטיין, ווי ער דערזעט דעם פרעמדן. אָ וואַ! גוט — גאָט ברוך הוא, האָט דאָך מיר כּאַסערט אַ גאַשט! ער נעמט אַראָפּ דעם ספּאָדעק און נייגט זיך גאַנץ טיף פאַר דעם פרעמדן וויטאַמי פאַנאַ דאָבראָדזיעיאַ, יאַק סיע יאַסניע וועלמאָזשני פאַן דאָבראָדזע מאַ?

פרעמדער זעט נאָך נישט ר' שמעלקען און שמועסט ווייטער צו זיך אַליין וואָס וועדע מיין גליק, מיין לעבען, אָהנע דיזעס קינדע?

ר' שמעלקע צו זיך אין דער שטיל אַהאַ! ער איז זיך אַ דייטש!

פרעמדער *קוקט זיך אום און דערזעט ר׳ שמעלקען* זינה זי פֿיללייכט דער ווירט דיזעס הויזעס?

ר׳ שמעלקע *גייט נעענטער צו צו דעם פרעמדן און נייגט זיך ווידער אַזוי ווי פריער; ער בלייבט שטיין פאַר דעם פרעמדן און רעדט צו אים גאַנץ גשווינד* יאָ, מיין האַר! זייען זי מיר גאָר סיין ווילקאָמען, אייערע גנאָדן! וואָס סאַפֿן, וואָס באַפֿעלן אייערע גנאָדן? אַ סיינע, פֿיינע, געמאָלטע, ליכטיקע צימערל, אַ פרעכטיקע סטאַל, פֿרים היי, אַ וואוילע האָבער, אַ הערלעכע עסן און טרינקען, וועלכעש אייערע גנאָדען זיך ווינטן, אַ גוטע אַלטיטסקע מעד, אַ ווייטראַוונע גלעזעלע ווין, פֿון די וואוילע גאַטונקעס,— סאַפֿן נאָר אייערע גנאָדן! באַפֿעלן נאָר אייערע גנאָדן! אַ גלייך, אַ באַלד וועט מען זיך לויפֿן און ברענגען צו טראָגן אַ טסי:, אַ קאַווע, אַ סטאַרקע גלעזל פּאָנטש, אַ ליקווער, אַ סווייצער קעז, אַ סטאָק מאַרינאַט, אַן אָנגאַריכע בראָנדזע, אַ לענדעריסן הערינג, אַליץ, אַליץ קענען זיך אייערע גנאָדן באַקומען ביי דעם גראָבן סמעלקע טרזיניקס, און גאַר פֿאַר אַ ספּאַט געלט, סאַפֿן נאָר אייערע גנאָדן! באַפֿעלן נאָר אייערע גנאָדן!

פרעמדער *צו זיך אין דער שטיל* עס פֿריט מיך אונגעמיין, דאַס מאַן מיך אין דיזער טראַכט היר ניכט מעהר ערקענט! *הויך צו ר׳ שמעלקען* איר זענט אייך טועה, מיין ליבער ר׳ שמעלקע! איך בין אַ ייד.

ר׳ שמעלקע *טוט זיך גאַנץ געשווינד אָן דעם ספּאָדעק* אַ יידל! *צו זיך אין דער שטיל* מיין בייזער הלום צו זיין קאָפּ זאָל זיך אָנהייבן אוישלאָזן, איך העט זיך געסוואָרן — אַ סלאַכציין! *ער זעצט זיך אַנידער לעבן דעם פרעמדן און גיט אים די האַנט* סלום-עליכם! פֿון וואַנעט זייט איר זיך? וואוּאַהין פֿאָרט איר זיך?

פרעמדער עליכם השלום! איך קום דאָ נישט ווייט פֿון הי׳...

ר׳ שמעלקע זייט איר זיך אפֿסר אַ קאַרדאָנער? דאָט איר ניט חזיר-האָר, חלב, ענים, יוכטן אָדער באַקאַליעס צו פֿאַרקויפֿן?

פרעמדער ניין, איך האָב גאָרנישט צו פֿאַרקויפֿן.

ר׳ שמעלקע אָדער באַדאַרפֿט איר זיך אפֿסר ביי אונז עפּעס צו קויפֿן? סניט-סחורה, צעלניק, געוואַנד און אפֿסר גאָר קאָשעש? — ניין? זאָגט זיך נאָר מיר, איך וועל זיך מיט אייך גיין, איך וויל זיך אייך ווייזן, וועט איר זיך בוודאי אַליץ בחצי-חינם קויפֿן. זאָגטס נאָר, זאָגטס, וואָס ווילט איר זיך ביי אונז אין דער לעמבערג האַנדלען? איך בין זיך אַ מבֿין גדול אויף כל מיני סחורות.

פרעמדער איך דאַרף איצט גאָרנישט צו קויפֿן, איך וויל אייך נאָר בעטן, אויב איר האָט נישט עפּעס אַ באַזונדערע סטאַנציע פֿון מיינעטוועגן?

ר׳ שמעלקע פֿון אייערטוועגן? ניין, ניסטאָ. *ער וויל אַוועקגיין.*

פרעמדער *טאָמער* יאָ, איך וועל אייך גוט באַצאָלן, בילעבן.

ר׳ שמעלקע ניין, ניין, ניסטאָ. איך מיין, אַז איר זייטס אויך גאָר סלעכט אַהער פֿאַרפֿאָרן.

פרעמדער איר האָט דאָך אָבער ערשט אַליין געזאָגט, אַז איר האָט יאָ זייער אַ שיין געמאָלט שטיבעלע?

ר׳ שמעלקע נו יאָ, איך האָב זיך טאַקע אַ סך זייער סיינע שטיבעלעך, אָבער נאָר פֿון סלאַכציצעס וועגן, — היינט איז זיך ביי מיר די צייט פֿון די קאָנטראַקטעס. *ער וויל אַוועקגיין און מאַכט אויס דעם פרעמדן חוזק* ניסטקסה, מיין ליבער ר׳ קרוב, אייערע

באַרפֿאַט אַלפֿים קערבלעך מעגט איר אַפֿילו דאָרט הינטן אין די סענקסטוב אויך אַנידערלייגן, עס וועט זיי אייך, אָסור חזיר, קיינער ניט באַגנבֿענען! *ער לאַכט.*

פרעמדער *אַנטלויפֿט* נאָר נישט, קומט נאָר אַהער, איך וועל אייך נאָר עפּעס זאָגן, אַנטלויפֿט נאָר נישט, קומט נאָר אַהער, נאָר אויף איין וואָרט!

ר' שמעלקע *קומט צוריק צו גיין* נו, וואָס?

פרעמדער וואָס אַנטלויפֿט איר? זעצט אייך נאָר דאָ נעבן מיר אַ ביסל אַנידער.

ר' שמעלקע *מיט כּעס* נו זאָגטס, זאָגטס, וואָס ווילט איר? איך האָב זיך קיין צייט ניט מיט אייך דאָ אַסך צו באַלאַמוצען, היינט איז זיך ביי מיר אַ מינוט אַ שעה, און אַ שעה — אַ טאָג, אַ טאָג — דאָס מינדסטע אַ רענדל.

פרעמדער איך וועל אייך זאָגן גאָר דעם אמת, איך קום דאָ אַצינד פֿון זייער אַ ווייטן וועג; איך בין געפֿאָרן טאָג און נאַכט, אַצינד בין איך זייער מיד און העט מיך גערן ערגעץ נאָר אויסגערוט. בעט איך אייך, מיין ליבער ר' שמעלקע: גיט מיר אַ באַזונדער שטיבל, עס מעג זיין וואו עס איז, אַבי איך זאָל מיך נאָר האָבן וואו אויסצורוען; איך וועל אייך אַוודאי זייער גוט באַצאָלן, אַפֿשר בעסער, ווי אַ גרויסער שררה, קורץ — איך וועל אייך געבן וויפֿל איר ווילט אַליין.

ר' שמעלקע איך קען זיך פֿון די יידישע צאָלעכץ; וויפֿל קענט איר זיך גאָר געבן פֿאַר אַ מעת־לעת? און ווי לאַנג קענט איר זיך גאָר אויפֿהאַלטן אַ סטיבעלע? זאָגטס, זאָגטס!

פרעמדער *צו זיך אין דער שטיל* אוים דיזער נאַט מוס מיר איינע ליגע העלפֿען. *הויך צו ר' שמעלקען* איך קען אייך אַליין

נאָך נישט רעכט זאָגן, ווי לאַנג איך וועל הי דאַרפֿן צו בלייבן, וואָרן איך מוז דאָ וואַרטן אויף אַ גראַף, וואָס האָט מיך דאָ באַשטעלט; ער וועט אַוודאי אַהער קומען היינט אָדער מאָרגן, ער וועט דאָ קומען מיט אַ גרויסן הויף, איר וועט פֿון אים אַוודאי זייער אַ סך לייזן, וואָרן ער איז זייער רייך, איר מעגט מיר גלייבן; אַז איר וועט צו נאים נישט צולייגן.

ר' שמעלקע אַזוי? נו, אַ יידל צוליב טוז מען זיך פֿון אַלץ טון, פֿלעגט דער בערדיטשעווער עליו־השלום צו זאָגן; נו, איך וועל זיך אייך פֿון געבן אַ סטיבעלע, עס איז פּראַוודע אַ ביסעלע נעבן דער סטאַל, אָבער פֿאַר אַ יידל איז עס גענוג אַ פֿיין סטיבעלע; איר וועט זיך מיר נאָר געבן אַלט רייניסלעך אַ וואָך, בּילעבן גאָר בחינם, נאָר עס איז דאָך נאַסע נאמנה, וואָס טוט מען ניסט אַלץ פֿון אַ יידלס וועגן?

פרעמדער *צו זיך אין דער שטיל* ווען דיזעס בחינם הייסט, וואַס קאַן נאָך בעצאַהלונג הייסען?

ר' שמעלקע וואָס? איר זייטס אייך ערכט מיסבּ, געפֿעלט אייך אפֿשר ניסט? *ער וויל אַוועקגיין* נו, גייטס, זוכטס אייך ערגעץ אַנדערש וועלוועלער, און אפֿשר ווילט איר גאָר בחינם — גייט זיך אין די אורחים־הויז אַריין, דאָרט ביי דער שול וואוינט דער גבאי.

פרעמדער *האַלט אים ביי דער האַנט און לאָזט אים נישט אַוועקגיין* נו, ט, איך וועל אייך שוין געבן אַכט דייניש, הייסט נאָר שוין מיינע זאַכן אַהין טראָגן.

ר' שמעלקע נו, נו, מען וועט זיך פֿון טראָגן, גיט זיך נאָר פֿריער אַהער די מטבע.

פרעמדער *נעמט אַראָפּ פֿון זיך אַ בייגאַרטל מיט געלט און גיט*

ר׳ שמעלקען אַרויס אַ רענדל נאַ! דאָ האָט איר אַ רענדל, און לאָז די רעשט בלייבן ביי איך ביז צום חשבון.

ר׳ שמעלקע *מאַכט העוויות, ווי איינער וואָס איז מלא שמחה* אָ וואַ! כאַמע רענדלעך! *ער נעמט צו דאָס רענדל* נו, נו, סוין גוט! *ער וויינט דאָס רענדל אין דער האַנט און שרייט אַריין דורך דעם פענסטער* בערל! טראַג זיך אַריין די זאַכן, דעם דייטשן סוהרכ זאַכן און די כיינע געמאָלטע סטיבעלע. *צום פרעמדן* איר זאָלט \מיר מאַריך ימים ושנים זיין, מה שמיך? ווי הייסט איר?

פרעמדער איך הייס *ער איז זיך אַ ביסל מישב* איך הייס שלמה גוטהערץ.

ר׳ שמעלקע גוטהערץ! גוטהערץ! אפשר נאָר אַ קרוב פון די ר׳ דוד גוטהערץ, וואָס איז זיך פאַר עטלעכע יאָרן אַוועק פון אונז?

פרעמדער איך קען איך נישט זאָגן, צי יאָ, צי ניין, נאָר עיקר שכחתי, איר האָט דאָך עפּעס פריער געזאָגט, אַז איר האָט אַ גוט גלעזל וויין?

ר׳ שמעלקע אוי ווי אַ וויין! אוי ווי אַ וויין! איך זאָג איך אַ וויטראַוונע, אַ זיסינקע, אַ סטאַרקע, גאָר אַ מאַסלים! און כלעבן, כסדר אויך; דער סאַווראַניער רבי, זאָל מאַריך ימים ושנים זיין, איז אַמאָל הי געווען, האָט ער אָסור קיין אַנדערע וויין נישט געוואָלט טרינקען, נאָר די מיינע; איך האָב זיך ביי דעם צדיק געלייזט אַ סך געלט. איר קענט זיך ביי מיר קריגן אַלערליי גאַ־טונקעס: אי רויטע, אי ווייסע, צו צוויי רייניס, צו פיר רייניס און צו אַכט רייניס אַ בוטעלקעלע אויך.

פרעמדער נו הייסט נאָר אַהער ברענגען אַ בוטעלקעלע וויין פאַר פיר רייניש מיט צוויי גלעזלעך.

ר׳ שמעלקע מיט צוויי גלעזלעך? באַלד, זאַראַס, תיכּף! *ער שרייט אַריין דורך דעם פענסטער* בערל! ברענג זיך נאָר געשווינט אַ בוטעלקעלע וויין, פון די גוטע, מיט צוויי גלעזלעך, הערסטו? פאַר פיר רייניס, פון די גאַנץ גוטע, און מיט צוויי גלעזלעך, הערסטו? *ער זעצט זיך אַנידער לעבן דעם פרעמדן* איך זאָג איך, מיין האַרציקער, גוטיצקער ר׳ סלאַמקע, עס זענען זיך סוין גאָרניסט די ציטן, סוין גאָרניסט די יאָרן, סוין גאָרניסט די מענטשן וואָס פלעגן אַמאָל צו זיין. איך קען זיך גאַנץ גוט דערמאַנען, ווי פאַר עטלעכע יאָר, אַז עס איז זיך געקומען די צייט פון די קאָנטראַקטעס, פלעגט תמיד ביי מיר אומעטום פול צו זיין פון שררות, מען האָט נישט געקענט אַ שפּילקע צו דער ערד וואַרפן; איטלעכער שררה האָט זיך געהאַט דריי קאַטכן צו זעקס פערד, גאָר ווי די לייבן, און אפשר צוועלף לאָקייקעס, איך זאָג איך, עס האָט טאַקע געשווייבלט און געגריבלט פון שררות, און די געלט איז זיך געפלויגן פון איין קעסענע אין די אַנדערע! עס איז טאַקע געווען אַ נחת; אַז עס פלעגט זיך אַזוי אַריינצופאָרן אַ שררה, האָט מען זיך אָן אים טאַקע געהאַט אַ פעניץ. היינטיקע צייטן אָבער, אַז עס קומט זיך סיין אַמאָל עפּעס אַ שלאַכצינקע, מאַכט ער זיך מיר גאָר מסוגע! אמת, ער היקעט און סטוקעט, אַזוי ווי דעמאָלט, ער דרייט זיך די צופרינקע אַזוי ווי דעמאָלט, ער לאַרעמט און כרייט, אַז ער וויל עפּעס, גאָר אַזוי ווי דעמאָלט; דערקעגן, אַז עס קומט זיך צו די בידנענקע הסבון נעבעך, ווערט ער זיך גאָר נסתנה, ער ווערט זיך אַזוי אַ פאַקאָרנינקע, אַזוי אַ סטילינקע, אַזוי אַ כפּאַקאָניצקע, און מען הערט פון אים נישט מער, נאָר „טסעקיי, מאָי סמעלקעניו! ניעמאַם טעראַז פיעניאָנדזע, דאַם צי זבאָזשע״ — נו, וואָס טויג זיך מיר זיין תבואה, איך באַדאַרף זיך די געלט, אוי די געלט, די געלט!

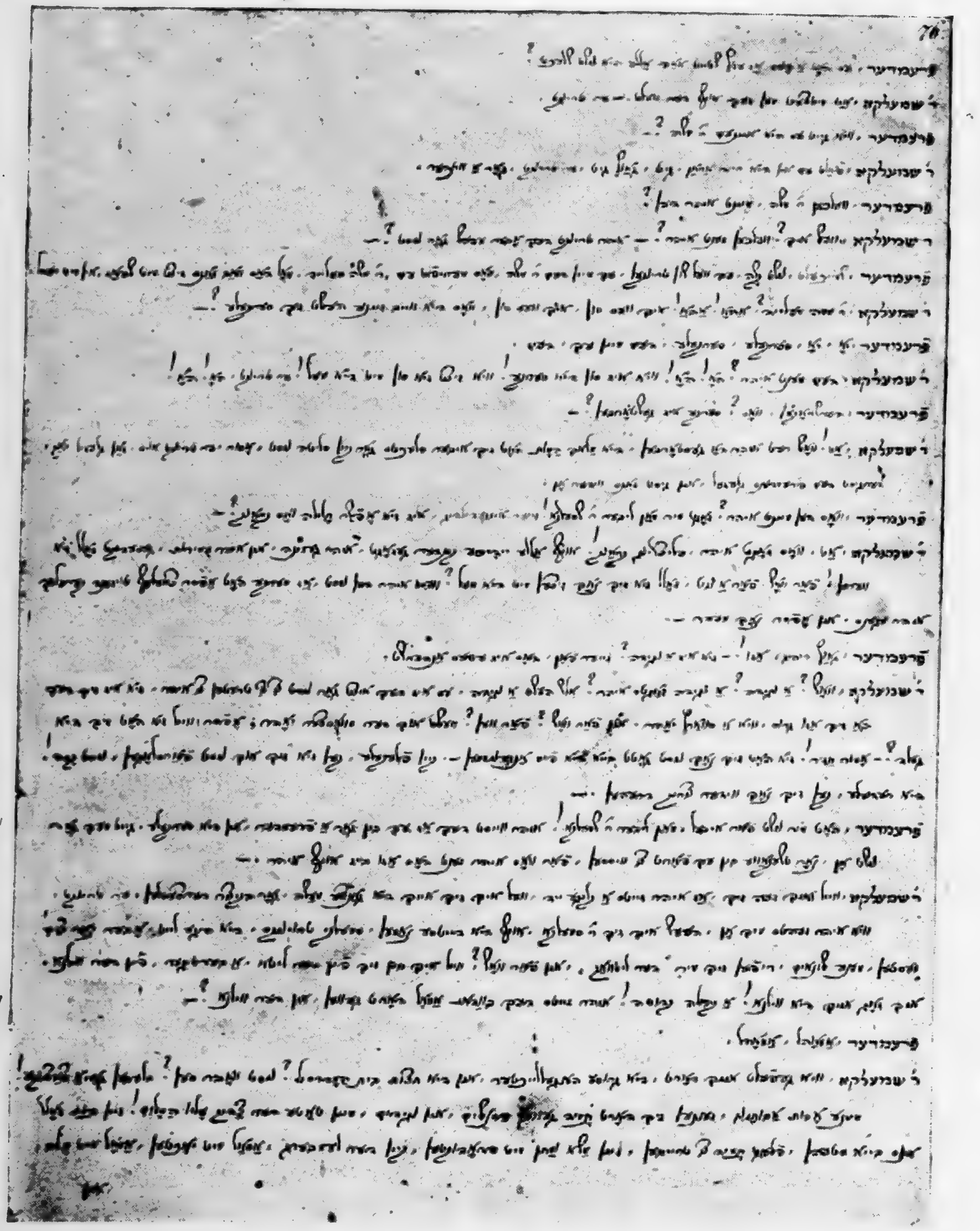

ז׳ 76 פון סערקעלע, כתב־יד 3.MS

(גרייס פון אָריגינאַל 21×16½ צ״מ)

פרעמדער ווייסט איר אָבער, מיין ליבער ר׳ שמעלקע. פאַרוואָס דאָס איז אַזוי געוואָרן? ווייל פּאַרצייטנס פלעגט אַ שררה זייער ווייניק צו פילנעווען זיינע גיטער, ער פלעגט נאָר צו פאָרן אין שטאָט אַריין הולטייען און הובות צו מאַכן, ביז ער האָט די גיטער פאַרהולטייעט און עס איז אים צום סוף גאָר נישט געבליבן; און דאָס זענען מיר דאָך אפילו, אַז די שררות, וואָס האָבן גע־פילנעוועט זייערע גיטער און זענען זייער ווייניק צו איך אין שטאָט אַריין געקומען, זענען נאָך אַסך רייכער אין גיטער און אין געלט.

ר׳ שמעלקע אי, וואָס! האָט מיר ניסט פאַראיבל, איר ווייסט ניסט; איך וועל זיך אייך זאָגן, פֿון וואַנעט דאָס איז געקומען: פּאַרצייטנס, דאַכט זיך מיר, איז געווען אַ גרויסע ברכה אין דער מדינה, מע האָט גאָר ניסט געוואוסט פֿון די דיינטיקע נייע מאַכינען צום אַקערן, צום זייען און צום מלאָצען, פלעגט זיך צו זיין די תבואה גאָר אַ ביסעלע, די יקרות אָבער זייער גרויס; האָט איינער געהאַט אַ ביסל ווייץ אָדער קאָרן, האָט מען ס׳אים געמוזט מיט רויטע רענדלעך אָפּוועגן, — איז טאַקע געווען אַ תענוג, אי דער שררה, אי דער גוטער סמעלקע האָט גענוג געהאַט; אָבער אַצינדערט, זייט די מאַסינען זענען אַרויסגעקומען, איז אין אַלע ווינקלען דאָ תבואות זייער אַסך. און וואָס נאָך — די שררה קען מין, כ׳לעבן, גאַניץ גוט הסבונען איך.

פרעמדער צו זיך אין דער שטיל לײדער ווערדען דיזעס איינען שעלמס וועגען מעהרערע עדעל־דענקענדע יודען פאָן אַנדערען פעראַכטעט.

בערל קומט דורך דעם טויער צו גיין און ברענגט אַ בוטעלקע וויין מיט צוויי גלעזלעך, שטעלט אַנידער אויף דער באַנק, גיסט אָן און גייט ווידער דורך דעם טויער אַוועק.

ר׳ שמעלקע נעמט אַ גלעזל וויין און טרינקט לחיים! אָט

דאָ פֿאַרזוכֿטס עפּעס גוטס, זאָל מיך גאָט ברוך הוא סטראָפֿן, אויב איר קריגט אײַך אַזוי אַ ווײַנדל אין גאַנץ דער לעמבערג, טאַקע גאָר אַ מאַכלים, פֿאַרזוכֿטס נאָר!

פרעמדער *טרינקט* לחיים! נאַ, זייער גוט קען מען נישט זאָגן, אַז ער איז אַ ביסל אונטערגעמאַכֿט, שײַנט ער אויך צו זײַן.

ר' שמעלקע וואָס? אונטערגעמאַכֿט? גלייבט זיך מיר בנאמנות סלי, אַז אין מײַן גאַנץ קעלערל וועט איר זיך ניסט געפֿינען אַפֿילו איין טרעפּל ווײַן אונטערגעמאַכֿטן. איך באַדאַרף זיך אָסור חזיר ניסט באַרימען, פֿרעגטס אײַך נאָך אין גאַנץ דער לעמבערג, וועט אײַך איטלעכֿער זאָגן, אַז בײַם גראָבן ליטוואַק איז דאָ די בעסטע ווײַן. איך בין זיך ניסט אַזוי ווי אַנדערע, וואָס מיקן ערסט צו די סענקער, אַז אַן אורח וויל זיך אַ גלעזעלע ווײַן; בײַ מיר זעט איר, *ער ווײַזט אים דעם שילד אויף דעם לאָדן* בײַ „די מרגלים", איז דאָ אַ גאַנץ סײַן קעלערל מיט ווײַן. און פֿאַר דאָס העלפֿט זיך מיר טאַקע דער איבערסטער, אַז איך האָב זיך מיר מײַן פּרנסה בכּבֿוד, לחיים! *ער טרינקט.*

פרעמדער עס האָט אַ פּנים, אַז איר שטייט אײַך אַלע הי נישט שלעכֿט?

ר' שמעלקע אָט מוצעט מען זיך אויף דער וועלט. *ער טרינקט.*

פרעמדער ווי גייט עס הי איינעם ר' משה?...

ר' שמעלקע *פֿאַלט אים אין די רייד אַרײַן* גוט, גאַנץ גוט. *ער טרינקט גאָר אַ וואונדער.*

פרעמדער וועלכֿן ר' משה מיינט איר דען?

ר' שמעלקע ווייש איך? וועלכֿן מיינט איר? — איר טרינקט דאָך אָבער עפּעס גאָר ניסט?

פרעמדער שמייכלט נישטקשה, איך וועל שוין טרינקען; איך מיין דעם ר' משה, וואָס מען רופט אים ר' משה מעל־ייד, ווייל דאָס ווייב זיינס זיצט מיט שפייז און מיט מעל.

ר' שמעלקע ר' משה מעל־ייד? אַהאַ! אַהאַ! איך ווייס שוין, איך ווייס שוין, — וואָס די ווייב זיינע הייסט זיך סערקעלע?

פרעמדער יאָ, יאָ, סערקעלע, סערקעלע, דעם מיין איך, דעם!

ר' שמעלקע דעם מיינט איר? האָ־האָ! וואו איז שוין די סערקע! וואו זיצט זי שוין מיט די מעל! ער טרינקט האָ־האָ!

פרעמדער דערשראָקן וואָס? סערקע איז געשטאָרבן?

ר' שמעלקע אָט, וואָס רעדט איר דאָ געשטאָרבן, די מלאך־המוות האָט זיך איבער סלעכטס גאָר קיין סליטה נישט, אָסור! ער טרינקט אויס זיין גלעזל וויין, דערגיסט דעם פרעמדנס גלעזל און גיסט זיינס ווידער אָן;

פרעמדער וואָס דען מיינט איר? זאָגט מיר, מיין ליבער ר' שמעלקע! זייער אומגערולדיק איז זי אפשר חלילה וחס קראַנק?

ר' שמעלקע אָט, וואָס זאָגט איר, פלוצלינג קראַנק! אויף אַלע יידישע קינדער געזאָגט איר געזונט און איר עסירות, געסעדיקט זאָל זי ווערן! פאַר וואָס פאַר אַ נויט זאָל זי זיך נאָך זיצן מיט די מעל? ווייסט איר דען נישט, אַז סערקע האָט אפשר צוועלעף טויזנט קערבלעך איר איגנס, און אפשר נאָך מער?

פרעמדער גאַנץ רואיק אַזוי! זי איז אַ נגידה? זייער פיין, דאָס איז עפעס אַנדערשט.

ר' שמעלקע וואָס? אַ נגידה? אַ נגידה, זאָגט איר? אַלץ הייסט אַ נגידה! עס איז דאָך איצט גאָר נישט צוצוטרעטן צו איר, זי איז זיך דאָך ביי זיך אַזוי גרויס, ווי אַ סוואַרץ יאָר.

און פאַרוואָס, פאַר וועמ ווישט איך דער סוואַרצער יאָר; אפשר, ווייל זי האָט זיך די געלט? אָסור הויר! זי האָט זיך נאָך נישט גאָט ביי די פיס אָנגענומען; קיין פלעקעלע קען זי זיך אויך נישט פאַרסלאָגן! נישטקסה, די רעדעלע קען זיך נאָך ווידער צוריקדרייען.

פרעמדער האָט מיר נישט פאַראיבל, מיין ליבער ר' שמעלקע, איר ווייסט דאָך, אַז איך בין גאָר אַ פרעמדער, און די סערקעלע גייט מיך גאָר נישט אָן, נאָר טשעקאַווע בין איך פאָרט צו וויסן, פאַרוואָס איר זענט דאָס אַזוי בייז אויף איר?

ר' שמעלקע ווייל איך זע זיך, אַז איר זייט אַ קלוגער ייד, וועל איך זיך אייך די גאַנצע מעשה גאָר בקיצור דערציילן. ער טרינקט ווי איר זעט מיך אָן, הייס איך זיך ר' סמעלקע, אויף די דייטשע נאָמען סמעלקע טרוויניקס, די היגע לייט אָבער נאָר צום מייסטן מיינע שונאים, רופן זיך מיר „דער ליטוואַק“. און פאַרוואָס? ווייל איך בין זיך פון דער ליטע, אַ בירטיקער פון דער ווילנע; איך זאָג אייך, די ווילנע — אַ קהילה קדושה! איר זייט דאָך בוודאי אַמאָל דאָרט געווען, אין דער ווילנע?

פרעמדער אַמאָל, אַמאָל.

ר' שמעלקע ווי געפעלט אייך דאָרט די גרויסע הענגל־לייכטער און די הצות־בית־המדרשל? נישט וואָר, סיין? כ'לעבן, גאָר אַ צאַצקע! מיינע אָבות אַבותינו זענען זיך דאָרט תמיד געווען פרנשים און נגידים; מיין טאַטע דער צדיק עליו השלום, זיין זכות זאָל אונז בייסטיין, פלעגט תמיד צו טרייבן זיין משא־ומתן מיט פראָדוקטן קיין דער לעמבערג, אַמאָל מיט יזכטן, אַ מאָל מיט הלב און אַ מאָל מיט עניש. איין מאָל איז ער זיך געפאָרן אַהער מיט הזיר־האָר, האָט ער זיך מיסב געווען און האָט אין איין וועגס מיך דאָ מסדך געווען מיט די בעל־בית אַ טאָכטער, וואָס ער פלעגט זיך תמיד ביי אים איינצוסטיין. ער טרינקט בקיצור,

איך האָב זיך למזל התונה געדאַט, און גאָט יתברך הוא האָט זיך מיר געשיקט די ברכה, — איך בין זיך געוואָרן אַ גרוישע אַדיר, איך האָב זיך אַ סין איינפאַרהויז, אַ סין קעלערל מיט ווין, אַ סין ביסעלע זילבער, און די געלט גענוג. נו, האָט זיך מיר גאָט פאַראַיאָרן אַ גרוישע צרה צוגעשיקט, דהיינו: מיין ווייב פייגעלע איז זיך פלוצלינג פון אַלע סטיגן אַראָפּגעפאַלן און איז זיך נעבעך יונגערהייט פאַרשטאָרבן. איך האָב זיך געוויינט, געהלסט און גע־יאָמערט; נו, וואָש העלפט אָבער דאָש קלאָגן? פאַרשטאָרבן בלייבט פאַרשטאָרבן, און איך האָב זיך געמוזט אַליין אַן עצה געבן. *ער טרינקט* אַ סין ביסעלע צירונג האָט זי מיר איך איבערגעלאָזט, בקיצור, אייך דאָ ניסט לאַנג צו באַלאַמוצען, — איך בין זיך אַ יוסטער נגיד...

פרעמדער *אומגעדולדיק* נו, בקיצור!

ר׳ שמעלקע מילא, בקיצור, גאָר ניסט מאַריך צו זיין, *ער טרינקט אויס זיין גלעזל און גיסט אים ווידער אָן* האָב איך זיך דאָ פאַר אַ פּאָר וואָכן געשיקט אַ סדכן, איינעם ר׳ כמערעלע, אַ כּשרן ייד, צו דער סערקעלע; זי האָט זיך אַ מיידל, אַפילו אַ פיין מיידל, זי איז זיך פראַוודע אַ קאַפּיצקע אַ פראַנצימירקע און פון די היינטיקע וועלט אויך, — אין אַ גאָשפּאָדע אָבער, נאָך דערצו אַזוי אַ גאָשפּאָדע, ווי די מיינע איז זיך, באַדאַרף מען טאַקע אַזינס האָבן, ווייש איך פיל, מאָלטם איך, אַמאָל מיט אַ שררה צו סמועסן און אים בכבוד צוצונעמען, און ווידער אַמאָל זיך צו קענען אַ ביזער און אַ געסריי אויך צו געבן; איר ווייסט דאָך אַוודאי, ווי עס פירט זיך אין אַזוי אַ גאָשפּאָדע, ווי די מיינע איז זיך?

פרעמדער *אומגעדולדיק* נו, נו, ווייטער, נאָר בקיצור!

ר׳ שמעלקע מילא, בקיצור, איך וויל זיך אייך דאָ ניסט לאַנג דאָקוטסען, איר זייט מיר פינעם חעג, מילא! יאָ!

ראָס! הע! — זעט איר, איך פאַרגעש זיך איינש פאַר ש׳אַנדערע. די עיקר, פאַרוואָש האָב איך זיך פאָרט געשיקט צו סערקעלען? ווייל איך האָב זיך געהערט מפי אים נאמן, אַז זי וויל נאָכגעבן דעם מיידל ערך פערצן הונדערט קערבלעך מזומן, חוץ מתנות און מאָר ירקות, און אַ בת־יהודה איז עס דאָך אויך. מילא בקיצור, קען זיך אַזוי אַ סערקעלע וואָס איז ערשט פאַר עטלעכע יאָרן גע־זעכן מיט די ספייז און די מעל און איר פאָטער איז זיך אויך קיין סופר ניסט געווען, — נו וואָש, ער האָט זיך יאָ געקענט לערנען, זאָגט די וועלט, נו, וואָס איז זיך נאָך דער מער, איך האָב זיך סיין געזען אַ גאַנץ סך יידן האוויללערנערס אַרומגיין אין די הייזער קבצנען!

פרעמדער לײדער איזט עס וואַרהייט. נו, דערציילט שוין, בקיצור.

ר׳ שמעלקע מילא ספּיץ בקיצור... *ער טרינקט אויס זיין גלעזל ווין און גיסט ווידער אָן* זאָל איך זיך היישן נאָך איין בוטעלקעלע אַריינעמען, יאָ?

פרעמדער דערציילט נאָר, דערציילט נאָר.

ר׳ שמעלקע תיכף, תיכף. *ער שרייט אַריין דורך דעם פענסטער* בערל! נאָך איין בוטעלקעלע!

פרעמדער *צו זיך אין דער שטיל* ווי ער מיך יעצט זאָ גוט בעדינט, ער ערוואַרטעט ניכט אײנמאַל מיינע בעפעהלע. *הויך צו ר׳ שמעלקען* נו, שפּיץ בקיצור...

ר׳ שמעלקע מילא ספּיץ בקיצור, וואָש איז דאָ מיט דער כל־הכלבימטע די יתום? איר ברודער איז יאָ אַפּשר עפּעש אַ סטיקעלע לייט געווען, האָט ער אויך געמוזט פאַר עטלעכע יאָרן עוקר זיין איבער אַ מעשה סהיה און איז טאַקע סוין ניסט

מער צוריקגעקומען, — מילא קען זיך אַזוי אַ צרה, אַזוי אַ ליד, אַזוי אַ סערקעלע, מיר, אַ הינן נגיד, *ער גלעט זיך דעם בויך* אַן עוכר כּלעבּן, דורך דעם ר׳ סמערעלע באַפעלן כּהאַי ליסנא: „מיין בת־יהודה וועט זיך ערסט לערנען מעסטן די האָבער און רעדן די ליטווישע לשון, דערנאָך וועט זי אפשר ערסט קענען ווערן כמעלקע ליטוואַקס כּלה”. דאָס קען זיך אַזוי אַ פּראָסטע מעל־יידענע מיר באַפעלן! איך האָב זיך נאָר געטעמט פאַר די סרכן, פאַר די ר׳ סמערעלע; נו וואָס איז, אַז איך רעד זיך סוין יאָ די ליטווישע ספּראָך? דאָ אין דער לעמבערג לאַכט מען זיך אויס די ליטווישע ספּראָך, און בּיי אונז אין דער ווילנע לאַכט מען זיך ווידער אויס די היגע ספּראָך, — איך האָב זיך אָסור הויר די אַלע כּפּראָכעס ניכט געמאַכט.

בערל *בּרענגט ווידער אַ בּוטעלקע ווייַן און גייט אַוועק.*

ר׳ שמעלקע זעט איר, מיין גוטיצקער ר׳ כלאַמקע, איך האָב זיך גאָר ניכט מאַריך געוועזן. פאַרוואָס טרינקט איר אָבער ניכט, עס איז דאָך טאַקי גאָר אַ מאַסלים! *ער טרינקט מיט אַ מאָל אויס זיין גלעזל ווייַן.*

פרעמדער נישטקשה, טרינקט איר נאָר, איך וועל שוין טרינקען. *ער טרינקט* אַזוי, מיין ליבער ר׳ שמעלקע, האָט איר טאַקע אַ טעם פאַר עפּעס בייז צו זיין.

ר׳ שמעלקע *דערגיסט דעם פרעמדנס גלעזל און גיסט זיינס אויך אָן* להיים! *ער טרינקט אויס* איך האָב זיך אַ טעם! און אַפילו אַ גוטן טעם!

פרעמדער איך קען זי פון לאַנג, די סערקעלע, איר מאַן אָבער איז אַ גאַנץ ערלעכער ייד, נישט וואָר?

ר׳ שמעלקע ווער, ר׳ מסה? יאָ, ער איז זיך נעבעך גאָר אַ פּראָסטאַק, ער גייט זיך נאָך זיין סטייגער, — נאָר צו וואָס

טויג זיך אַפילו די גוטע מסקה, אַז די איז זיך בּיי די סלעכטע סענקער אין די האַנט? די מסקה איז זיך טאַקע באמת גוט, די כענקער איז זי אָבער מכלה — דאָס איז די מסל, און דאָס איז זיך די נמסל: סערקעלע קען זיך סוין מיט די ר׳ מסה אַן עצה געבּן; זי פאַרדרייט אים סוין גוט די קעפּעלע. *ער טרינקט.*

דריטער אַריינקום

דער פרעמדער, ר׳ שמעלקע, ר׳ גבריאל

ר׳ גבריאל *קומט צו גיין פון דער גאַס און גייט זיך אַזוי אַ פּאָר מאָל אַהין און אַהער פאַרבּיי דעם פרעמדן און קוקט אים אַלעמאָל אָן; ער שפּילט זיך מיט אַ שטעקעלע אין דער האַנט און זינגט אַזוי פאַר זיך אין דער שטיל אַ ניגונדל. אין דער אַנדערער האַנט טראָגט ער אַ קעסטל, גאַנץ גוט פאַרבּונדן אין אַ סערוועט.*

ר׳ שמעלקע אַזוי? איר קענט איך גאָר די סערקעלע? עס האָט אַ פּנים, אַז איר האָט סוין אַמאָל געמוזט זיין בּיי אונז אין דער לעמבּערג?

פרעמדער אַמאָל, אַמאָל, עס איז אָבער שוין זייער לאַנג.

ר׳ גבריאל *בּלייבּט פּלוצלינג שטיין פאַר דעם פרעמדן און פרעגט ר׳ שמעלקען* דער האַר שיינט מיר עפּעס זייער בּעקאַנט צו זיין — איז ער נישט אַ בּראָדער? האַ? נישט וואָר? געטראָפן?

ר׳ שמעלקע *שוין אַ ביסל פאַרשלאָפן* געטראָפן, יאָ, איך ווייס ניסט...

פרעמדער *צו ר׳ גבריאלן* ניין, איך בין נישט קיין בּראָדער.

ר׳ גבריאל אָבער קיין היגער אַוודאַי נישט, האַ?

געטראָפֿן? ער שטעלט אַנידער דאָס פֿאַרבונדענע קעסטעלע אויף דער באַנק און גיט דעם פרעמדן די האַנט. שלום עליכם!

פרעמדער גיט ר׳ גבריאלן די האַנט. עליכם השלום!

ר׳ שמעלקע כאַפּט זיך אויף פֿונעם שלאָף און פרינקט אָבער, מײַן גוטיצקער ר׳ סלאַמקע־לעבן! איר טרינקט דאָך גאָרניסט. ער ווערט אַנטשלאָפֿן אויף דער באַנק זיצנדיק און האַלט די האַנט בײַ דער בוטעלקע.

ר׳ גבריאל צו דעם פרעמדן. וואָס הערט (מען דאָרט עפּעס אין אײַער ווינקל?

פרעמדער בײַ אונז? גאָר קיין נײַס.

ר׳ גבריאל וועט איר הי עפּעס האַנדלען? אָדער האָט איר אפשר עפּעס צו פֿאַרהאַנדלען? האָט נישט פֿאַראיבל וואָס איך פֿרעג אײַך, וואָרן, ווי איר קוקט מיך אָן, בין איך אײַך אַ היגער כּוהר און ווי הייסט, טאַקע אַ גרויסער שפּעקולאַנט — איך האַנדל איבער וועלטן; מײַן נאָמען איז אומעטום באַקאַנט; (וואו איר וועט נאָר אָנכאַפּן, קען מען מיך אַליין; איך האָב תּמיד בריוו פֿון אַלע גרעסטע סוחרים פֿון אַלע גרעסטע שטעט! אָט, זענט איר עפּעס אין קונדשאַפֿט מיט די געברידער וואַלצמאַן אין מאָסקווע?

פרעמדער ניין.

ר׳ גבריאל ניין? אַ חידוש כּ׳לעבן, ווער קען די לייט נישט? איך וועל אײַך דאָ ווײַזן אַ בריוו, ער זוכט אין די קע־שענעס וואָס איך האָב ערשט אייערנעכטן פֿון זיי געהאַט, וועגן אַ קליין קאָמיסיאָנדל פֿון צוועלעף טויזנט צענטן באַוול.... אַ שאָד, איך האָב דעם בריוו נישט בײַ מיר... אָדער, קענט איר אפֿשר דאָס הויז קוטאַיאָף אין בערלין?

פרעמדער ניין, איך קען די אַלע הערן נישט, איך האָב אַפֿילו קיינמאָל פֿון זיי נישט געהערט.

ר׳ גבריאל צו זיך אין דער שטיל. איך, אײַך אָמיר נישט! הויך וואָס? דאָס הויז קוטאַיאָף קענט איר נישט? איר טרײַבט קאַטאַוועס, — ווי קען מען נישט אַזוינע גרויסע שפּעקולאַנטן? ווי זענען דאָך ממש די גרעסטע סוחרים אין גאַנץ האָלאַנד!

פרעמדער אין גאַנץ פּרייסן, ווילט איר זאָגן, וואָרן בערלין איז די הויפּטשטאָט פֿון פּרייסן.

ר׳ גבריאל דאָס האָט גאָרנישט צו דער זאַך: פֿונ־דעסטוועגן האָב איך תּמיד בריוו פֿון זיי. אָט, ווען איז עס גע־ווען, הע? מיר דאַכט זיך דעם עלעפֿטן, יאָ, האָבן זיי מיר דאָ אײַנגעשיקט אַ גאַנץ קעסטעלע מיט צירונג, פּערל און דימענטן, — זענט איר עפּעס אַ מבֿין אויף זעלכע זאַכן?

פרעמדער איך פֿלעג אַמאָל אַ גרויסער מבֿין צו זײַן אויף דימענטוואַרג, איצט ווייס איך נישט, ווײַל איך האָב שוין לאַנג דערמיט נישט געהאַנדלט.

ר׳ גבריאל איר זאָלט מיר הונדערט און צוואַנציק יאָר לעבן, איר זענט מיר פֿאָרט זייער קענטלעך, זענט איר נישט אַמאָל געווען אין ברעסלע?

פרעמדער הורך ברעסלע בין איך אַצינד הורכגעפֿאָרן, ווײַטער בין איך דאָרט קיינמאָל נישט געווען.

ר׳ גבריאל צו זיך אין דער שטיל. איך אויך נישט. הויך אָבער פֿון מיר האָט איר קיינמאָל נישט געהערט? אַ חידוש כּ׳לעבן איר זאָלט מיך נישט קענען; מען קען מיך, געלויבט צו גאָט, אומעטום פֿאַר אַן ערלעכן מאַן. אָט פֿרעגט נאָר אײַער בעל־בית. ער פֿאַרדרייט זיך צו ר׳ שמעלקען ר׳ שמעלקע! קענט איר מיך? אָדאָ! ער שלאָפֿט גאָר! ער שרייט ר׳ שמעלקע! ר׳ שמעלקע!

ר׳ שמעלקע כאַפּט זיך אויף הע? וואָש? ואַראַס! ואַראַס!

ר' גבריאל קענט איר מיך? ר' שמעלקע!

ר' שמעלקע גוט, זייער גוט, סטייט סיין בײ מיר אין קעלער אליין אוודאי אכט יאר, גאר א מאסלים! ער טרינקט אויס דער בוטעלקע און שטעלט זי ווידער אנידער אויף דער באנק אָ, גאר א מאסלים! ער ווערט ווידער אנטשלאפן.

פרעמדער לאכט לאזט אים גיין, ער האט א ביסל צו־פיל געטרונקען.

ר' גבריאל יא, ער האט דאס נישט פײנט, דאס איז שוין זיין טבע אזוי פון לאנג. זאגט מיר נאר, מיין ליבער ר' קרוב, אז מיר זעמיר יא שוין א ביסל צווישנאנאנד באקאנט געוואָרן, העט איך נישט געקענט האבן דאס גליק, איר זאלט מיר עפעס געבן צו לייזן, פאר פערל, דימענטן, אײרינגלעך, פינגער־לעך שיינע? בילעבן, קויפט; קויפט עפעס אויף א שפעקולאציע, אדער לאמיר שטעבעווען אויף עפעס; איך וועל אייך אוודאי ערלעך באהאנדלען — איר וועט אליין מודה זיין, אז איר קויפט בײ מיר גאר א גניבה. קויפט נאר, קויפט, איר וועט מיר בוודאי דאנקען.

פרעמדער איך זאג אייך דעם אמת, איך האב מיך אצינד גאר פונעם האנדל אפגעלאזט.

ר' גבריאל איך זאג אייך אבער גאר א מציאה, איר וועט אוודאי מיתר זיין דריי מאל אחד באחד, — אדער ווייסט איר וואס? קויפט עפעס אהיים פאר אייער ווייב און קינדערלעך, זאלן לעבן! — אויף נאמנות, איך וועל אייך גאנץ וואלוול פארקויפן, טאקע אונטערן קרן, ווייל איך באדארף געלט. מאכט מיר א גוטן פעטשאנטעק.

פרעמדער ווייס איך! איך זאל זען די סחורה, העט מיר אפשר געקענט עפעס געפעלן; האט איר דען דא בײ אייך עפעס סחורה?

ר' גבריאל איך האב דא גראד בײ מיר א ביסעלע סחורה, וואָרן איך קום דא איצט פון דער גרעפין סטרעלקאווסקא — זי האט מיך היינט באשטעלט, איך זאל איר א ביסל פערל און דימענטן ברענגען, האב איך זי איצט נישט געטראפן אין דער היים; עס איז שוין, ווי איך זע, אייך באשערט. אויב איר ווילט, וועל איך אייך ווייזן די סחורה. ער קוקט זיך אום אויף אלע זייטן, אויב עס קוקט נים עמיץ.

פרעמדער לאמיך נאר זען.

ר' גבריאל פאקט אויף דאס קעסטל און רעדט אוודאי, וואס שאדט אייך דאס באקוקן, איר וועט דאך מיר פאר דעם נישט באצאלן. ער קוקט נאך א מאל אויף אלע זייטן.

פרעמדער וואס קוקט איר אייך אלץ אזוי אום? צי האט איר מורא פאר עמיצן, צי וואס?

ר' גבריאל איר זענט קיין היגער נישט, האט מיר נישט פאראיבל, ווייסט איר נישט; אין לעמבערג מוז מען מורא האבן מיט אלע סחורות ובפרט מיט דימעטוואַרג, וואָרן איינס זענען הי מער שכיח גנבים, ווי ערגעץ אגדערשט, און סאַגדערע, האב איך טאקע מורא פאר אן עין הרע. ער עפנט אויף דאס קעסטל קוקט נאר, ווי דאס פארבלישטשעט די אויגן! ער נעמט ארויס א פאטרעטל אויס דעם קעסטל ווי געפעלט אייך דאס פאַטרעטל מיט בערליאנטן? דאס מוז אוודאי זיין אסתר המלכהס פארטרעט. ער מאכט צו דאס קעסטל און פארדעקט עס מיט דעם סערוועט און גיט דעם פרעמדן דאס פאטרעטל.

פרעמדער איז איבער דער צייט וואס ר' גבריאל האט זיך דא געפארעט מיט דעם קעסטל געשפאנען פארטראכט; איצט נעמט ער בײ ר' גבריאלן דאס פאטרעטל אין באקוקט עס, און גיט פלוצלינג א פאל אנידער אויף דער ערד נעבן ר' שמעלקען, חלשות, מיט א געשריי אך גאטט! מיינע רחלע! ער שלעפט אין פאלן ר' גבריאלן מיט ביים גארטל.

ר׳ גבריאל פאַלט אויף דעם פרעסון אַרויף, ווייל זיך אויפהייבן און קען נישט; ער וואַרפט מיט דער אַנדערער האַנט דאָס קעסטל אונטער דער באַנק אַרונטער און דעקט עס צו.

ר׳ שמעלקע כאַפּט זיך אויף פונעם שלאָף מיט ווייער גרויס דערשרעק און פאַלט איבער ר׳ גבריאלן, שלאָגט אים און שרייט גאַנץ הויך

בערל! פייוול! הערשל! וועלוול! סכנה! ראַטעוועט! ראַטעוועט! געסווינד! אוי ווי! געפֿינגן! געסווינד, געסווינד, די דרייכע סוחר חלשט!

פערדער אַריינקום

בערל מיט עטלעכע **יונגען** קומען פון דעם טויער אַרויס צו לויפֿן **דער פרעמרער, ר׳ גבריאל, ר׳ שמעלקע**

בערל מיט די **יונגען** הייבן אויף ר׳ שמעלקען און שרייען געוואַלד! וואָס אי דאָס? וואָס אי דאָס?

ר׳ שמעלקע שרייט נעמט אים, האַלט אים, כאַפּט אים, דעם רוצח! בערל! ראַטעווע די רייכע סוחר, געשווינד, געסווינד, נעם זיך די ווין, רייב זיך די דפק!

בערל כאַפּט די בוטעלקע מיט ווין און באַגיסט דעם פרעסון און רייבט אים די שלייפֿן און דעם דפק.

די יונגען הייבן אויף ר׳ גבריאלן, האַלטן אים און שרייען האַלטס אים, דעם גנב! האַלטס אים, דעם גזלן!

ר׳ שמעלקע שרייט גאַנץ הויך און נאָך אַריין אויף בײדע זייטן געוואַלד! קומט אַהער! געוואַלד! ראַטעוועט, ראַטעוועט!

פיפטער אַריינקום

לאַמפּערטעס און דריי **שמשים** קומען פון דער גאַס און פירן **רעדלעכן** און **הינדען** ביידע מיט אַ שטריק צונאַנדגעבונדן; **חווה** און **חיים** גייען נאָך און וויינען; **די פֿריריקע פּאַרשוינען**

שמשים שרייען וואָס אי דאָס? וואָס אי דאָס? וואָס איז דאָס דאָ פֿאַר אַ לאַרעם?

ר׳ שמעלקע קומט אייך, קומט נאָר אַהער — אַ גנב, אַ רוצח האָט מען געכאַפּט.

שמשים גוט, גוט, גיט אים נאָר אַהער, מיר פֿירן שוין צוויי, גיט אַהער דעם דריטן אויך, וועל׳מיר האָבן דריי מאָל יידן געדעכט.

ר׳ שמעלקע ווייזט אויף ר׳ גבריאלן דאָ איז ער, נעמט אים צו בערלען רייב גוט, רייב, רייב די סוחר.

שמשים נעמען ר׳ גבריאלן צווישן זיך קום, ברודער!

ר׳ גבריאל ווייזט אויף הינדען מיט רעדלעכן לאָזט מיך אָפּ, אָט אָ די מענטשן קענען מיך, וואָס ווילט עין פֿון מיר האָבן, וואָס? איך בין אַ היגער סוחר, אַוועק פֿון מיר, אַוועק, לאָזט מיך גיין! אַדרבא, פֿרעגט די מענטשן, אַז איך בין אַן ערלעכער מאַן! ער וויל זיך אויסרייסן פון די שמשים און קען נישט.

לאַמפּערטעס שרייען אַטשי! אַבע! האַלטס אים, דעם גנב, אַטשי! אַבע!

רעדלעך צו די שמשים לאָזט איהן לאָז, עס איזט וואָהר, ווער קענען איהן, ער איזט איין היזיגער קויפֿמאַן.

הינדע יאָ, יאָ, איך קען אים אויך גאַנץ גוט, אַזוי גוט, ווי מיך אַליין.

ר׳ שמעלקע יאָ, יאָ, איך ווייס זיך שוין, דו קענסט אים, דו דיך אַליין; איר ווייסט אייך פֿון איין מספּחה, ער איז זיך אַגנבֿ, און דו אויך. *ער שרייט צו די שמשים* נעמטס זע, כלעפּטכ זע אין די חדר.

שמשים *שרייען* נעמטס אים, דעם הונט! *זיי ווילן אַוועקגיין מיט רעדלעכן, הינדען און ר׳ גבריאלן.*

חוה *נים פּלוצלונג אַ מאָל אַנידער לעבן דעם פֿרעמדן און שרייט* געוואַלד! מיין בעל־בית! געוואַלד! ראַטעוועטס! הינדעלע! ראַטעווע! ראַטעווע! געוואַלד! דער טאַטע! דיין טאַטע! אוי ווי, בעל־בית־לעבן! געוואַלד!

שמשים *בלייבן שטיין* וואָס איז דאָס ווידער? וואָס איז דאָס ווידער פֿאַר אַגעשריי?

הינדע און **רעדלעך** *לויפֿן צו צום פֿרעמדן און שרייען ביידע אויף אַ מאָל* מיין טאַטע? וואו? וואו איז ער? געוואַלד! *זי רייסט אים* הער גוטהעריץ? אום גאָטטעס ווילן! רעטטעט! *ער כאַפּט אַרויס אויס דער קעשענע אַ פֿלעשעלע און האַלט עס דעם פֿרעמדן פֿאַר דער נאָז.*

פֿרעמדער *קומט ביסלעכווייז צו זיך* ווער — וואָס — הינדע־לעבן! וואו?... וואו?... מיין קינד!

אלע *שרייען מיט אַ מאָל* ער לעבט! ער לעבט!

ר׳ שמעלקע *צו בערלען* ברענג זיך נאָר געשווינד צוויי דריי בוטעלקעס וויין, די רייכע סוחר לעבט, געשווינד, געשווינד, — אָדער ניין, ניין, טרייב זיך נאָר אויף, וועט שוין געגנוג זיין, נאָר געשווינד, געשווינד!

פֿרעמדער *ליגט גאַנץ שטיל און קען זיך נאָך נישט דערמאַנען.*

חוה *שטייט פֿון איין זייט און פֿאַכט אויף דעם פֿרעמדן מיט דעם פֿאַרטוך און שרייט* געוואַלד! ראַטעוועטס מיין גילדענעם בעל־בית!

חיים *שטייט פֿון דער אַנדערער זייט און פֿאַכט אויף דעם פֿרעמדן מיט די פּאָלעס און שרייט* געוואַלד! מיין גילדענע תּוה־לעבן!

פֿרעמדער *רייבט זיך אויס די אויגן* גאָט! איזט עסווירקליכקייט, אָדער בלאָס איין טרוים?

הינדע *קושט דעם פֿרעמדן און העלפֿט אים זיך אויפֿהייבן* ניין, גילדענער טאַטעניו! עס איז נישט קיין חלום, איך, הינדע, שטיי דאָ נעבן דיר, איך בין דיין טאָכטער, דערמאַן דיך נאָר, טאַטעניו! דו ביזט דאָ ביי דיין קינד!

פֿרעמדער *וויל הינדען מיט ביידע הענט אַרומנעמען, און ווי ער זעט, אַז זי איז געבונדן, לאָזט ער זי פּלוצלינג נאָך און כאַפּט זיך אָן מיט ביידע הענט ביים קאָפּ און שרייט אָך!* וואָס איזט דאָס? מיינע טאָכטער געבונדען? — ניין, ניין, דיזע איזט ניכט מיינע טאָכטער, וועג, וועג, עס וואַר איין טרוים. דו ביזט ניכט מיין קינד. ניין, ניין. *ער פֿאַרהאַלט זיך מיט ביידע הענט די אויגן.*

הינדע *פֿאַרהאַלט זיך דאָס פּנים מיט ביידע הענט און וויינט זייער שטאַרק* גאָט! איצט לאָמיך שוין שטאַרבן.

רעדלעך אַבער טייערער הערר גיטהעריץ! פֿאַססען זי זיך נור, אום גאָטטעס ווילען! הערען זי אונס נור איינע מינוטע: איינע שענדליכע פֿערליימדונג בראַכטע אונס אין דיזען באַנדען!

הינדע טאַטעניו! אינז זענ׳מיר אומשולדיק! *זי וויינט אין יאָמערט גאַנץ הויך.*

חוה געלויבט צו גאָט, בעל־בית־לעבן, אַז איר לעבט! הערט מיך נאָר אויס, איך וועל אייך דערציילן, די מעשה איז אַזוי געווען: מע האָט דער בעל־ביתטע, אייער שוועסטער סער־קעלע, דאָס גאַנצע צירונג אַוועקגעטראָגן, האָט זי פּלוצלינג זיי ביידע אַ בילבול געמאַכט, אַז זיי האָבן דאָס געטון; איך וועל זיין שווערן, אַז עס איז ליגנד, אַז עס איז...

פרעמדער פאַלט איר אין די רייד אַריין וואָס? צווייג שוועכטער? טערקען? דאָס צירונג — באַגנבֿעט? צו ר׳ שמעלקען ר׳ שמעלקע! וואו איז אַהינגעקומען דער בחור? וואו איז דער יונגערמאַן, וואָס האָט מיר דאָ געוואָלט צירונג פאַרקויפן? וואו איז דאָס קעסטל? גאָטט! וואו איזט דאָס בילד מיינער זעליגען רחלע? ער זוכט איף דער ערד און הייבט אויף דאָס פּאָרטרעטל און קושט עס; דערנאָך הייבט ער אויף דאָס קעסטעלע פון אונטער דער באַנק אַ געטשליבּע פאַרזעהונג! וואונדערפאָלל זינד דיינע האַנדלונגען!

חווה און **חיים** שרייען מיט אַ מאָל אוי וויי מיר! דאָס איז דאָך דער בעל-ביתטעס צירונג!

ר׳ שמעלקע ער איז דאָ, דער בחור! צו די שמשים גיטס זיך נאָר אַהער דאָס בסרע יידעלע, ייי, ייי, אַ פייניצקער מזהר! ער קיפּט זיך אַליין מיט זיינע בסרע הענטעליך. גיטס אים נאָר אַהער, דעם בחור!

שמשים פירן ר׳ גבריאלן צום פרעמדן דאָ איז ער.

פרעמדער ווייזט אים דאָס צירונג מאַך-זשע גאָר קיין צערעמאָניעס נישט, זאָג דעם אמת, וועסטו בעסער אָפּשניידן. וואו האָסטו גענומען דאָס צירונג? זאָג, איז דאָס דיין, צי ניין?

ר׳ גבריאל איך איבערבעט נישט איין מאָל, נאָר טויזנט מאָל אייער כּבֿוד, איך וועל אייך תּיכּף זאָגן דעם אמת, נאָר איך בעט אייך, לאָמען מיך נאָר נישט אַזוי האַלטן, דאָס רחמנות, איר זענט דאָך אַ ייד, איר מאַכט מיך אומגליקלעך אויף אייביק.

חווה אַהאַ! איר זענט דאָס, ר׳ גבֿריאל? איצט פאַרשטיי איך שוין די גאַנצע מעשה. וואָס מאַכט איר גוטס, ר׳ גבֿריאל? קומט אייך שוין אַ מזל-טובֿ? זי נעמט אַן חיימען ביי דער

האַנט קום נאָר, חיים! לאָמיר נאָר לויפן געשווינד דער בעל-ביתטע דערציילן וואָס דאָ טוט זיך! זיי לויפן ביידע אַוועק.

פרעמדער צו די שמשים לאָזט אים נאָך די הענט, ער וועט נישט אַנטלויפן.

שמשים לאָזן ר׳ גבריאלן נאָך די הענט האָט קיין מורא נישט, פון אונז אַנטלויפט מען נישט אַזוי געשווינד.

ר׳ גבריאל פאַלט אַנידער פאַר דעם פרעמדן אויף דער ערד און קושט אים די פיס פאָטער-לעבּ! גוטער ייד! האָט גאָט אין האַרצן, האָט רחמנות איף מיינע יונגע יאָר, איך וועל אייך אַליין מודה זיין, — זיי זענען ביידע גאָר אומשולדיק! ער שטעלט זיך אויף טוט מיט מיר וואָס איר ווילט, איך אַליין בין דער גאַנצער חייב, איך אַליין בין דער שולדיקער, זיי האָבן פון גאָרנישט געוואוסט. איך אַליין האָב עס געטון... האָט רחמנות!

ר׳ שמעלקע גיט ר׳ גבריאלן אַ פּאַטש דאָ האָסטו רחמנות, אַרוח אין דיין טאַטן, דו גנבֿ! ער שרייט צו די שמשים נעמטס אים, שלעפּטס אים אין די הדר.

לאַמפּערטעס שרייען און לאַכן האַ-האַ-האַ, אַטשי, אַבע! אַטשי, אַבע!

שמשים ווילן נעמען ר׳ גבריאלן קום!

פרעמדער לאָזט אים גיין, רירט אים נישט אָן ביז מיין שוועסטער וועט קומען, נאָר היטס אים, ער זאָל נישט אַנטלויפן.

שמשים פאַלגן אים גוט, גיט, אונז וועלמיר אים שוין היטן, זאָרגט אייך נישט.

פרעמדער בינדט אויף הינטן מיט רעדלעכן יאָ, דו ביזט אומשולדיק, מיין קינד! ער כאַפּט זי אַרום מיט ביידע הענט און קושט זי

געלויבט איז גאָט! ער האָט מיר מיין קינד, מיין גילדן קינד, מיין טייער קינד צוריקגעגעבן! *ער קושט זי נאָך מיין רחלע אויסן אויג.* *ער קושט זי* איך האָב דיך ווידער, מיין טאָכטער, מיין הינדע-לעבן! *ער הייבט זי אויף אין דער הייך און גיט איר אַ קוש.*

הינדע *נעמט אַרום דעם פרעמדן און קושט אים און וויינט* מיין גילדענער, האַרציקער טאַטע!

פרעמדער *צו רעדלעכן נידערטרעכטיג:* איך זי וואַרען געבונדען? *ער נעמט אים אַרום און קושט אים* פּירכטעך זי נער ניכטס, איך בין ווידער ביי איהנען! *ער קוקט אָן רעדלעכן מיט הינדען* מיינע טייערע קינדער!

רעדלעך *קושט דעם פרעמדן די האַנט.* מיין וואָהלטעטער! מיין שטשענגעל!

זעקסטער אַריינקום

ר׳ משה, חוה, חיים *און די* פרידיקע פאַרשוינען

ר׳ משה *מען הערט זיין קול נאָך פון ווייט* מיין דוד! אוי! וואו איז ער? מיין שוואָגער! וואו איז ער? מיין גילדענער שוואָגער! *ער קומט אַריינצולויפן אין דער הויל, אָן דעם נאַרטל, דעם קאַפּטן צעלאָזט, ער פאַלט דעם פרעמדן אַרום דעם האַלז און קושט אים* דו ביזט דאָ, מיין דוד! מיין שוואָגער-לעבן! מיין דערלייזער! געלויבט איז גאָט, דו ביזט ווידער דאָ, דו לעבסט. *ער קושט און גלעט אים, ווי מען גלעט אַ קליין קינד* יאָ, מיין נחת, מיין גדולה, דו ביזט דאָ. *ער רעדט אַ ביסל אַזוי ווי מבולבל* יאָ, איך ווייס דאָס גאַנץ גוט, דיך האָט גאָט צו אונז געשיקט; יאָ, יאָ, איך ווייס, דו קומסט פון גאַנץ ווייט; איך ווייס אַלץ, איך האָב דיך געזען. איך האָב שוין לאַנג געוואוסט, אַז דו וועסט קומען; איך געדענק,

אוי, איך געדענק גאַנץ גוט, ווי דו האָסט מיך געפרעגט: „קענסטו מיך?” *ער קושט דעם פרעמדן* אַצינד ביזטו דאָ, אַצינד איז שוין פאַר מיר גענוג געלעבט, אַצינד איז צייט צו שטאַרבן. *ער נעמט דעם פרעמדן אַרום און קוועטשט אים שטאַרק צו זיך* ניין, איצט וועל איך דיך שוין מער נישט אַוועקלאָזן, ניין, ניין! *ער גלעט אים און וויינט* איך בעט דיך, מיין דוד-לעבן, מיין האַרץ, פאָר שוין נישט מער אַוועק פון מיר, לאָמיך שוין נישט איבער אַליין! אָדער ניין, נעם מיך מיט מיט דיר, וואָרן אָן דיר בין איך הי געוואָרן אַ גזלן אַ רוצח! יאָ, יאָ, דיין קינדס רוצח! *ער פאַלט גאַנץ מיד אַנידער אויף דער ערד, נעבן דעם פרעמדן.*

פרעמדער *דערכאַפּט אים* משה! משה! וואָס טוט זיך מיט דיר? זיי נאָר רואיק.

ר׳ משה אוי! דוד-לעבן, זיי מיר מוחל, זיי מיר מוחל, איך האָב מיך אָן דיר זייער שטאַרק פאַרזינדיקט. אָדער ניין, ניין, זיי מיר נישט מוחל, ניין, באַשטראָף מיך ליבער, אַזוי ווי רעכט איז; באַשטראָף מיך, מיט וואָס דו קענסט נאָר, אַזוי ווי איך האָב עס ביי דיר פאַרדינט. יאָ, יאָ, לאָז מיך איינזעצן, לאָז מיך שמייסן, קאַטעווען, שפּיען, בראָטן, ברענגען! אוי, איך האָב עס זייער פאַרדינט.

פרעמדער משה! ביזטו משוגע? פאַרוואָס, פאַר ווען? זיי נאָר רואיק, אום גאָטעס ווילן, דערמאָן דיך נאָר אַ ביסל; פאַרוואָס זאָל איך דיך באַשטראָפן? זיי נאָר אַ ביסל געלאַסען, זיי נאָר רואיק.

ר׳ משה *אַ ביסל שטילער און געלאַסענער* נו יאָ... שוין... אַז דו הייסט... יאָ, איך וועל שוין רואיק זיין, איך בין שוין רואיק... אַז דו הייסט, יאָ, איך פאָלג דיך... איך וועל דיך אַלץ פאָלגן, שוואָגער-לעבן! אַבי באַשטראָף מיך...

פרעמדער נו, לאָז זיין אַזוי, פֿאָלג מיך, אַבי זיי נאָר רואיק, זעץ דיך נאָר אַביסל אַוועק. (צו רעדלעכן) הערר רעדליך! האָבען זי די גיטע אונד העלפֿען זי איהם, זעטצען זי איהן דאָ אויף די באַנק.

ר' משה (דערזעט רעדלעכן מיט הינדען און גיט פלוצלינג פֿאַר זיך אַ פֿאַל אַנידער אויף דער ערד) אוי וויי מיר! קענט עץ מיר מוחל זיין?

הינדע פֿעטער־לעב! איר זענט גאָר נישט שולדיק!

רעדליך הערד דאַנציגער! בלייבען זי נור רוהיג! (זיי הייבן אים אויף און זעצן אים אויף דער באַנק אַנידער.)

ר' שמעלקע (צו זיך אין דער שטיל) אָט אַ דאָש איז כּ'לעבן סיין, עפּעש אַ גאַנץ מספּחהלע מיט שאַמע גנבֿים!

זיבעטער אַריינקום

סערקעלע, אלטעלע, ר' יוחנן און די **פֿרידריקע פֿאַרשוינען**

סערקעלע (מען הערט איר קול נאָך פֿון ווייטן) וואָס האָט עץ איך דאָ הידער אַנידערגעשטעלט שמועסן, אוי ווי מיינע כּוחות! מיינט מאָל מוז איך מיר דאָס האַרץ אַרויסשרייען, אָדער זיי פֿאַלגן איין מאָל! נו גייטס שוין, פּירטס זיי שוין אין קרימינאַל אַריין, די גנבֿים! און איר, מיין ליבער ר' יוחנן, באמיט איך נישט אומזיסט און בעט נישט פֿאַר זיי, וואָרן איר וועט נישט פּועלן ביי מיר.

ר' שמעלקע (לויפֿט סערקעלען אַקעגן מיט ליב) איך אייער גאַסט, סערקעלע! אייער ברודער ר' הוד איז זיך נעקומען! (ער ווייזט איר דעם פֿרעמדן.)

סערקעלע (לויפֿט צו צו ר' הודן און וויל אים מיט ביידע הענט אַרומנעמען) אוי ווי מיר! געהרגעט בין איך געוואָרן — מיין הוד־

לעבן! אוי, אין דער ערד בין איך! מיין האַרציקער ברודער! אוי ווי! דו לעבסט!?

פֿרעמדער (גיט סערקעלען אַ שטויס אַוועק פֿון זיך) אַוועק, דו בעסטיע! אַוועק פֿון מיר — דו ביזט נישט מיין שוועסטער.

לאַמפּערטעס (שרייען) אַטשי! אַבע! אַטשי! אַבע!

סערקעלע (שטייט מיט דעם קאָפּ און מיט די הענט אַראָפּגעלאָזט און וויינט.)

אלע (בלייבן אַ פּאָר מינוטן גאָר שטיל.)

פֿרעמדער דו וויינסט? יאָ, צום וויינען, צום שרייען, צו דעם ביזטו אַ גרויסע בריה, דאָס איז ביי דיר אַ קליינקייט, אָבער ערלעך האַנדלען — דאָס איז ביי דיר אַ שווערע זאַך. קענ־ מיין קינד, קענען מיין איינציק אומשולדיק קינד, קענען דיין איינ־ ציקער ברידערנטאָכטער אַזוי צו האַנדלען?! — וואָג אַליין, דו בייזע שלאַנג, — האַנדלט אַ מענטש, וואָס האָט נאָר עפּעס אַ געוויסן, קעגן דעם אַנדערן אַזוי? — קוק דיך נאָר אָן, ווי דו שטייסט אַצינד, — האָסטו דאָס געדאַרפֿט? דו, האָב איך געמיינט, וועסט דאָ מיין קינד דערציען, דו וועסט מיין קינד לערנען, דו וועסט מיין קינד טרייסטן, דו וועסט מיין קינד פֿאַר אַלעם אומגליק באַשיצן; און איך האָב שוין אַ האַלבע טרייסט אין דער פֿרעמד געהאַט, אַז איך פֿלעג מיך צו דערמאַנען, אַז מיין אייגענע שוועסטער גיט אויף מיין איינציק קינד אַכטונג. וואָס פֿאַר אַ תּענוג פֿלעג איך דאָס צו האָבן, אַז איך פֿלעג מיר פֿאָרצושטעלן די מינוט, וואָס איך וועל שוין אַהיימקומען, ווי דו וועסט מיר מיין הינדע־לעבן אַקעגנברענגען געזונט און פֿריש, ערלעך און געלערנט! יאָ, איך פֿלעג מיך אָפֿט אין געדאַנקען אַזוי צו פֿאַרגעסן, אַז איך פֿלעג פּלוצלינג ביידע הענט אַרויסצושטרעקן אין די געדאַנקען דיך אַרומ־ צונעמען און צו קושן און צו האַלזן. ניין, ניין, דאָס האָב איך

מיר נישט פֿאַרגעשטעלט, דאָס איז מיר נישט אויף די געדאַנקען געקומען — דו זאָלסט פלוצלינג מיין קינד אַזוי מיאוס באַהאַנדלען! דיין אייגענער פֿרידערנטאָלטער זעלבע חרפות און בושת אָנטון! צו מאַכן פֿאַר אַ גנב, צו לאָזן בינדן מיט שטריק און צו לאָזן פֿירן אין קרימינאַל אַריין! ניין, ניין, דאָס האָט זיך מיר נישט געחלומט. נאָך דערצו, ווי איך האָב געהערט, האָט דיך גאָט ברוך הוא אויך נישט פֿאַרלאָזט: דער אייבערשטער האָט דיך געבענטשט, דו ביזט אויך געוואָרן אַ גרויסע עשירות, דו האָסט נישט געדאַרפֿט קיין סך פֿון מיין פֿאַרמעגן צו דירן, גאָט האָט דיר באַזונדער אַ סך געלט באַשערט, — נו, מוז מען פֿונדעסטוועגן ביי זיך שוין אַזוי גרויס און קיינן אַנדערע אַזוי שלעכט ווערן?

ר׳ משה פֿאַלט אים אין די רייד אַריין וואָס זאָגסטו, שוואָגער־לעבן! גאָט האָט איר באַשערט? גאָט האָט זי געבענטשט? פֿאַר־וואָס? אפֿשר פֿאַר איר גוטסקייט? אפֿשר פֿאַר איר פֿרומקייט? ניין, גאָט, ברוך הוא וברוך שמו באַלוינט נאָר דעם גוטן, דעם ערלעכן, דעם פֿרומען, — אָבער זי? איר? פֿאַר וואָס? פֿאַר ווען? אוי האַרציקער דוד־לעב! דו ווייסט נעבעך נאָך גאָר נישט, ווי זי האָט מיך און דיך און אונז אַלע באַגראָבן! אוי! מיר וועל׳מיר פֿאַר דיר, פֿאַר גאָט און פֿאַר לייט קיין פֿאַרענטפֿער נישט האָבן.

ר׳ גבריאל צו זיך אין דער שטיל אַצינד איז צייט, אַצינד מוז אַלין אַרויסקומען, האָב איך מיך אין דער ערד אַריינגעלייגט, לאָמיך זשע זי אויך שוין אין איין חעגם באַגראָבן! צו דעם פֿרעמדן זייט זשע הונדערט מאָל מוחל, מיין ליבער ר׳ דוד־לעבן, און זוכט נאָר אין דעם קעסטעלע, וועט איר דרינען נאָך עפּעס טייערס ווי צירונג געפֿינען, איר וועט אַוודאי אַ גרויסע הנאה האָבן, איר וועט שוין אַצינד אַלין געוואויר ווערן.

פֿרעמדער עפֿנט דאָס קעסטל און זוכט עס איז נישטאָ מער גאָרנישט, נאָר צירונג.

ר׳ גבריאל זוכט נאָר גוט, זוכט, עס ליגט דאָרט גאָר אונטן אַ פּאַפּיר אויך.

פֿרעמדער אַ פּאַפּיר? ער זוכט אין דעם קעסטל יאָ, עס איז דאָ, וואָס איז דאָס פֿאַר אַ פּאַפּיר ווידער?

ר׳ גבריאל לייענט נאָר, זייט מוחל, אייבער, איר וועט שוין געוואויר ווערן.

פֿרעמדער נעמט אַרויס אויס דעם קעסטל אַ צונעלייגט פּאַפּיר, עפֿנט עס און לייענט עס פֿאַר זיך אין דער שטיל, דערנאָך גיט ער אַ געשריי גאָט! אַללמעכטיגער אים הימעל! זאָ ווייט קאָן זיך דיין עבענבילד, דיין געשעפּף פֿעראידרען! אָ! דאָס איזט וואָס אויסערארדענטליכעס! — אַ פֿאַלשע צוואה!

ר׳ גבריאל יאָ, יאָ, נעכטן איז ערשט געווען אייער יאָרצייט, מיין ליבער ר׳ דוד־לעבן!

סערקעלע גיט זיך פּלוצלינג אַ וואָרף אַנידער פֿאַר דעם פֿרעמדן אויף דער ערד אוי! טו מיט מיר שוין וואָס דו ווילסט, איך בין דאָך אינגאַנצן ביי דיר אין דער האַנט! זי וויינט שטאַרק.

ר׳ משה מיט גרויסער שמחה אָט אַ דאָס איז גוט, אַזוי קער צו זיין, זעסטו, סערקע — פֿון דעם האָב איך תענוג!

פֿרעמדער כאַפּט הינדען אַרום און קושט זי דיך, מיין איינציק קינד, האָב איך מעביר נחלה געווען? דיך, מיין לעבן, דיך, מיין נשמה! צו סערקעלען פֿע! שעם דיך! דו קענסט מיר נאָך קוקן אין די אויגן אַריין? עס איז מיר שוין גאָר קיין חידוש נישט וואָס פֿרעמדע האָבן מיר אַמאָל שלעכטס געטון, אַז דו, מיין אייגענע שוועסטער, האָסט קענען מיר אַזוי געדאַנדלט! צו

הינדען אַי, איך פֿאַרשטיי שוין איצט, וואָס דו האָסט נעבעך דאָ געמוזט לייַדן.

הינדע *קושט דעם פֿרעמדן* ניין, ניין, טאַטעניו! נישט אַזוי אַסך, ווי דו מיינסט; איך האָב געליטן — דאָס איז אמת — איך האָב אָבער נישט אַליין געליטן. *זי נעמט אָן רעדלעכן ביי דער האַנט און פֿירט אים צו דעם פֿרעמדן* דיזער דאָ וואַר דער געפֿעדרטע מייַנער לייַדן; דיזער דאָ וואַר מייַן טיילנעהמער, מייַן ערציהער, מייַן לעהרער, מייַנע שטיטצע אין דער נאָט.

פֿרעמדער *נעמט רעדלעכן אַרום און קושט אים.* איך דאַנקע איהנען, מייַן טייערער! איך דאַנקע איהנען, בעלאָהנע זי גאָטט מיט מעהרערעם, איך קאָן איהרע עדלע האַנדלונג נור מיט דיזעם, העלכעס מיר אַם טייערסטען איזט, בעלאָהנען. *ער נעמט אָן רעדלעכן מיט הינדען אין לייגט זיין האַנט אין איהרער אַריין, נעמט זיי ביידע צוזאַמען אַרום און קושט זיי* זהכעט אייך איממער גאָטטעס גונסט צו ערווערבען, אונד ער, דער אַללגיטיגע, ווירד אייך ני פֿערלאַססען! *ער לייגט זיינע ביידע הענט אויף זייערע קעפּ אַרויף און בענטשט זיי* לעבעט גליקליך, מייַנע קינדער!

הינדע *אין* **רעדלעך** *נעמען ביידע אַרום דעם פֿרעמדן און קושן אים.*

ר׳ יוחנן *גיט דעם פֿרעמדן די האַנט* שלום-עליכם, ר׳ דוד! געלויבט צו גאָט, מע זעט זיך געזונטערהייט! כ׳לעבן, זייער אַ גלייַכער שידוך, איך האָב דעם שידוך נאָך אין זין געהאַט, ווען מען האָט זיי מיט דעם שטריק צונאַנד-געבונדן, נאָר, קומט מיין שמועה אַפֿיר, „כל עורב למינו“ שטייט ביי אונז אין דער הייליקער תורה אָנגעשריבן; איר, מייַן ליבער ר׳ דוד-לעבן, טוט איצט אַ שידוך אויף דייטשעריש מאָדע, ווייסט איר אָבער מיט וועמען איר טוט? ווער איערע מחותנים וועלן געווען? דאָס מוזט איר

נאָר מיך, ר׳ יוחנן שדכן פֿרעגן. איך קען דאָס דייטשעלע, ווי איר קוקט עס אָן, פֿון פּיטשעלעווייז אויף; איך האָב געקענט זיין כשרן טאַטן, עליו השלום, און זיין מוטער די צנועה אויך, עד איז דאָך דאָס טאַקע ר׳ זלמן רעדלעכס זון פֿון פּראָג, טאַקע דער גרויסער פֿיינע בריה, — על כן זאָג איך אייך פֿרייַ, אַז מיר קומט אַסך, אַסך שדכנות.

פֿרעמדער נו, נו, עס וועט שוין רעכט זיין.

הינדע *נעמט אָן דעם פֿאָטער ביי דער האַנט און בעט אים* טאַטעניו! נאָך איינס האָב איך דיך צו בעטן.

פֿרעמדער זאָג, מייַן לעבן! וואָס ווילסטו? אַלץ, אַלץ, וואָס דו פֿאַרלאַנגסט נאָר, וועל איך דיר טון — זאָג נאָר, זאָג, וואָס ווילסטו?

הינדע *גיט אים אַ קיש אין דער האַנט אַריין* האַרציקער טאַטע-לעבן! זיי דער מומען מוחל, זי וועט שוין בעסער ווערן, איך בעט דיך, גילדענער טאַטע! זייַ איר מוחל.

פֿרעמדער וועמען? — סערקען? — מוחל זיין? ניין, ניין, זי פֿאַרדינט עס נישט — ניין, איך וויל זי ניט קענען. *ער איז זיך אַ ביסל מישב* נאָר איך מוז עס דיר, מייַן קינד, צוליב טון — נאַ, עס איז פֿאַרפֿאַלן, איך האָב דיר צוגעזאָגט. נאַ! דיר צוליב, מייַן קינד! קום אַהער, סערקע!

סערקעלע *איז ביז אַהער געלעגן אויף דער ערד, איצט כאַפּט זי זיך אויף און לויפֿט צו צום פֿרעמדן מיט ביידע הענט אויסגעשטרעקט און מיט זייער אַ גרויס געוויין* ברודער-לעבן! דערמאָן דיך, מיר קומ׳מיר דאָך אַרויס פֿון איין טאַטע-מאַמע, דערבאַרעם דיך איבער מיר, איבער מייַן משהן, איבער מייַן איינציק קינד! מיר האָ׳מיר זיך דאָך נישט צו קיינעם צו קערן און צו ווענדן, מיר האָ׳מיר דאָך צו קיינעם

קיין שום האָפֿנונג נישט, נאָר צו דיר, גוטער ברידער־לעבן! *זי וויינט שטאַרק* אוי ווי מיר! מיר וועלמיר דאָך אַלע שטאַרבן פֿאַר הונגער, אַז דו וועסט איבער אונז אָרעמע לייט קיין רחמנות נישט האָבן!

פרעמדער נו, וואָס קען מען טון, אַ ברירה האָב איך? דו ביזט דאָך אַ שוועסטער — קום אַהער, איך בין דיר מוחל, נאָר ווער שוין אַ ביסל בעסער, עס איז שוין כּלעבן צייט: ביזט שוין אויף דער עלטער, ביזט שוין אַלט עטלעכע פֿערציק יאָר. איך העט דיר נישט געדאַרפֿט מוחל צו זיין, נאָר וואָס קען איך טון — אַ שלעכטע שוועסטער איז פֿאָרט אַ שוועסטער. און האָב קיין מורא נישט, וועסט נישט שטאַרבן פֿאַר הונגער — גאָט ברוך הוא האָט מיר גענוג געגעבן, און איך פֿאַרהאָף, אַז ער וועט מיך ווייטער נישט פֿאַרלאָזן.

ר׳ גבריאל אַ חידוש, כּלעבן! פֿון נעכטן אָן איז זי מיט וצען טויזנט קערבלעך אָרעמער און מיט צוואַנציק יאָר רייכער געוואָרן.

ר׳ שמעלקע אָט דאָס איז סיין, כּלעבן! איך העט זיך געלאָזט פֿון איהר פּאַסעס רייסן, פֿון דעם צוקערדיקן סוועסטערל! *ער גייט צו צו סערקעלען* סערקעלע! ווען איר זיך האָבן עפּעס סיין מעל אויף סבת?

אלטעלע *איז ביז אַהער געשטאַנען און געוויינט גאָר שטיל, איצט גייט זי צו צו דעם פרעמדן און שמועסט מיט גרויס חן.* אייטלער הערר אָנקעל! איך געבע איהנען מיינען ליבּסטען דאַנק פֿאָר אַללעס, וואַס זי האַבען די עדרע געהאַבּט אַן מיינער צערטליכען מוטטער צו פֿער־ריכטען, אונד איהר הערצליכעם הערץ, פֿאַר וועלכעם איך גראָס אַבשיי האַבע, אונד איהרע גוטע גיטע לאַססען מיך ניכט רוהען. זי צו בעטען, דאַס זי מיינעם ברייטיגאַם, מיינעם געליבּטען גאַבּריעללע

הענדלער, די פֿאָגעלפֿרייהייט שענקען מעכטען. *זי קישט אים די האַנט.*

פרעמדער *לאַכט זייער און פרעגט רעדלעכן* איך פֿערשטעהע קיין וואָרט — ווער איזט דען דיזעס מעדכען? אונד וואַס וויל זי?

רעדלעך זי איזט די טאָכטער איהרער שוועסטער אונד די פֿערשפּראָכענע בּרויט דעם ר׳ גבריאל הענדלער. *ער ווייזט אויף ר׳ גבריאלן.*

פרעמדער זאָ, נון קאָם הער, מיין קינד! זאָג, וואָס ווילסטו? פֿאַרוואָס רעדסטו נישט ליבער יידיש? וואָס שעמסטו דיך יידיש צו רעדן? זאָג, וואָס ווילסטו?

אלטעלע *שווייגט גאָר שטיל, שעמט זיך און פֿאַרהאַלט זיך דאָס פּנים מיט אַ פֿאַרטשיילע.*

הינדע איך וועל דיר זאָגן, טאַטעניו: זי האָט געוואָלט אַ כּלה ווערן מיט ר׳ גבריאל הענדלער, בעט זי איצט, אַז דו זאָלסט אים פֿריי לאָזן.

פרעמדער ניין, מיין לעבן, דאָס וועסטו נישט פּועלן ביי מיר, איך בין דיין פעטער און מוז דיך בעסער זען צו פֿאַרזאָרגן ווי דיין מאַמע האָט געוואָלט. ניין, איך קען אי סנישט פריי לאָזן, ער העט שוין ערגעץ אַנדערשט זיין פסק האָבן, אַזוי ווי ער האָט פֿאַרדינט. *צו די שמשים* לעבט נאָך מיין אַלטער גוטער פֿריינד, דער פּאָליצייִ־רעוויזאָר רעכטזאַמער?

שמשים יאָ, ער לעבט, ער זאָל לעבן הונדערט און צוואַנציק יאָר, דער גוטער מענטש.

פרעמדער נו, פֿירטס אים נאָר אַהין צו אים, דער רעכטשאַפֿענע מאַן ווירד שאָן וויססען, וואָס מיט אים צו טון.

שמשים גוט, גוט, מיר וועלמיר אים שוין אַהין פֿירן. *ווי זיי ווילן אים אַוועקפירן, קומט זיי ירחמיאל זייער פֿאַרסאָפּעט אַקעגן צו לויפן.*

אַכטער אַריינקום

ירחמיאל, די פריערדיקע פּאַרשוינען

ירחמיאל לויפט צו צו ר׳ גבריאלן בע־בע־בע־בעל־בית! הימט אייך אויף, נאָ־אָר געשווינד — ר׳ שמואל טאַ־טאַ־טאַ־טאַנדעטניק איז געקומען מיט פּאָ־אָ־אָליציינטקעס און האָ־אָט שוין אייערע זאַ־אַ־אַכן אַוועקגענומען, איצט זוכן זיי אַ־אַ־אַייך, זיי ווילן דווקא אַ־אַ־אייך תּפֿיסה אַ־א־יינזעצן.

ר׳ שמעלקע גיי זאָג זיך ר׳ סמואלן, אַז אונז האָמיר זיך אים פאַרספּאָרט אַ וועג, מען פירט אים סוין, דעם גנב, אין די פּאָ־ליציי אַריין.

ירחמיאל וואָס, מע־מע־מע־מע פֿירט אים שוין אין די פּאָ־אָ־אָליציי אַ־אַריין? וואו איז זשע מיי־יין שכירות פאַ־אַר אַ גאַנץ יאָר, וואָס איך האָ־אָ־אָב ביי אים קריעה געשניטן? אי־יך וועל דאָך שריי־ייען: גוואַלד, באַ־באַ־באַצאָלט מיר מיי־יין שכירות!

ר׳ גבריאל וואָס שרייסטו אַזוי? דיין יאָר איז דאָך אָנדאָס נאָך נישט אויסגעגאַנגען, עס פֿעלן דאָך דיר נאָך זעקס טאָג צום יאָר. ווייסטו וואָס: קום בלייבן מיט אין מיין נייער דירה אַריין.

ירחמיאל ליגט איר אי־אי־אין דער ערד מיט אייערע שכירות, אַזוי ווי אַ־אַ־אייערע דירות! ער נעמט אַרויס אויס דער קע־שענע אַ זייגערל און ווייזט עס ר׳ גבריאלן זעט איר, אי־אי־איר גנב! דאָ־אָס זייגערל גייט גאָ־אָר אַליין, און אַ־אייך פירט מען!

ר׳ גבריאל צו די שמשים נעמט אים אַוועק דאָס זייגערל, עס איז מיין!

ר׳ שמעלקע צו גבריאלן דו גנבֿ! אַרוּה אין דיין טאַטע

אַריין! איך וועל זיך פֿאַר אים אָננעמען — באַצאָל דו אים זיין שכירות, אַז ניט וועט ער דיר אָסור הזיר ניט אָפּגעבן די זייגער; איך קען זיך אים, ער איז זיך געווען אַ מסרת ביי מיר פֿינף יאָר, ער איז זיך טאַקע אַן ערלעכער יונג און דו ביזט אַ גנבֿ, אַ גזלן, אַ רוצח — נעמטס אים, סלעפּטס אים אין די חדר!

לאַמפּערטעס שרייען אַטשי! אַבע! אַטשי! אַבע!

שמשים נעמען ר׳ גבריאלן און בינדן אים מיט דעם שטריק איצט קום, ברודער, אין הדר אַריין.

ר׳ יוחנן כאַפּט אָן ר׳ גבריאלן ביי דער האַנט פֿונדעסטוועגן, קומט מיין שמועה אָפּ, קער נישט איינס צום אַנדערן — מיר קומט נאָך שבר טרחה ביי אייך פֿון דעם שידוך, איך האָב פֿיינט צו שענקען, ובפֿרט אַ גנבֿ.

ר׳ גבריאל גיט ר׳ יוחנן אַ וואָרף אַוועק פון זיך דאָ האָט איר שדכנות!

לאַמפּערטעס שרייען און לאַכן אַטשי! אַבע! האַ־האַ־האַ! אַטשי! אַבע!

ירחמיאל מע זעט אָן אָ־אָ־אָן די אונטערפירערס, וואָס דער ה־ח־ח־התן מוז זיין!

שמשים פירן ר׳ גבריאלן אַוועק, עטלעכע לאַמפּערטעס לויפן נאָך און שרייען אַטשי! אַבע!

לעצטער אַריינקום

פריערדיקע פּאַרשוינען, אָן ר׳ גבריאלן און אָן די שמשים

פרעמדער נו, איינעם האָמיר שוין פאַרזאָרגט, איצט לאָמיר גיין ווייטער; און איר, ר׳ שמעלקע, געדענקט איר נאָך, וואָס

איר האָט מיר דאָ פֿ״ר דערציילט פֿון מיין שוועסטער סערקען מיט ר׳ שמערל שדכן?

ר׳ שמעלקע ווייש איך, עפּעש געדענק איך זיך יאָ און עפּעש ניסט.

פרעמדער *נעמט אָן אַלטעלען ביי דער האַנט און פירט זי צו ר׳ שמעלקען* שטייט איך עפּעס אָן צו נעמען מיין שוועסטערנ־טאָכטער פֿאַר אַ כּלה?

ר׳ שמעלקע ווייש איך, סערקעלע די מעל־יידענע זאָגט זיך, אַז זי וועט מיר ניסט אָנסטיין, און פֿאַרוואָש? ווייל זי איז זיך איר בת־יחידהלע און קען זיך ניסט מעשטן די האָבער און קען זיך ניסט סמועשן די סלעכטע, צרהדיקע ליטווישע לשון, — אפֿשר איז זי גערעכט, ווייש איך?

פרעמדער נו, נו, הערט שוין איף בייז צו זיין; איך בין אייך ערב, אַז אין אַ האַלב יאָר אַרום וועט זי שוין מיט אייך ריידן ליטוויש און וועט אייך אַלץ פֿאָלגן, וואָס איר וועט נאָר הייסן. *צו אַלטעלען* נישט וואָר, מיין קינד?

אַלטעלע *מיט גרויס חן* יאַ *זי כאַפּט זיך צוריק אין די רייד* ניין... נישט יאַ, יאָ וויל איך זאָגן.

פרעמדער *לאַכט און נעמט אָן ר׳ שמעלקען ביי דער האַנט* נו, ר׳ שמעלקע, שלאָגט צו! זעט איר, זי הייבט שוין אָן יידיש צו ריידן, און ווי איך זע איין, וועט איר מיר נאָך אַמאָל דאַנקען — אייער איינפֿאָרהויז באַדאַרף אַזוי אַ בעל־ביתטע. שלאָגט צו.

ר׳ שמעלקע *קראַצט זיך אין קאָפּ* יאָ — אַלץ אמת — נאָר — דאָש — איר פֿאַרגעשט זיך אָבער גאָר — איך מיין — איר פֿאַר־סטייט זיך סוין — דערמאַנטס זיך נאָר — פֿאַרסטייט איר — איך מיין — נאָר דאָש — די עיקר...

פרעמדער שלאָגט נאָר צו, איך זאָג אייך, אַז איך וועל שוין זען, זי זאָל נישט געראָטן נאָך דער מוטער.

ר׳ שמעלקע יאָ, מיין ליבער ר׳ כלאַם — ר׳ דוד, וויל איך זאָגן, איך מיין זיך אָבער, די עיקר — פֿאַרסטייט איר זיך?

ר׳ יוחנן קומט מיין שמועה אַפּ״ר, איטלעכער משא־ומתן באַדאַרף אַ מעקלער, און איטלעכער שידוך אַ שדכן! איך זאָג אייך, מיין ליבער ר׳ דוד, אַז היץ דעם וואָס איר טוט דאָ אָן דעם ר׳ שמעלקען זייער אַ גוטן געלט־שידוך, איז ער דאָך נאָך דערצו זייער אַ גרויסער יחסן אויך, קומט מיין שמועה אַפּ״ר, דעם אמת מעג מען דאָך זאָגן איטלעכן אין די אויגן אַריין; איך זאָג אייך, אַז דער ר׳ שמעלקע איז אַ שַלשֶלֶת־היוחסין, און זיינע הורי־דורות זענען געווען גרויסע מופלגים און רבנים, טאַקע גאָר קדשי־קדשים. אַז איר וועט אייך נאָר אַמאָל אַליין מיט אים צעשמועסן, וועט ער אייך אַליין בעסער אויסרעכענען זיין יחוס־בריוו. — מילא, וואָס קומט דאָ דערפֿ״ן אַרויס? דער ר׳ שמעלקע איז דאָך זייער גערעכט, וואָס האָט דאָס איצט סערקעלעס טאָכטער איר אייגנס?

ר׳ שמעלקע יאָ, טאַקע יאָ, אָט־אַ־דאָס מיין איך אויך, אַזוי, מיין ליבער ר׳ סמער — ר׳ יוהנן, וויל איך זאָגן, האָב איך זיך אייך טאַקע ליב, אַז איר סטוישטס אייך, וואָש איך מיין; וויפֿל איז זיך איצט די סילוק, און ווער איז זיך די מסלק?

פרעמדער אַזוי? דאָס מיינט איר דאָס דעם עיקר. *ער נעמט דאָס קעסטעלע צירונג און גיט עס ר׳ שמעלקען* לאָזט אייך דאָס שאַצן, און וויפֿל מע וועט אייך זאָגן, עס איז ווערט, וועל איך זיין דער מסלק.

ר׳ שמעלקע *עפֿנט דאָס קעסטעלע און קוקט אַריין דרינען* אוי ווי! אַ סיינע אַפּותיקא! *ער איז מלא שמחה און נעמט ביי דעם פרעמדן די האַנט און שלאָגט מיט אים צו מזל און ברכה!* אַזוי זעט איר,

מיין ליבער ר׳ דודל, איז זיך גאָר עפּעס אַגדערסט! יאָ, סוין גוט. ער נעמט אָן אַלטעלען ביי דער האַנט זיי זשע סוין קיין נאַר ניסט און סעם דיך ניסט מיט די ליטווישע ספּראַך, זיי זיך אַ גוטע בעל־ביתטע, — האָב גאָר קיין מורא ניסט, דו וועסט זיך ביי מיר ניסט באַדאַרפן אַליין צו מעסטן די האָבער, איך האַלט זיך מסרתים געגוג און נאָך.

ר׳ יוחנן נו, האָב איך ווידער למזל אַ שידוך אויסגעפירט, — קומט מיין שמועה אַפיר, וואָס עס איז מין השמים, איז טאַקע מן השמים. ער שרייט מזל טוב!

לאמפּערטעס שרייען מזל טוב! מזל טוב!

סערקעלע פאַלט ר׳ דודן אַרום דעם האַלז, וויינט און קושט אים גילדענער, האַרצעדיקער ברודער־לעבן! איך בין גאָר נישט ווערט אַזוי פיל, וואָס דו טוסט אַליין אָן מיר און אָן מיין קינד — גאָט זאָל דיר דאָס באַלוינען.

פּרעמדער גאָט האָט מיר שוין באַלוינט טויזנט מאָל אַזויפיל, איך טו דאָ גאָר קיין איבעריקס נישט, איך טו נאָר וואָס איך בין מחויב צו טון; זעסטו ווי שיין עס איז גוטס צו טון? פיר דו דיך פון איצט אָן אויך גוט אויף, וועל איך אָן אַלעם פאַרגעסן וואָס דו האָסט געטון און זועל דיר אַזוי לאַנג, ווי גאָט ברוך הוא וועט מיר נאָר געבן, אויך גוטס טון.

חווה אָבער אָן מיר, בעל־בית־לעבן, האָט איר יאָ גאָר, גאָר פאַרגעסן, איר געדענקט שוין גאָר נישט אייער דינסט־מויד חוה? איר געדענקט שוין גאָר נישט די גוטע פלעדלעך וואָס איך פלעג אייך צו באַקן?

פּרעמדער אַהאַ! חווה! וואָס מאַכסטו גוטס? ביי וועמען ביזטו אַצינד?

הינדע זי האָט מיך ביז איצט נאָך נישט אָפּגעטרעטן; זי האָט פראַווערע נעבן מיר אויך קיין האָניק נישט געלעקט, אָבער מיך האָט זי נישט פאַרלאָזט, זי איז אַצינד ביי דער מומען.

פּרעמדער צו חווהן נו, זוך דיר ערגעץ אויס אַ פיינעם חתן, וועסטו זען, אַז דו וועסט נישט האָבן אומזיסט געליטן. דעם נדן האָסטו ביי מיר.

חווה נעמט אָן חיימען ביי דער האַנט און פירט אים אַהין צו ר׳ דודן איך וועל שוין, בעל־בית־לעבן, אַזוי פרעגן, ווי איר האָט ר׳ שמעלקען געפרעגט — וועט מיר חיים אָנשטיין פאַר אַ חתן? ער איז אַן ער־לעכער יונג און גאָר נישט פויל צו דער אַרבעט.

פּרעמדער יאָ, האָסטו נאָר שוין אים געפרעגט, אויב דו וועכסט אים אָנשטיין פאַר אַ כלה?

חיים אוי! אוי! אוי! וועט זי מיר דאָך אָנשטיין! נאָר דאָס איינע מוז זי מיר צוזאָגן — אַז זי זאָל שוין מער קיינמאָל נישט פאָרן אין וואַרעמבאָד אַריין.

ר׳ יוחנן צו חיימען מיט חווהן זעט עין, מיינע קינדער, דאָס איז אַ גלייכער שידוך, קומט מיין שמועה אַפיר, — איטלעכס טעפעלע געפינט זיין שטערצעלע. נאָר מיר קומט שדכנות, וואָרן איך זאָג אייך בהן שלי, אַז נאָך פאַר אַ וואָך דריי איז מיר דער שידוך איינגעפאַלן.

פּרעמדער נו, נו, איך וועל אייך שוין פאַר אַלעם באַפרידיקן. אַצינד קומטס, קינדער! לאָמיר גיין אַריין צו ר׳ שמעלקען, און היינט ביינאַכט וועלן זיין אַלע דריי תנאים.

ר׳ משה איז ביז אַהער געזעסן שטיל פאַרטראַכט, איצט גייט ער צו ר׳ דודן און זאָגט גאַנץ רואיק נו, דוד־לעבן, דו האָסט שוין אַלץ רעכט געמאַכט, מאַך זשע מיט מיר אויך אַן עק און באַשטראָף מיך שוין אַזוי ווי איך האָב פאַרדינט; וואָס דו ווילסט, טו מיט מיר, הייס מיך אויך איינפירן...

פרעמדער פֿאַלט אים אין די רייד אַריין קום, איך וועל דיך שוין אַליין איינפֿירן! ער נעמט אַרום ר׳ משהן און קושט אים קום, קום, משה! קום צו מיר אין הויז אַריין, דאָרט וועסטו, שוואָגער־לעבן, האָבן נחת און פֿרייד.

ר׳ משה פֿאַלט דעם פרעמדן אַרום דעם האַלז, ווײַנט זייער שטאַרק און קושט אים; ער וויל עטלעכע מאָל אָנהייבן צו רעדן און ווײַזט מיט דער האַנט, אַז ער קען נישט אַרויסרעדן.

פרעמדער ווישט זיך אים די אויגן און קושט ר׳ משהן איך פֿאַרשטיי דיך שוין, שוואָגער־לעבן! קום נאָר, קום. קומטס, קינדערלעך, קומטס. עס וועט שוין מיט גאָטס הילף אַלץ רעכט זיין.

ר׳ יוחנן שרייט שרייט זשע, קינדערלעך: מזל טוב!

לאַמפּערטעס שרייען מזל טוב! מזל טוב!

ירחמיאל שרייט מ־מ־מ־מ־מזל טוב!

אַלע גייען פּאַרווייז דורך דער טיר צו ר׳ שמעלקען אין הויז אַריין. דער פֿאָרהאַנג פֿאַלט אַראָפּ.

אַ וואָרט דערנאָך

זענען דיר מיינע ווערטער
אויף זייער אַסך ערטער
זייער נישט גוט, זייער שלעכט געווען, —
טו איצט אַ שבֿועה, זיי נישט מער צו לעזן.

האָט עמעץ אָבער סערקעלע געליינט
און מיינט, איך האָב זי דערמיט געמיינט,
זאָל זי עס שוין דאָס אַנדערע מאָל נישט ליינען,
און איך וועל מיך אָסור נישט זעצן וויינען.

סוף פון דעם גאַנצן טעאַטערשטיק